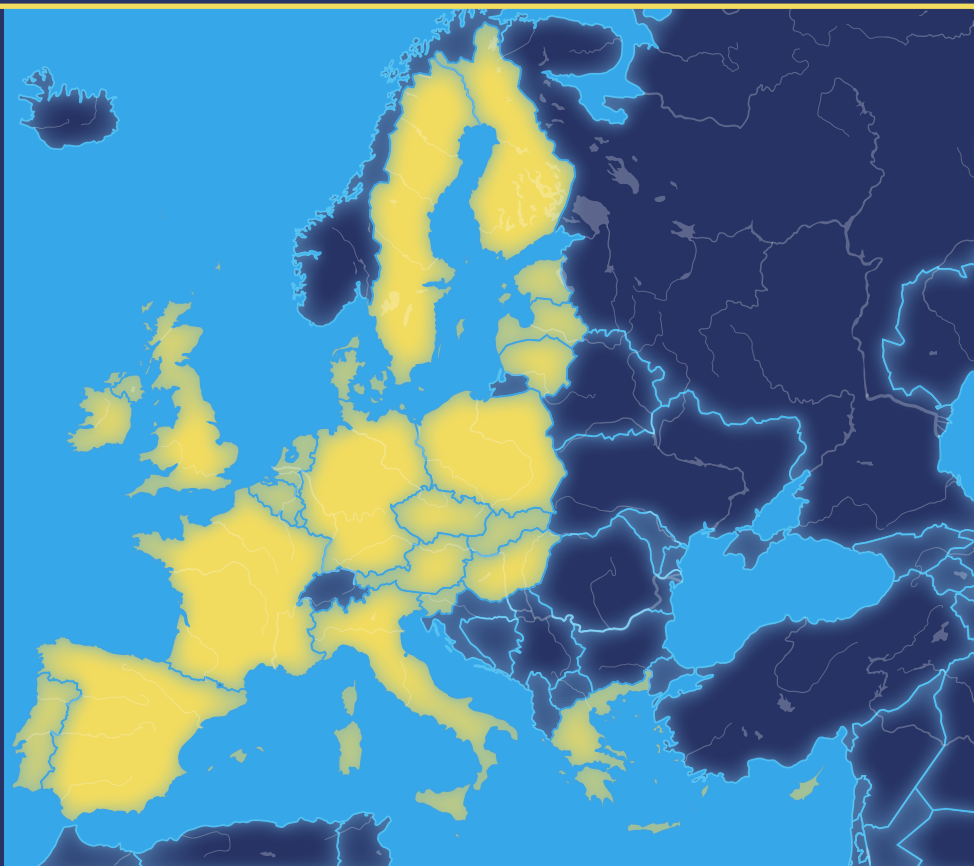

Jak učit o Evropské unii

Příručka pro učitele středních škol

Asociace pro mezinárodní otázky je nevládní organizace, založená za účelem vzdělávání a výzkumu v oblasti mezinárodních vztahů a české i evropské zahraniční a bezpečnostní politiky.

Svou činností, jejíž počátky sahají do roku 1995, se Asociace postupně zařadila mezi přední nevládní subjekty v České republice ve svém oboru.

Jak učit o Evropské unii

Příručka pro učitele středních škol

Euroskop.cz
Eurofon 800 200 200
Eurocentrum Praha

Za podpory Odboru
pro informování o evropských
záležitostech Úřadu vlády ČR

Jak učit o Evropské unii

Příručka pro učitele středních škol

Václav Nekvapil (ed.)

Jak učit o Evropské unii **Příručka pro učitele středních škol**

Editor: Václav Nekvapil

Předmluva: Jiří Pehe

Autoři textů: Antonín Berdych, Tereza Grünvaldová, Jan Havránek, Radko Hokovský, Václav Nekvapil, Eva Palatová, Martin Shabu, Karel Svoboda, Jan Šnidauf, Soňa Vašků a Luboš Veselý (analytici AMO), Jakub Kulhánek a Ondřej Picka (AMO), Tomáš Bouška (ANO pro Evropu) a Filip Tesař (ÚMV).

Jazyková korektura: Martina Waclawičová

Grafická úprava: Diverzity

Fotografie: © Evropské společenství, 2005

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

Žitná 27

110 00 Praha 1

Tel.: 224 813 460

e-mail: info@amo.cz

web: <http://www.amo.cz>

© AMO 2005

ISBN 80-903468-3-9

Obsah

Předmluva (Jiří Pehe)	6
Jak mluvit se studenty o Evropské unii (Tomáš Bouška)	8
Část I. Evropská integrace ve 20. století	
Evropská idea (Václav Nekvapil)	16
Významní Evropané 20. století (Václav Nekvapil)	19
Od šestky k pětadvacítce (Václav Nekvapil)	23
Cesta České republiky do Evropské unie (Václav Nekvapil)	35
Část II. Současná podoba Evropské unie	
Členské země Evropské unie (Václav Nekvapil)	40
Kandidátské země Evropské unie (Václav Nekvapil)	49
Instituce Evropské unie (Tereza Grünvaldová)	52
Politiky Evropské unie (Soňa Vašků)	66
Část III. Budoucnost Evropy	
Evropská ústava (Martin Shabu)	76
Další směry rozšiřování Evropské unie	86
Kandidátské země (Jan Havránek, Radko Hokovský, Filip Tesař)	87
Přidružené země (Jan Havránek, Jan Šnidauf, Filip Tesař, Luboš Veselý)	94
Evropská unie ve světě	100
Evropská politika sousedství (Luboš Veselý)	100
Evropská unie a USA (Jan Šnidauf)	101
Evropská unie a Rusko (Karel Svoboda)	102
Evropská unie a Čína (Antonín Berdych)	104
Budoucnost Evropské unie (Eva Palatová)	106
Přílohy	
Slovníček pojmů (Václav Nekvapil)	114
Pracovní listy (Jakub Kulhánek, Ondřej Pícka)	131
Zdroje informací, literatura (Václav Nekvapil)	141

Předmluva

Vstup České republiky do Evropské unie je po právu některými politiky i analytiky popisován jako jeden z nejvýznamnějších kroků v české historii. Naše země se stala součástí jednoho z nejdůležitějších a nejambicióznějších politických projektů v historii lidstva, který během své dosavadní existence dokázal svým členským zemím přinést nejenom nebyvalou míru politické a ekonomické stability, ale také bezpečnost. Zároveň je to ale projekt, jehož další směřování je předmětem mnoha vášnivých diskusí a který se potýká s mnoha problémy.

Navzdory tomu, že po vstupu do EU se Česká republika podílí na fungování komplexní sítě nadnárodních institucí a pravidel, jež budou stále více ovlivňovat naši budoucnost, a navzdory tomu, že i my máme nyní možnost ovlivňovat další směřování evropského integračního projektu, setkáváme se v českém prostředí s poměrně nízkou úrovní informovanosti o fungování EU a o jejich institucích. Vinu za tento stav věcí prý nesou především politici a média.

Je možné, že během období, v němž Česká republika k EU přistupovala, jakož i v době před referendem o vstupu do EU, vskutku nesli politici i média hlavní díl odpovědnosti za to, co občané o EU skutečně vědí. Ale už proto, že cílem politiků bylo v té době občany především přesvědčovat o výhodách, popřípadě nevýhodách vstupu, byla diskuse o EU do značné míry zpolitizována – a tedy i zjednodušena.

Nyní jsme v nové fázi. V EU žijeme, unie ovlivňuje naše každodenní životy. Zejména pro nejmladší generaci bude EU integrální součástí jejich přemýšlení o těch nejzákladnějších věcech: cestování, studiu, pracovních příležitostech, politice. Dnešní mladí Češi budou skuteční Evropané a budou se jako Evropané muset rozhodovat. Budou také spolurozhodovat o budoucnosti EU.

I proto je tak důležité, aby se o Evropské unii dozvídali co nejvíce a v co nejsrozumitelnější formě už od dětství. Takový úkol není ovšem nikterak jednoduchý, protože EU – už tím, jak komplikovaně vznikala a vyvíjela se – je ve své současné podobě dosti složitým organismem. Je jasné, že pochopit její fungování a aktivně se na něm podílet není možné jen na základě četby novinových článků.

Příručka *Jak učít o Evropské unii* je proto důležitým dílem. Učitelům na středních školách dává nejenom ucelený přehled o historii evropského integračního procesu i o jeho současném stavu, ale je také sama užitečným návodem, jak problematiku EU zprostředkovat studentům. Asociace pro mezinárodní otázky, která se tohoto úkolu ujala, tak udělala mladé generaci i jejím učitelům neocenitelnou službu.

Aniž by se uchylovala ke zbytečnému zjednodušování, tato příručka nabízí ucelený přehled historie i současných problémů Evropské unie. Srozumitelně též analyzuje fungování institucí EU a zabývá se i výzvami, které před EU stojí. Studenti, kteří budou s obsahem této publikace důkladně obeznámeni, budou, pokud jde o evropskou problematiku, dobře vyzbrojeni.

Zároveň je důležité, že tato publikace není jen jednostranným pohledem na evropskou integraci. Není propagandou ve prospěch EU. Nabízí i kritické pohledy a ukazuje, kde se mohou skrývat úskalí další evropské integrace. Studentům umožňuje, aby si na proces evropské integrace udělali vlastní názor. Je tak významným příspěvkem i k demokratické diskusi o tomto složitém tématu – a tedy k demokracii. A za to patří autorům této publikace dík.

Jiří Pehe, politolog

Jak mluvit se studenty o Evropské unii

Mluvit se studenty o otázkách Evropské unie znamená přimět mladého člověka přemýšlet o událostech posledních desetiletí, o současnosti i budoucnosti, ale hlavně o sobě samém. Sled událostí a myšlenek zvaný evropský integrační proces má na mladého člověka minimálně stejný dopad co do praktických požadavků a životních šancí a možností jako na starší generaci, která si na společenské a politické změny většinou zvyká mnohem déle. Vývoj evropské integrace (a v jeho rámci i vstup ČR do unie) v sobě zahrnuje jak hospodářsko-politické dění na kontinentě za posledních šedesát let, tak i mnoho odpovědí na aktuální otázky dneška. Porozumět současné Evropě znamená znát vývoj EU. Obojí pak člověku umožňuje vytvořit si vlastní názor na dnešní a možné budoucí uspořádání Evropy a své stanovisko úspěšně obhájit. To je hlavní důvod, proč by se problematikou EU měli zaobírat žáci a studenti i mladí lidé obecně.

Na následujících řádcích nastíníme možný přístup k tématům EU a jejich výkladu pro nejmladší veřejnost. Samotný fakt, že studenti středních škol a dokonce žáci na školách základních jsou i ve škole seznamováni s problematikou Evropské unie, je důkazem toho, že jde o téma závažné, aktuální a s celospolečenskými důsledky. Studenti jsou ve škole patrně poprvé stavěni před velmi komplexní látku, která se nedá „jen“ naučit nazpaměť, přeříkat u tabule a zapomenout. Učením se o EU člověk mimoděk naráží na otázky, které se studentovi ani dospělému jedinci nedají zodpovědět pouhou informací z učebnice. Problematika Evropské unie je těžko oddělitelná od sféry politických názorů a hodnotové orientace člověka. Smyslem seznamování se s otázkami evropské integrace by však na prvním místě neměla být výchova k určitému názoru, nýbrž jeho zařazení potřebnými informacemi a uvedení do historického, politického a geografického kontextu.

Při studiu struktur a fungování EU si i člověk s nulovým zájmem o politiku, mezinárodní vztahy, společenské vědy a aktuální dění brzy uvědomí, že je Evropskou unií bezprostředně ovlivněn již tím, kde žije a žít pravděpodobně bude. Jinou otázkou je, nakolik se s tímto faktem ztotožňuje, případně zda má chuť nad ním hlouběji uvažovat. A právě přemýšlení o unii, o tom, zda jí přikládáme nějakou váhu a zda jí váhu vůbec přikládat máme, by měla škola – a potažmo tato publikace – usnadnit.

Škola hrou

Z praxe víme, že ptát se studentů na to, co vědí o EU, znamená v lepším případě vyslechnout matný odraz názorů jejich rodičů, v horším pak jen zaryté mlčení. Chybí-li jim základní informace, nabýváme mnohdy pocitu, že absentuje také touha po hlubším poznání a že je debata na tak vážné téma, jakým EU je, předem vyloučená bez patřičného faktografického fundamentu.

Neměli bychom je však podceňovat. Řada z nich si již v raném věku pojem „Evropská unie“ osvojila a něco pod ním jistě rozumí. Možná ne o moc víc než valná většina dospělých, což je o důvod navíc, proč se zasazovat o to, aby se povědomí o unijní problematice prohlubovalo ve společnosti obecně. Zdůrazňujeme však, že jde o vědomosti, nikoli o politický názor, byť na sebe obojí (zvláště v pozdějším věku) plynule navazuje. V naší debatě by tedy měla převažovat tendence objevovat to, co student již tuší, ale ještě to plně neví.

To, že je důležité některá základní fakta o EU znát a považovat je za automatickou součást vzdělání, není vhodné studentům příliš zdůrazňovat. Někteří to vědí patrně sami, ale část téma vůbec nezajímá – a v nich tím můžeme vzbudit odpor vůči němu. Obtěžovat člověka v pubertě osvětlováním důvodů společenského uspořádání v jeho nejširším okolí pomocí filosofického výkladu o smyslu Evropské unie znamená spíše pedagogickou sebevraždu než cestu k vyvolání zájmu o téma.

U studentů se osvědčuje vytrvat, ptát se detailně na jejich názor a snažit se tázat hlavně po důvodech jejich odpovědí, tj. dobrat se odpovědi podložené vlastní myšlenkou žáka spíše než stanoviskem některého z rodičů nebo prarodičů. Je však logické, že vyhnout se úvodem očividně těžkým, politickým tématům je pro debatu s žáky základním pravidlem. Ptát se jich na to, co si myslí o smlouvě z Nice, nemá velký význam, ledaže by tazatelovým cílem bylo problematiku EU studentům zcela znechutit. Pokud chceme vyvolat zájem i o tak abstraktní témata, vyvarovat se politických zjednodušení a zachovat důvěru studentů ve smysluplnost pedagogického počínání, pak je třeba postupovat nenásilnou a liberální formou. Je dobré ptát se po principech, obecných realitách a vše vytrvale dokládat na příkladech z každodenního života – a až pak teprve přecházet k detailům.

Informaci máme nabízet, nikoliv ji vnucovat. Nejcennější je samozřejmě žertovná forma, která téma odlehčí, ale nezesměšní. Toho lze dosáhnout i pomocí různých her, kvízů a soutěží, které jakoby mimoděk vyvolávají otázku, proč je třeba se těmito otázkami vlastně zabývat. Dosáhneme tak u studentů více než zkoušením z letopočtů. Nástroje neformální výuky by měly hrát klíčovou roli při vzbuzování zájmu o téma a s ním spojené informace. Měl by to být ideálně mladý člověk sám, kdo přijde s investigativním dotazem, nikoliv učitel.

Brusel není Moskva

I když mnohé záleží na individuálním přístupu pedagoga, příliš imperativní přístup může znamenat podsouvání větší důležitosti probíraným otázkám, než jakou pro žáka opravdu mají. EU pak bude lehce zaměnitelná např. s někdejší SSSR. Jako bylo kdysi povinné učit se o Sovětském svazu, budeme se nyní učit o Evropské unii. To je asi největší riziko, které při debatě o otázkách EU hrozí. Studenti ani žáci by neměli mít pocit, že kromě všech ostatních školních povinností jim ještě přibyla „ta unie“.

Navíc, mnozí starší učitelé se často nemohou při výkladu reálií EU zbavit dojmu, že jde opravdu o podobné schéma, jen naplněné novými pojmy, jmény, institucemi a letopočty – místo 4. kongresu II. internacionály máme Konvent o budoucnosti Evropy, místo Varšavské smlouvy máme Bruselský pakt, namísto „tábora míru“ mluvíme o „transatlantickém spolenectví“ a jména jako Brežněv, Mao a Honecker nahradila jména Schuman, Monnet a Delors... Zde je ovšem nezbytné, aby učitel šel do hloubky, nezůstával na rovině mechanického výkladu, ale všímal si v komunikaci se studenty strukturálních vlastností demokratického uskupení EU. V unii totiž nalezneme za obecnými pojmy (jako jsou solidarita, spolupráce, kooperace, spolurozhodování apod.) reálný a pravdivý obsah opírající se o svobodnou volbu členských států a jejich občanů, zatímco podobné pojmy sloužily bolševickému režimu jen jako líbivá zástěrka pro faktickou centralizaci moci v rukou jedné strany a jedné země.

Existuje množství čistě pedagogických odborných publikací, které popisují konkrétní metody, jak soutěživou a nenásilnou formou motivovat dětskou mysl k přemítání o mnoha odtažitých tématech, mezi něž otázka členství v EU a problémy s ním spojené mohou také patřit. Pokusíme se zde představit alespoň osnovu témat k diskusi se studenty, která by měla být dostatečně srozumitelná pro českého „teenagera“, aniž by zacházela do zbytečných detailů.

Stále je vhodné zdůrazňovat žákům i sobě samému praktické využití nabývaných znalostí. Vědět, co konkrétně unie je, co nám nabízí, v čem jí má ČR posluchat a v čem naopak ona poslouchá naší zemi, v čem nám škodí a v čem pomáhá, k čemu nám může být při rozhodování o budoucí kariéře, studiu, způsobu života, volbě povolání či založení rodiny. Zjistíme tak, že unie nebude pro studenty představovat jen odtažitě politické, tj. „dospělé“ téma, nýbrž i zábavu a téma třeba i pro běžný rozhovor. Je těžké si představit, že se někdo bude v patnácti letech bavit o tom, zda by měl mít Evropský parlament jedno sídlo nebo dvě, ale otázku, ve které evropské zemi by chtěli jednou pracovat a za kolik, si studenti již mohou položit snadno.

Čtyři okruhy k diskusi

Mluvíme-li o EU s žáky a studenty, rozplétáme klubko nití, ve kterém se můžeme brzy ztratit. Snad je nejsnazší začít od píky a za použití selského rozumu. Pomůže hlavně to, necháme-li se na začátku vést obyčejnou zvědavostí a vcítíme-li se do role studenta, který se sám sebe táže:

Co je Evropská unie?

V momentě vyslovení této otázky již oslovujeme mladého posluchače či účastníka diskuse a implicitně chceme, aby nám popsal, jak on sám chápe unii, a tedy aby se začal tímto označením hlouběji zabývat. Ne vždy tak totiž činíme automaticky. Co vlastně ta dvě slova znamenají? Co vyjadřují? Možná na pohled zcela hloupé otázky mohou přinést nečekané odpovědi a žáky a studenty lze na jejich základě začít odhadovat podle jejich zájmu o téma, popřípadě ho začít zvyšovat upoutáváním jejich pozornosti. Tak např. na zdánlivě primitivní dotaz: „Kdy vznikla EU?“ můžeme uvést odpověď „1992, respektive 1.11. 1993,“ což mladého člověka může motivovat k tomu, aby si vyslechl, proč nepadlo datum mnohem starší, jak by asi očekával. Rozhodně by však hned na začátku nemělo překvapit, že unie některé ze studentů naprosto nezajímá a nechtějí se o ní z různých příčin dozvědět zhora nic. Pak je asi rozumnější bavit se spíše o příčinách jejich nezájmu a tematiku samotnou jim zprvu nevnucovat.

Podobně se hodí ptát se na to, jak studenti vnímají naše členství v EU. Co je podle nich na něm dobré, nebo špatné a proč. Naše členství v unii trvá již dostatečně dlouho na to, abychom mohli bilancovat, a studenti si ve svém okolí jistě všimli věcí, které vývoj posledních let ovlivnil. Co se po vstupu změnilo a jak moc je to závažné? Otázky tohoto druhu patří do kategorie úvodních, které téma pomohou otevřít. Spíše než čísla a letopočty je tato série jednoduchých otázek tím, co studentům umožní vyslovit vlastní definici EU. Ve vzájemném srovnání svých odpovědí s odpověďmi spolužáků si pak studenti mohou uvědomit, zda jsou dobře informováni a zda více informováni být chtějí.

Co je EU dnes a co byla dříve?

Společenství z 50. let dala vzniknout dnešní podobě Evropské unie, ale co víme o jejich fungování? Tak jak dnes vidíme unijní orgány, vidí v nich i pamětník jednotlivá společenství. Student může nejsnáze pochopit trochu nepřehlednou strukturu unie právě na historickém vývoji – od počátku studené války až po přistoupení ČR k EU. Jednotlivé

instituce mají svá historická oprávnění. Počáteční ekonomická iniciativa se změnila v největší politický celek, který se kdy na půdě evropského kontinentu z dobrovolného přispění svých členů zrodil. Opět spíše než čísla nám při výkladu poslouží souvislosti, které studentům (snad) přijdou zajímavé a lépe zapamatovatelné.

Slouží nám EU v něčem i dnes? Je dnešní Evropa totéž co Evropská unie? Patříme jako Češi do Evropy a proč se hovoří o našem „návratu do Evropy“? Takovéto dotazy jsou dostatečně provokativní na to, aby ve studentech probudily touhu utvořit si vlastní názor na věc. To v dnešním vzdělávacím systému ještě stále málo funguje. Po studentech tento přístup vyžaduje formulovat vlastní názor a obhájit si jej ve světle projevených názorů jejich kolegů. Pedagog hraje roli „mediátora“, dbá na obsahovou a faktickou stránku projevu, případně na dodržování základních řečnických pravidel, jakým je např. respekt k oponentovi.

Jak se vede ČR v Evropské unii?

Třetím tématickým okruhem, který by neměl být opomenut, je vztah naší republiky k Evropské unii. Co je nám uníí umožněno a znemožněno? Rozlišujeme správně mezi tím, za co je zodpovědná přímo unie a za co náš stát? Zde můžeme třeba začít s výkladem principu subsidiarity, ale nikoliv od pojmu samotného, nýbrž tak, že se o něm implicitně zmíníme v otázce vlivu unie na členský stát. Je také dobré zkoumat, jakou pozici studenti zastávají vůči společné evropské armádě, ochraně české suverenity a národních zájmů. Šli by například v případě války bojovat za Evropu či alespoň za Českou republiku? Může naše země přežít a prosperovat mimo EU? Jedná se o ohnisko sporů, které díky silné medializaci mohlo dnešního mladého člověka jen těžko minout. Totéž platí o byrokracii, která je (nejen Čechy) často vnímána jako zlo a zátěž evropských institucí. Jak je to ve skutečnosti? Kolik úředníků zaměstnáváme u nás? Z otázek tohoto typu by mělo být snadnější vyvodit stanovisko vůči naší roli v EU vlastním pohledem studentů.

Jaká je budoucnost Evropské unie?

V číh rukou spočívá budoucnost unie? Je to „naše“ budoucnost nebo „jejich“? Co si můžeme slibovat od budoucího vývoje? Poklesne korupce, zlepší se práva menšin, zvýší se ochrana životního prostředí? Zvýší se naše bezpečnost? A stane se tak vlivem naším nebo unijním – nebo v tom není rozdíl? A je vůbec budoucnost EU myslitelná po tom, co dva státy v referendech odmítly návrh tzv. evropské ústavy? Bude v Evropě

dostatek motivace k vzájemné spolupráci? Je takové spolupráce v době míru vůbec zapotřebí? I tyto zkusmé otázky, které povrchně „nakousávají“ řadu různých témat, by tak jako v předešlých okruzích měly provokovat k určitému zamyšlení nad budoucím vývojem a případně i rolí studentů v něm.

Budoucnost EU by měla být na základě své aktuálnosti pro studenty nejbližším okruhem, neboť je i v jejich rukách. Stejně tak je ovšem snadné studenty odradit přílišným upozorňováním na jejich budoucí roli, a tedy i zodpovědnost s tím spojenou. Každý si však může představit svou budoucnost podle svého a zapřemýšlet i nad tím, zda mu je k tomu Evropská unie v něčem prospěšná. Slohové práce na téma „život v budoucnosti“ tyto otázky již dávno zpracovávají, tak proč je tématicky lépe nezaměřit?

Ukazovat, ne přikazovat

Debatu na téma EU je vhodné doplňovat různými informačními zdroji a čas od času obohacovat o přímé vstupy řečníků a odborníků na tematiku. Síť informačních center o EU úspěšně roste, základní publikace bývají k dispozici na vyžádání, nemluvě o největším zdroji informací, kterým je přirozeně internet (viz Zdroje informací v závěru této publikace). Internet je - nebo velmi brzy bude - studentům ze své povahy nejbližším informačním zdrojem. Nelze však pouze zadat odkaz a požádat o jeho prostudování. Hodí se třeba zadat studentům několik otázek, přičemž odpovědi na ně jsou ukryty na určité webové stránce. Studenti by ji museli dobře prostudovat, a teprve pak zformulovat odpověď. Nejenže si tím zdokonalí své znalosti, ale naučí se i pracovat s internetem coby zdrojem informací, a nikoli jen zábavy.

Závěr

Jak vyplývá z výše uvedeného nástinu, direktivní přístup k vyučování unijní tematiky není nejvhodnější. Důvody, proč se tematikou evropské integrace vůbec zabývat, nemá velký význam (zejména pro studenty a žáky) podpírat vysokými principy, neboť ty vyvstanou samy později. EU není SSSR, abychom o ní museli mluvit z principu. Je jistě pravda, že látka spojená s dnešní unií, s vývojem ev-

ropské integrace, jejími ekonomickými a politickými aspekty představuje velkou porci informací, kterou nelze ani naráz „sníst“, ani naráz „strávit“. Je rovněž třeba strukturovat tematiku na jiné otázky pro studenty různých typů středních škol. Žáci škol s odborným zaměřením přikládají důležitost jiné problematice než studenti gymnázií, škol řemeslných směrů nebo obchodních akademií. Všichni tito, žijí-li v ČR, však v unii vyrůstají, a z toho důvodu mají právo se o svých možnostech a povinnostech něco dozvědět.

Část I.

Evropská integrace
ve 20. století

Evropská idea

Myšlenkové pozadí určité politické praxe se většinou časově ne zcela překrývá s reálným naplněním jejích cílů. Myšlenka na **mírové sjednocení všech evropských národů** v jeden stát se rozšířila v části intelektuálních kruhů meziválečné Evropy jako reakce na sílící agresivní nacionalismus, který získával masy na myšlenky sobeckého národního egoismu a vzájemné nenávisti mezi lidmi různých národností. Přesvědčení, že vzájemná spolupráce a hledání „nejmenšího společného jmenovatele“ zájmů evropských národních států je všestranně výhodnější a udržitelnější variantou jejich koexistence než nepřátelství a izolace, mohla doložit zkušenost první světové války. Tato válka říší vyústila ve válku národů, které založily své státy na troskách národů druhých.

O tom, jak se zbavit krvavého dědictví první světové války a jak „přetavit“ zákládající mýtus meziválečného uspořádání Evropy v mýtus jiný a pozitivnější, přemýšlela skupina idealistů sdružená v tzv. **Panevropském** (všeevropském) **hnutí**. Založil jej rakouský šlechtic **Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi**. Základní myšlenka hnutí spočívala v tom, že evropské národy (bez Velké Británie, která byla tehdy světovou spíše než evropskou mocností) by se po vzoru USA měly sjednotit v jeden stát, založený na principech daných společnou ústavou. Tyto Spojené státy evropské by měly mít vzájemnou hospodářskou unii, společné politické instituce, soudní systém a později i armádu.

K významným přívržencům Panevropského hnutí patřil francouzský premiér **Aristide Briand**, který byl i jeho čestným předsedou, z českých politiků například **Edvard Beneš**, dále pak spisovatelé Franz Werfel, Stefan Zweig, Thomas Mann a některé další osobnosti meziválečného intelektuálního prostředí jako Albert Einstein. Panevropské hnutí mělo rovněž sympatie československého prezidenta **Tomáše Garrigue Masaryka**, který viděl v užší spolupráci evropských národů cestu k upevnění demokracie na kontinentě.

V českém prostředí se často uvádí, že ideu sjednocené Evropy prosazoval ve své politice již český král **Jiří z Poděbrad** (vládl 1458–1471). Král Jiří tehdy neúspěšně usiloval o vytvoření **spolku evropských křesťanských panovníků**, který by zajišťoval mírové urovnávání vzájemných sporů mezi státy. Jeho myšlenky však v době probíhajících náboženských a politických sporů konce středověku nedošly naplnění.

Evropský integrační proces započal s příchodem druhé poloviny dvacátého století, **pouhých pět let po skončení** nejničivějšího válečného konfliktu, který starý

kontinent kdy zažil – **druhé světové války**. Právě čerstvě prožitá zkušenost s nacistem a strach z agresivně se šířícího komunismu, byly prvotními podněty, které přenesly do hlavního proudu politických debat myšlenky průkopníků Panevropy na úzkou mírovou spolupráci evropských národů v jednom silném demokratickém celku. Demokracie je sice křehká a složitá, ale nic jiného než svobodná a pluralitní společnost nebylo alternativou z východu útočící komunistické totalitě.

Na jednotné Evropě měly zájem také Spojené státy americké, které dokonce podmiňovaly svoji další pomoc válkou zpustošené Evropě hospodářskou a vojenskou – a tedy i politickou – spoluprací evropských zemí. V obou světových válkách to byly USA, které svojí vojenskou intervencí Evropu zachránily, a situace světa rozděleného do dvou mocensko-politických bloků vyvolávala obavu z nového konfliktu, tentokrát se Sovětským svazem, odehrávajícího se opět na evropském kontinentě. Pokračující nejednotnost a egoismus evropských zemí by byly mohly vytvořit snadnější prostředí pro rozpoutání další světové války než evropská spolupráce a hledání společných zájmů.

Nešlo však jen o zájmy, ale také o hodnoty. V západní části Evropy, která mohla v padesátých letech začít rozvíjet proces evropské integrace, se do politiky vrátily **demokratické hodnoty, víra ve svobodu, nezcizitelná lidská práva a lidskou důstojnost**, pošlapané válkou, tyranii a holocaustem. Střední a východní Evropa byla komunisty odtahena o desetiletí zpět, do časů, kdy byli lidé popravováni za projevené názory, kdy se zavírali ti, kteří byli za nepřátele označeni státní mocí. Desetitisíce Poláků, Lotyšů, Litevců, Estonců, Bělorusů a dalších byly bez soudu popravovány nebo odváženy do Stalinových koncentračních táborů – do gulagů. Státy demokratické západní Evropy si naopak otevřely vzájemně hranice a trhy, zaručily každému plná občanská a lidská práva, jichž se může dovolat i proti svému vlastnímu státu. Na západě Evropy byl pánem plnoprávný občan, na východě všehoschopný stát. Tato čtyřicet let se prohlubující propast se dodnes úplně nezacelila.

Nešlo však jen o návrat k demokratickému vládnutí, ale radikální bylo i **zřeknutí se nacionalismu** jako politické doktríny ve prospěch úsilí o spolupráci evropských národů. Začala být v praxi realizována stará liberální zásada, že vzájemnou kooperací a obchodem nejlépe předcházíme válce. Nacionalismus evropských národů byl od svého vzniku v devatenáctém století postaven na vědomí vlastní výlučnosti a odlišnosti od jiných národů. Ať už šlo o naše české „stýkání a potýkání se“ s Němci, polský pocit sevření mezi ruskou a německou říší, britskou „splendid isolation“ (vznešenou izolaci) od kontinentálních problémů nebo o mnohačetné francouzsko-německé války. A právě **smíření Německa s Francií** stvrzené Elysejskou smlouvou z roku 1963 je významným stavebním kamenem po válce realizované evropské ideje.

Idea sjednocení evropských zemí není – jak vidno z tohoto krátkého historického exkurzu – nikterak nová. Nejde také o žádnou ideologii, ale o pluralitní a ote-

vřený myšlenkový prostor stojící na několika základních demokratických hodnotách. Tyto hodnoty respektu, tolerance, míru, svobody a spravedlnosti mezi lidmi, národnostmi, náboženskými skupinami a státy nejsou něčím, co by omezovalo svobodnou diskusi o společné budoucnosti, ale naopak jsou tím, co jí podmiňuje.

Otázky k procvičení

- *Kdy se poprvé objevují myšlenky na mírové sjednocení Evropy?*
- *Měly některé české osobnosti vliv na tento proces? Lze jej označit za podstatný?*
- *Které události předurčily realizaci procesu evropské integrace? Na kterých idejích tento proces spočívá a které naopak odmítá?*

Významní Evropané 20. století

Konrad Adenauer

- 1876–1967
- spoluzakladatel německé Křesťanskodemokratické unie (1945), spolkový kancléř (1949–1963)
- stál u zrodu evropského integračního procesu, dovedl „západní“ Německo do ESUO (1951), Severoatlantické aliance (1954) a do EHS a EURATOM (1957)

Willy Brandt

- 1913–1992
- starosta Západního Berlína (1957–1966), předseda Sociálnědemokratické strany Německa (1964–1987), spolkový kancléř (1969–1974)
- prosazoval tzv. Ostpolitik, politiku mezinárodního uznání „východního“ Německa (NDR), dovedl Německo do OSN (1973), v roce 1971 získal Nobelovu cenu míru

Aristide Briand

- 1862–1932
- francouzský politik, mnohonásobný premiér (1909–1911, 1913, 1915–1917, 1921–1922, 1925–26, 1929) a ministr francouzských vlád
- čestný předseda meziválečného Panevropského hnutí, přesvědčený pacifista, nositel Nobelovy ceny míru (1926), v roce 1930 vypracoval pro Společnost národů Memorandum o organizaci režimu evropské federální unie (tzv. Briandovo memorandum).

Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi

- 1894–1972
- hrabě, rakouský politik a novinář, zakladatel meziválečného Panevropského hnutí
- publikoval manifest „Panevropa“ (1923), ve kterém prosazoval úplné sjednocení Evropy v jeden stát, vydal třísvazkové dílo „Boj za Panevropu“ (1925–1928), stal se prvním laureátem ceny Karla Velikého (1950) za přínos evropské myšlenky a evropskému míru

Jacques Delors

- narozen 1925
- francouzský politik, ministr financí (1981–1984), předseda Evropské komise (1985–1994)
- vedl téměř deset let Evropskou komisi, za jeho působení proběhla evropská integrace významný posun – byla přijata Schengenská smlouva (1985), Jednotný evropský akt (1986) a především Maastrichtská smlouva (1992)

Valéry Giscard d'Estaing

- narozen 1926
- prezident Francouzské republiky (1974–1981), zakladatel strany Unie pro francouzskou demokracii (1978), předseda Konventu o budoucnosti Evropy (2002–2003)
- významný francouzský proevropský politik, zastávající myšlenku „Spojených států evropských“, na evropském summitu v Laekenu (2001) byl jmenován předsedou Konventu o budoucnosti Evropy, který vypracoval návrh Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu

Václav Havel

- narozen 1936
- dramatik, spisovatel, signatář Charty 77, disident, poslední prezident Československa (1989–1992) a první prezident České republiky (1993–2003)
- jako významná postava protikomunistické opozice se zasloužil o nenásilný pád totalitního režimu v Československu (Sametová revoluce), během svého prezidentského mandátu významně přispěl k zahájení integračního procesu ČR do EU a NATO

Winston Churchill

- 1874–1965
- britský předseda vlády (1940–1945 a 1951–1955)
- má rozhodující zásluhu na vítězství západních mocností nad Hitlerem, spolu s americkým prezidentem Rooseveltem vyhlásili Atlantickou chartu (1941), v níž definovali základní principy poválečné obnovy Západu, ve svém projevu na univerzitě v Curychu hovořil o nutnosti „vytvořit nějaký druh Spojených států evropských“ (1946)

Helmut Kohl

- narozen 1930
- předseda německé Křesťanskodemokratické unie (1973–1998), spolkový kancléř (1982–1998)
- nazýván „kancléř sjednotitel“, zasloužil se o znovusjednocení rozděleného Německa (SRN a NDR) po pádu Berlínské zdi (9. 11. 1989), ve spolupráci s francouzským prezidentem Mitterrandem významně přispěl k vyjednání Maastrichtské smlouvy (1992)

François Mitterrand

- 1916–1996
- prezident Francouzské republiky (1981–1995)
- spolu s německým kancléřem Helmutem Kohlem se výrazně zasadil za přeměnu Evropských společenství v Evropskou unii (1993), byl důležitou postavou francouzské levice, kterou v sedmdesátých letech sjednotil, prosadil mj. zrušení trestu smrti ve Francii (1981)

Jean Monnet

- 1888–1979
- francouzský ekonom a politik, zmocněnec vlády pro plánování (1945–1952), první předseda Vysokého úřadu Evropského společenství uhlí a oceli (1952–1955) a zakladatel Akčního výboru za Spojené státy evropské (1955)
- spoluautor tzv. Schumanova plánu, který navrhoval ustavení Evropského společenství uhlí a oceli jako prostředku kontroly mírového využívání těžkého průmyslu v Evropě

Robert Schuman

- 1886–1963
- ministr zahraničních věcí Francie (1948–1952)
- autor Schumanovy deklarace z 9. 5. 1950, na jejímž základě založilo šest prvních zemí Evropské společenství uhlí a oceli, první integrační uskupení předcházející EU

Otázky k procvičení

- *Který německý spolkový kancléř byl označován jako „kancléř sjednotitel“? Proč?*
- *Znáte nějaké politiky, kteří byli či jsou zastánci vytvoření Spojených států evropských? A umíte jmenovat některé z těch, kteří tuto ideu odmítají?*
- *Jmenujte alespoň jednoho pravicového a jednoho levicového německého politika, který významně přispěl k procesu evropské integrace.*

Od šestky k pětadvácítce

9. 5. 1950

zveřejnění Schumanova plánu

- autoři: Robert Schuman (francouzský ministr zahraničí) a Jean Monnet (Schumanův poradce a vládní zmocněnec pro plán modernizace)
- plán spočíval v návrhu na založení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO)
- cíl: kontrola německého těžkého průmyslu, opětovná integrace Německa do Evropy, ale pod nadnárodní kontrolou

18. 4. 1951

založení Evropského společenství uhlí a oceli

- zvané též Montánní unie
- na základě tzv. Pařížských smluv (platnost od 23. 7. 1952)
- zakládající členové: Francie, Itálie, Německo, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko
- cíl: vytvoření společného trhu pro uhlí a ocel pod nadnárodní kontrolou
- instituce:
 - Vysoký úřad ESUO
 - Rada ministrů ESUO
 - Parlamentní shromáždění (zástupci parlamentů členských zemí)
 - Soudní dvůr ESUO

27. 5. 1952

podpis smlouvy o založení Evropského obranného společenství

- cíl: kontrola vyzbrojení Německa
- nástroj: mezinárodní kontrola národních armád
- srpen 1954: francouzské Národní shromáždění ji odmítlo z obav o výrazné omezení suverenity země – krach projektu

23. 10. 1954

založení Západoevropské unie

- koordinuje vojenskou a bezpečnostní politiku členských zemí
- reakce na neúspěch projektu Evropského obranného společenství
- vznikla přeměnou Západní unie (Bruselského paktu)
- členové: Francie, Velká Británie, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Itálie a Německo, Španělsko a Portugalsko (od roku 1990) a Řecko (od roku 1995)

25. 3. 1957

podpis Římských smlouv

- signatáři: Francie, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Německo a Itálie
- platnost od 1. 1. 1958
- **vzniklo Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM)**
 - cíl: mírové využívání atomové energie a jeho kontrola
 - kontrola a koordinace jaderného výzkumu a energetiky
 - smlouva byla později byla značně revidována – důvody: rivalita států v energetice, nedocnění rizik atomové energie
 - vrcholné instituce: Komise EURATOM, Rada ministrů EURATOM
- **vzniklo Evropské hospodářské společenství (EHS)**
 - cíle: postupně odstranit překážky mezi národními ekonomikami jednotlivých členských zemí a budovat mezi nimi jeden vnitřní trh, volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu (tzv. „4 svobody“), postupné odbourání vnitřních cel a koordinace hospodářské politiky (včetně zemědělské)
 - vrcholné instituce: Komise EHS, Rada ministrů EHS
- **společné instituce ESUO, EHS A EURATOM**
 - Shromáždění (pozdější Evropský parlament)
 - Soudní dvůr ES
 - Hospodářský a sociální výbor (pouze pro EHS a EURATOM)

4. 1. 1960

založení Evropského sdružení volného obchodu

- ESVO (angl. EFTA = European Free Trade Association)
- reakce na vznik EHS
- sídlo: Ženeva
- zakládající členové: Švýcarsko, Lichtenštejsko, Norsko, Dánsko, Švédsko, Rakousko, Velká Británie, Portugalsko, Island (od r. 1970) a Finsko (od r. 1985)
- cíl: ekonomická spolupráce, ale pouze na mezivládní úrovni (tedy neintegrační), vytvoření zóny volného obchodu, nikoliv společného vnitřního trhu
- postupně většina členů přešla k EHS/EU
- současní členové: Švýcarsko, Lichtenštejsko, Norsko a Island
- od r. 1993 funguje tzv. „Evropský hospodářský prostor“ (EHP) – tj. smlouva mezi EU a ESVO o volném pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu. Má ovšem řadu výjimek. Smlouva o EHP byla podepsána v Portu 2. 5. 1992.

22. 1. 1963

podpis Elysejské smlouvy

- smlouva mezi Francií a západním Německem (SRN)
- podepsali jí francouzský prezident Charles de Gaulle a německý spolkový kancléř Konrad Adenauer
- cíl: mírové francouzsko-německé vztahy
- zvláštní význam: konzultace v otázkách zahraniční a bezpečnostní politiky
- zakotvovala úzkou mezivládní spolupráci a koordinaci, která se stala „motorem“ evropské integrace
- schůzky:
 - 2 × ročně hlavy států
 - 4 × ročně ministři zahraničí
 - 12 × ročně ministři kultury

8. 4. 1965

podpis Slučovací smlouvy

- oficiální název Bruselká smlouva o ustavení společné Rady a společné Komise Evropských společenství
- v platnosti od 1. 7. 1967
- vytvoření jedné
 - Rady ES
 - Komise ES
 - společného rozpočtu
- všechna tři společenství si však zachovávají vlastní právní samostatnost

29. 1. 1966

dosazení Lucemburského kompromisu

- podle Smlouvy o EHS mělo dojít od 1. 1. 1966 k přechodu od jednomyslného k většinovému rozhodování v Radě EU v zájmu urychlení procesu evropské integrace. Francouzský prezident Charles de Gaulle s tím nesouhlasil, protože se bál možného přehlasování Francie. Nejprve odvolal zástupce Francie z evropských institucí (tzv. „politika prázdné židle“) a poté začal jednat o kompromisním řešení
- kompromis spočíval v tom, že Rada EU sice může schvalovat rozhodnutí většinově, ale jen pokud nejsou dotčeny „velmi důležité zájmy“ některé členské země. Jde de facto o právo veta vedoucí k tomu, že státy mají vždy snahu spíše dospět ke konsenzu předem než hlasovat

1. 1. 1973

1. rozšíření

- vstup Velké Británie, Irska a Dánska do Evropských společenství
- Norové odmítli vstup v referendu

9. – 10. 12. 1974

vytvoření Evropské rady

- na Pařížském summitu
- z iniciativy tehdejšího francouzského prezidenta Valéry Giscard d'Estainga
- tvoří ji hlavy států a vlád členských zemí
- jako nejvyšší politické těleso společenství určuje směr jeho vývoje
- schází se pravidelně (alespoň 2x ročně)

1979

založení Evropského měnového systému

- cíl: těsnější spolupráce v oblasti měnové politiky, stabilita evropských měn
- plánováno bylo několik etap, které se však kvůli hospodářským problémům tehdy celé neuskutečnily
- došlo k zavedení ECU (European Currency Unit) – umělé jednotky, která vyjadřovala sílu ekonomik EMS

červen 1979

volby do Evropského parlamentu

- první přímé volby do EP

1. 1. 1981

2. rozšíření

- vstup Řecka do Evropských společenství

19. 6. 1983

přijetí Slavnostní deklarace o Evropské unii

- na zasedání Evropské rady ve Stuttgartu

1985–1994

předsedou Komise ES Jacques Delors

14. 6. 1985

podpis Schengenské dohody

- první signatáři: Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Francie a SRN
 - 1990: Itálie
 - 1991: Portugalsko a Španělsko
 - 1992: Řecko
 - 1995: Rakousko
 - 1996: Dánsko, Finsko, Švédsko
- dohoda o postupném zrušení hraničních kontrol a posílení vzájemné policejní a justiční spolupráce
- platnost od 26. 3. 1995: volné překračování hranic bez osobních kontrol mezi zeměmi tzv. schengenského systému (tedy mezi signatáři smlouvy)
- Velká Británie, Irsko a země, které vstoupily do EU v roce 2004, se dosud ke smlouvě nepřipojily
- Vstup ČR do schengenského systému se očekává v roce 2007

1. 1. 1986

3. rozšíření

- vstup Španělska a Portugalska do Evropských společenství

17. a 28. 2. 1986

podpis Jednotného evropského aktu

- na summitu v Haagu a v Lucemburku
- vstoupil v platnost od 1. 7. 1987
- cíle:
 - prioritou dokončení projektu jednotného vnitřního trhu
 - výraznější propojení činnosti Evropského parlamentu a Rady ES
 - princip kvalifikované většiny pro rozhodnutí týkající se vnitřního trhu v Radě ES
 - ukotvil instituci Evropské rady
 - rozšířit pravomoc ES o určitá témata sociální politiky a životního prostředí

24. 10. 1988

vznik Soudu první instance Evropských společenství

8. – 9. 12. 1989

summit Evropské rady ve Štrasburku

- přijata Charta základních sociálních práv EU

3. 10. 1990

sjednocení Německa

- bývalé východní Německo se automaticky stalo součástí ES

7. 2. 1992

podpis Maastrichtské smlouvy

- Smlouva o Evropské unii
- vstoupila v platnost: 1. 11. 1993
 - Dánsko ji nejprve odmítlo v referendu (červen 1991) – proběhla nová jednání, Dánsko si vyjednalo některé výjimky. V opětovném referendu v květnu 1993 ji schválilo.
- nejzrozsáhlejší reforma Římských smluv
- cíl: radikální prohloubení evropské integrace, postupné vytvoření hospodářské a měnové unie do roku 1999
- doplnění stávající struktury ES o spolupráci v zahraniční a vnitřní politice
- spojení mezivládních a nadstátních prvků v jedné organizaci
- zavedení občanství EU
- struktura EU – postavena na tzv. třech pilířích:
 - 1) Evropská společenství (EHS, ESUO, EURATOM)
 - 2) společná zahraniční a bezpečnostní politika
 - 3) spolupráce v oblastech justice a vnitřních věcí
- cíle EU, např.:
 - podporovat hospodářský a sociální pokrok
 - vytvoření prostoru bez vnitřních hranic
 - upevňování identity EU zvláště na mezinárodním poli
 - posílení akceschopnosti EU na mezinárodním poli

21. – 22. 6. 1993

summit Evropské rady v Kodani

- stanovil pevná kritéria pro členství v EU (tzv. kodaňská kritéria):
 - stabilita institucí zaručujících demokracii, zákonnost, ochrana lidských práv, respektování menšin
 - fungující tržní hospodářství
 - schopnost převzít závazky plynoucí z členství (hlavně *acquis communautaire*)
- EU si uvědomila nutnost postupné reformy svých institucí, aby se mohla na rozšíření připravit („absorpční schopnost“)

1. 1. 1995

4. rozšíření

- vstup Rakouska, Finska a Švédska do Evropské unie
- Norsko opět v referendu vstup odmítlo

27. – 28. 11. 1995

Euro-středomořský summit v Barceloně.

- ministři zahraničních věcí zemí EU a dvanácti zemí regionu Středomořího moře (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Kypr, Libanon, Malta, Maroko, Palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko a Turecko)
- začátek tzv. Barcelonského procesu
- cíle: nastolení dialogu mezi EU a středomořskými zeměmi, vzájemná spolupráce, stabilita v regionu

1995–1999

předsedou Evropské komise Jacques Santer

- odstoupil předčasně během korupční aféry na jaře 1999

16. – 17. 6. 1997

přijetí Paktu stability a růstu

- podepsán na summitu Evropské rady v Amsterdamu
- stanovoval kritéria pro přechod na euro (např. rozpočtová disciplína, omezení dluhu veřejných rozpočtů, omezení politiky vlád a centrálních bank v měnových věcech)

2. 10. 1997

podpis Amsterodamské smlouvy

- platnost: od 1. 5. 1999
- revize Smlouvy o EU, zpráhlednění práva unie
- připouští možnost „užší spolupráce“ několika států (princip tzv. „vícerychlostní Evropy“)
- posílení pravomocí Evropského parlamentu – musí např. schválit předsedu Evropské komise, rozšířeny oblasti, v nichž rozhoduje Evropský parlament společně s Radou EU
- zřízení instituce Vysokého zmocněnce pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (dnes: Javier Solana)

12. a 13. 12. 1997

summit Evropské rady v Lucemburku

- rozhodnutí o rozšíření EU na východ

30. 6. 1998

vznik Evropské centrální banky

- sídlo: Frankfurt nad Mohanem
- první guvernér: Wim Duisenberg

1. 1. 1999

vznik eura

- v letech 1999–2001 jen v bezhotovostním styku souběžně se stávajícími měnami zemí eurozóny

25. 3. 1999

přijetí Agendy 2000

- na summitu Evropské rady v Berlíně
- cíl: zajištění financování a dohoda ohledně výdajů EU na léta 2000–2006
- dopady rozšíření na unii (finance i instituce)
- deklarovala nutnost reformy společné zemědělské politiky a nezbytnost měnové stability (kvůli plnému přechodu na euro)

10. – 11. 12. 1999

summit Evropské rady v Helsinkách

- určení roku 2004 jako data vstupu první skupiny kandidátských zemí do EU (splní-li všechna kritéria)
- Turecku byl přiznán status kandidátské země

7. – 9. 12. 2000

smlouva z Nice

- přijata Charta základních práv občana EU
- rozšíření většinového hlasování v Radě EU a další posílení postavení Evropského parlamentu
- reformy evropských institucí před přijetím dalších zemí
 - změny v přidělování křesel v Evropské komisi (1 komisař za každou zemi)
 - zvýšení počtu křesel v Evropském parlamentu na 732
 - nové rozdělení hlasů v Radě ministrů s ohledem na budoucí členy EU
 - lídři EU sice nestanovili přesné datum rozšíření, vyjádřili však záměr rozšířit unii o nejlépe připravené země do června 2004

14. – 15. 12. 2001

summit Evropské rady v Laekenu

- přijata „Laekenská deklarace“, na jejímž základě došlo k ustavení Konventu o budoucnosti Evropy (leden 2002 – červen 2003)
- debata o budoucnosti EU
- příprava návrhu evropské ústavní smlouvy pro jednání mezivládní konference v roce 2004
- předseda: Valéry Giscard d'Estaing
- účast zástupců v té době kandidátských zemí (včetně ČR)

1. 1. 2002

zavedení eura

- nahradilo měny 12 zemí EU (s výjimkou dánské koruny, britské libry a švédské koruny)

23. 7. 2002

konec platnosti smlouvy o Evropském společenství uhlí a oceli

- smlouvy byla uzavřena na 50 let
- zánik ESUO

12. – 13. 12. 2002

summit Evropské rady v Kodani

- Evropská rada se rozhodla, že 1. 5. 2004 bude do EU přijato deset nových zemí (včetně ČR)
- dohoda na financování nákladů na rozšíření

14. 6. 2003

referendum o vstupu do EU v ČR

- občané ČR se rozhodli v referendu pro přistoupení České republiky ke smlouvě o Evropské unii
- výsledek: 77,33% pro přistoupení, 26,67% proti
- účast 55,21% oprávněných voličů

1. 5. 2004

5. rozšíření

- vstup České republiky, Polska, Maďarska, Slovenska, Slovinska, Litvy, Lotyšska, Estonska, Kypru a Malty do Evropské unie

11. – 12. 6. 2004

volby do Evropského parlamentu

29. 10. 2004

podpis Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu

- tzv. evropská ústava byla podepsána hlavami států a vlád členských zemí EU na slavnostním summitu v Římě

25. 4. 2005

summitu Evropské rady v Lucemburku

- podepsání smluv o přistoupení Bulharska a Rumunska k EU v roce 2007

29. 5. 2005

referendum o evropské ústavě ve Francii

- francouzští voliči jí odmítli 55,45% hlasů

1. 6. 2005

referendum o evropské ústavě v Nizozemsku

- nizozemští voliči jí odmítli 61% hlasů

3. 10. 2005

zahájení přístupových rozhovorů s Tureckem a Chorvatskem

- na základě rozhodnutí Rady EU

17. 12. 2005

Makedonie získala status kandidátské země

17. 12. 2005

summit Evropské rady v Bruselu

- dosažení shody na rozpočtové perspektivě na léta 2007–2013

Otázky k procvičení

- *Jaká organizace měla tvořit alternativu Evropským společenstvím a byla založena na mezivládním principu?*
- *Ve kterých zemích EU se neplatí společnou měnou euro? Kdy společná měna vznikla a jak se jmenovaly měny, které nahradila?*
- *Které země vstoupily do Evropské unie v květnu 2004?*

Cesta České republiky do Evropské unie

Jedním z nejdůležitějších hesel, která volali lidé na demonstracích během Sametové revoluce v listopadu 1989, bylo **Zpátky do Evropy**.

Komunistický režim vytrhl naši zemi na čtyřicet let z civilizačního prostoru západní Evropy, kam vždy patřila, a obrátil ji směrem na východ – k Sovětskému svazu. Zatímco **totalitní režim** všestranně potlačoval svobodu občanů a jím zřízený systém spočíval na politické, hospodářské, vojenské i kulturní závislosti naší země na Sovětském svazu, státy demokratické západní Evropy začaly již pět let po druhé světové válce s procesem evropské integrace. Náskok, který za čtyřicet let získaly, je sice patrný i dnes, ale daří se jej relativně rychle snižovat.

V období po listopadu 1989 probíhaly dva procesy, které se od druhé poloviny devadesátých let částečně překrývaly: **transformace a příprava na vstup do EU**. Proces nejprve politické, později ekonomické a společenské transformace znamenal v politické oblasti přechod od vlády jedné – komunistické – strany k pluralitní demokracii založené na svobodné soutěži politických stran. V ekonomice proběhla nejprve tzv. malá privatizace (malé firmy a jednotlivé provozovny), poté velká privatizace a dvě vlny tzv. privatizace kupónové. Došlo tak během několika let k radikální změně struktury ekonomiky – ze státem řízeného a plně vlastněného hospodářství se stalo hospodářství tržní, kapitalistické, v němž je prakticky celý hrubý domácí produkt (HDP) vytvářen soukromými subjekty. Dlouhodobějším procesem, jenž dosud zcela neskončil, je transformace společenská, která je provázána postupnou generační výměnou a vytvářením podmínek pro fungování demokracie a rozvoj občanské společnosti.

Úsilí o brzký vstup do Evropské unie patřilo mezi základní politické cíle všech vlád České republiky. Reakce samotné EU na tuto snahu byla až do poloviny 90. let spíše vlažná, neboť evropská integrace právě prošla nejrozsáhlejší institucionální reformou v podobě Maastrichtské smlouvy (1993) a připravovala se na rozšíření o Finsko, Rakousko a Švédsko (1995). Záhy však začalo být zřejmé, že si východní sousedé EU, na čtyřicet let uměle oddělení *železnou oponou* od svobodného zbytku Evropy, jiný vývoj než vstup do unie nedokáží představit. Západní politici si také uvědomili, že přijetím postkomunistických zemí do EU definitivně **napraví křivdu**, kterou způsobilo rozdělení Evropy na Jaltské konferenci (1945). Krvavý konflikt na Balkáně, tedy přímo „pod okny“ Evropské unie,

pak západoevropské politické elity definitivně přesvědčil o nutnosti nabídnout sousedům ve střední a východní Evropě takovou vizi, která by navždy vyloučila možnost válečných střetů na kontinentě. První krok k východnímu rozšíření byl učiněn na summitu Evropské rady v Kodani **21. – 22. června 1993**, který stanovil podmínky pro vstup zemí střední a východní Evropy do EU (tzv. **kodaňská kritéria**).

Evropská komise otevřela své **zastoupení v Praze** již v roce **1992**. Současně se ČSFR – a poté ČR – zapojila do čerpání finančních prostředků z evropského programu **PHARE** určeného na podporu ekonomické transformace zemí střední a východní Evropy. Vzájemné vztahy ČR a EU v té době fungovaly na základě Dohody o obchodě a spolupráci (tzv. **asociační dohoda**) podepsané v říjnu 1993 s platností od **1. 1. 1995**.

Česká republika podala žádost o přistoupení k Evropské unii **17. ledna 1996**. V Římě, hlavním městě v té době unii předsedající Itálie, ji předal tehdejší český premiér **Václav Klaus**. Na summitu Evropské rady **12. – 13. prosince 1997** v Lucemburku bylo přijato **rozhodnutí o zahájení přístupových jednání** s Českou republikou, Polskem, Maďarskem, Estonskem, Slovinskem a Kyprzem (1. vlna východního rozšíření, tzv. lucemburská skupina). Helsinský summit v prosinci 1999 určil předběžné datum vstupu na rok 2004 (pokud kandidáti splní všechna kritéria) a zařadil do lucemburské skupiny rozšíření také Maltu, Litvu, Lotyšsko a Slovensko, které bylo do roku 1998 pro EU nepřijatelné kvůli vládě autoriářského premiéra Vladimíra Mečiara. Tento summit zařadil Bulharsko a Rumunsko do druhé, tzv. helsinské vlny rozšíření pro rok 2007.

Oficiálně byla **přístupová jednání s ČR zahájena 31. března 1998** a první tři z celkem 31 tématických kapitol vyjednávání (školství, věda a výzkum, malé a střední podniky) byly uzavřeny již k 10. 11. 1998. Toto podrobné vyjednávání legislativních podmínek vstupu v jednotlivých odvětvích **Česká republika ukončila 13. 12. 2002**, tedy na kodaňském summitu EU, uzavřením komplikovaných kapitol týkajících se hospodářské soutěže, dopravy, rozpočtu a institucí.

V rámci přístupových rozhovorů byla vyjednána některá **přechodná období** – a to jak ze strany české vlády, tak ze strany zemí Evropské unie. Česká republika si vymínila sedmileté přechodné období na **prodej zemědělské půdy a lesů** osobám, které nemají trvalý pobyt v ČR. V oblasti zemědělství získaly některé podniky čas do konce roku 2006 na to, aby splnily hygienické normy EU. V daňové politice si ČR mohla zachovat u několika druhů zboží s dočasně sníženou daní z přidané hodnoty (DPH) – u cigaret a alkoholu (do konce roku 2006), u stavebních prací a u tepelné energie (do konce roku 2007).

Naopak většina **členských zemí EU** si vyjednala pětileté přechodné období pro **volný pohyb pracovních sil** s možností prodloužení o další dva roky. V praxi to znamená, že občané nových členských zemí (včetně ČR) nemohou minimálně do roku 2009 (a maximálně 2011) bez pracovního povolení pracovat ve většině

států EU. Ale například Velká Británie a Irsko se rozhodly toto přechodné opatření vůbec neuplatňovat. Citelné je rovněž přechodné období v oblasti přímých plateb zemědělcům v rámci společné zemědělské politiky. Podle dojednaných podmínek vstupu se budou dotace českým zemědělcům z evropského rozpočtu navyšovat postupně, stejnou výši prostředků jako zemědělci ze starých zemí EU obdrží Češi až v roce 2013. Česká republika však získala možnost částečně dorovnávat dotace zemědělcům ze svého rozpočtu.

Během vyjednávacího procesu zpracovávala Evropská komise od roku 1998 každoroční **pravidelnou zprávu**, která hodnotila pokrok, který daná země v přibližování se EU učinila, a konkrétně vymezovala oblasti, v nichž je třeba ještě úsilí kandidátské země zvýšit. Evropská komise také dojednala s každou z kandidátských zemí zvlášť tzv. **přístupové partnerství**, ve kterém vytyčila priority vyjednávacího procesu a stanovila podmínky, za kterých budou moci kandidátské státy čerpat od EU peníze na pomoc při přípravě na členství. Česká vláda v této souvislosti přijala **Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii**, který odrážel konkrétní úkoly plynoucí z přípravy na členství pro vládu, jednotlivá ministerstva, parlament, státní správu a samosprávu.

Na druhém **kodaňském summitu**, který proběhl **12. – 13. prosince 2002**, byla uzavřena přístupová jednání se všemi deseti zeměmi a bylo **potvrzeno datum vstupu** na květen 2004 tak, aby občané nových zemí EU mohli volit již ve volbách do Evropského parlamentu v červnu 2004. Cesta, která začala kodaňským summitem v roce 1993, vyvrcholila definitivním rozhodnutím o rozšíření opět v dánském hlavním městě.

Prezident republiky vyhlásil na základě speciálního ústavního **zákona č. 515/2002 Sb. o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii** vůbec první všeobecné lidové hlasování v dějinách ČR. Na otázku *Souhlasíte s tím, aby se Česká republika stala podle Smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii členským státem Evropské unie?* odpovědělo **ano 77,33%** zúčastněných voličů a 26,67% hlasovalo záporně. K referendu přišlo 55,21% oprávněných voličů.

Česká republika se tak stala **1. května 2004** členským státem Evropské unie. Záhy poté, **11. a 12. června 2004**, mohli občané ČR poprvé zvolit svých 24 zástupců v **Evropském parlamentu**. Voleb se zúčastnilo jen 28,32% oprávněných voličů. Zvítězila v nich Občanská demokratická strana (ODS) se ziskem 9 křesel, druhá se umístila Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) se 6 mandáty, třetí Sdružení nezávislých kandidátů-Evropští demokraté (SNK-ED) se 3 mandáty a po 2 mandátech získala Křesťanská a demokratická unie-Československá strana lidová (KDU-ČSL), Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) a Nezávislí.

Prvním **členem Evropské komise** za Českou republiku se stal (pro období květen-říjen 2004) diplomat **Pavel Telička**, který měl v komisi na starosti oblast zdravotnictví a ochrany spotřebitele. V nové Evropské komisi vedené José Barrosem pak zasedl od listopadu 2004 bývalý český premiér, ministr práce a sociálních věcí

a někdejší předseda ČSSD **Vladimír Špidla**. Stal se komisařem pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti.

Po dlouhé cestě reforem, příprav na členství, jednání a přijímání pravidel se Česká republika stala plnoprávnou součástí společenství, které nám a všem našim sousedům garantuje vliv na budoucí vývoj kontinentu. Nyní jde o to, jak se ČR naučí ve společných evropských institucích pohybovat a zda dokáže využít nástrojů, které nám členství v unii dává, pro další rozvoj naší země i celé Evropy.

Otázky k procvičení

- *Kdy podala ČR přihlášku do Evropské unie? Kdo ji za ČR podával?*
- *Kdy padlo konečné rozhodnutí o tom, že se ČR stane členem EU?*
- *Kdo byl premiérem ČR v době našeho vstupu do EU? Znáte jméno českého člena Evropské komise?*

Část II.

**Současná podoba
Evropské unie**

Členské země Evropské unie

Belgie

- hlavní město: Brusel
- úřední jazyky: francouzština, vlámsština (nizozemština), němčina
- počet obyvatel: 10 275 000
- rozloha: 30 518 km²
- státní zřízení: konstituční monarchie
- hlava státu: Albert II. (král)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 24
- počet hlasů v Radě EU: 12
- rok vstupu do ES/EU: 1951 (zakládající člen ESUO)

Česká republika

- hlavní město: Praha
- úřední jazyk: čeština
- počet obyvatel: 10 256 000
- rozloha: 78 866 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Václav Klaus (prezident)
- měna: česká koruna
- počet křesel v Evropském parlamentu: 24
- počet hlasů v Radě EU: 12
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Dánsko

- hlavní město: Kodaň
- úřední jazyky: dánština (na autonomních územích Grónsko a Faerské ostrovy: grónština, faerština)
- počet obyvatel: 5 368 000
- rozloha: 43 094 km²
- státní zřízení: konstituční monarchie
- hlava státu: Margrethe II. (královna)
- měna: dánská koruna
- počet křesel v Evropském parlamentu: 14
- počet hlasů v Radě EU: 7
- rok vstupu do ES/EU: 1973

Estonsko

- hlavní město: Tallin
- úřední jazyk: estonština
- počet obyvatel: 1 415 000
- rozloha: 45 226 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Arnold Rüütel (prezident)
- měna: estonská koruna
- počet křesel v Evropském parlamentu: 6
- počet hlasů v Radě EU: 4
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Finsko

- hlavní město: Helsinky
- úřední jazyky: finština, švédština
- počet obyvatel: 5 183 000
- rozloha: 337 030 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Tarja Halonenová (prezidentka)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 14
- počet hlasů v Radě EU: 7
- rok vstupu do ES/EU: 1995

Francie

- hlavní město: Paříž
- úřední jazyk: francouzština
- počet obyvatel: 59 765 000
- rozloha: 543 945 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Jacques Chirac (prezident)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 78
- počet hlasů v Radě EU: 29
- rok vstupu do ES/EU: 1951 (zakládající člen ESUO)

Irsko

- hlavní město: Dublin
- úřední jazyky: angličtina, gaelština (irština)
- počet obyvatel: 3 883 000
- rozloha: 70 280 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Mary McAleese (prezidentka)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 13
- počet hlasů v Radě EU: 7
- rok vstupu do ES/EU: 1973

Itálie

- hlavní město: Řím
- úřední jazyky: italština (v některých autonomních oblastech také francouzština, němčina, slovinština)
- počet obyvatel: 57 715 000
- rozloha: 301 230 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Carlo Azeglio Ciampi (prezident)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 78
- počet hlasů v Radě EU: 29
- rok vstupu do ES/EU: 1951 (zakládající člen ESUO)

Kypr

- hlavní město: Nikosie
- úřední jazyky: řečtina, turečtina
- počet obyvatel: 767 000
- rozloha: 9 250 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Tassos Papadopoulos (prezident)
- měna: kyperská libra
- počet křesel v Evropském parlamentu: 6
- počet hlasů v Radě EU: 4
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Litva

- hlavní město: Vilnius
- úřední jazyk: litevština
- počet obyvatel: 3 601 000
- rozloha: 65 200 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Valdas Adamkus (prezident)
- měna: litevský litas
- počet křesel v Evropském parlamentu: 13
- počet hlasů v Radě EU: 7
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Lotyšsko

- hlavní město: Riga
- úřední jazyk: lotyšština
- počet obyvatel: 2 366 000
- rozloha: 64 589 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Vaira Vīķe-Freiberga (prezidentka)
- měna: lotyšský lat
- počet křesel v Evropském parlamentu: 9
- počet hlasů v Radě EU: 4
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Lucembursko

- hlavní město: Lucemburk
- úřední jazyky: lucemburština, francouzština, němčina
- počet obyvatel: 395 000
- rozloha: 2 586 km²
- státní zřízení: konstituční monarchie
- hlava státu: Henri (velkovévoda)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 6
- počet hlasů v Radě EU: 4
- rok vstupu do ES/EU: 1951 (zakládající člen ESUO)

Maďarsko

- hlavní město: Budapešť
- úřední jazyk: maďarština
- počet obyvatel: 10 075 000
- rozloha: 93 030 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: László Sólyom (prezident)
- měna: maďarský forint
- počet křesel v Evropském parlamentu: 24
- počet hlasů v Radě EU: 12
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Malta

- hlavní město: La Valletta
- úřední jazyky: maltština, angličtina
- počet obyvatel: 397 000
- rozloha: 316 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Eddie Fenech Adami (prezident)
- měna: maltská libra
- počet křesel v Evropském parlamentu: 5
- počet hlasů v Radě EU: 3
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Německo

- hlavní město: Berlín
- úřední jazyk: němčina
- počet obyvatel: 83 251 000
- rozloha: 357 021 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Horst Köhler (prezident)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 99
- počet hlasů v Radě EU: 29
- rok vstupu do ES/EU: 1951 (zakládající člen ESUO)

Nizozemsko

- hlavní město: Amsterdam
- úřední jazyk: nizozemština
- počet obyvatel: 16 067 000
- rozloha: 41 526 km²
- státní zřízení: konstituční monarchie
- hlava státu: Beatrix (královna)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 27
- počet hlasů v Radě EU: 13
- rok vstupu do ES/EU: 1951 (zakládající člen ESUO)

Polsko

- hlavní město: Varšava
- úřední jazyk: polština
- počet obyvatel: 38 625 000
- rozloha: 312 685 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Lech Kaczyński (prezident)
- měna: polský zlotý
- počet křesel v Evropském parlamentu: 54
- počet hlasů v Radě EU: 27
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Portugalsko

- hlavní město: Lisabon
- úřední jazyk: portugalština
- počet obyvatel: 10 084 000
- rozloha: 92 391 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Cavaco Silva (prezident)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 24
- počet hlasů v Radě EU: 12
- rok vstupu do ES/EU: 1986

Rakousko

- hlavní město: Vídeň
- úřední jazyk: němčina
- počet obyvatel: 8 169 000
- rozloha: 83 858 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Heinz Fischer (prezident)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 18
- počet hlasů v Radě EU: 10
- rok vstupu do ES/EU: 1995

Řecko

- hlavní město: Athény
- úřední jazyk: řečtina
- počet obyvatel: 10 645 000
- rozloha: 131 940 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Karolos Papoulias (prezident)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 24
- počet hlasů v Radě EU: 12
- rok vstupu do ES/EU: 1981

Slovensko

- hlavní město: Bratislava
- úřední jazyk: slovenština
- počet obyvatel: 5 422 000
- rozloha: 48 845 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Ivan Gašparovič (prezident)
- měna: slovenská koruna
- počet křesel v Evropském parlamentu: 14
- počet hlasů v Radě EU: 7
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Slovinsko

- hlavní město: Lublaň
- úřední jazyk: slovinština
- počet obyvatel: 1 933 000
- rozloha: 20 273 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Janez Drnovšek (prezident)
- měna: slovinský tolar
- počet křesel v Evropském parlamentu: 7
- počet hlasů v Radě EU: 4
- rok vstupu do ES/EU: 2004

Spojené království Velké Británie a Severního Irska

- hlavní město: Londýn
- úřední jazyk: angličtina
- počet obyvatel: 59 778 000
- rozloha: 244 820 km²
- státní zřízení: konstituční monarchie
- hlava státu: Alžběta II. (královna)
- měna: britská libra
- počet křesel v Evropském parlamentu: 78
- počet hlasů v Radě EU: 29
- rok vstupu do ES/EU: 1973

Španělsko

- hlavní město: Madrid
- úřední jazyk: španělština
- počet obyvatel: 40 077 000
- rozloha: 504 782 km²
- státní zřízení: konstituční monarchie
- hlava státu: Juan Carlos (král)
- měna: euro
- počet křesel v Evropském parlamentu: 54
- počet hlasů v Radě EU: 27
- rok vstupu do ES/EU: 1986

Švédsko

- hlavní město: Stockholm
- úřední jazyk: švédština
- počet obyvatel: 8 877 000
- rozloha: 449 964 km²
- státní zřízení: konstituční monarchie
- hlava státu: Carl XVI. Gustaf (král)
- měna: švédská koruna
- počet křesel v Evropském parlamentu: 19
- počet hlasů v Radě EU: 10
- rok vstupu do ES/EU: 1995

Otázky k procvičení

- *Kolik poslanců má Česká republika v Evropském parlamentu? Znáte některé z nich?*
- *Kdy vstoupilo Rakousko do EU?*
- *Které země EU jsou monarchiemi? Má to nějaký vliv na jejich demokratičnost?*

Kandidátské země Evropské unie

Bulharsko

- hlavní město: Sofia
- úřední jazyk: bulharština
- počet obyvatel: 7 973 671
- rozloha: 110 912 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Georgi Parvanov (prezident)
- měna: bulharský leva
- žádost o vstup do EU: 14. 12. 1995
- předpokládaný rok vstupu do EU: 2007

Rumunsko

- hlavní město: Bukurešť
- úřední jazyk: rumunština
- počet obyvatel: 22 355 551
- rozloha: 238 391 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Traian Basescu (prezident)
- měna: rumunský nový lei
- žádost o vstup do EU: 22. 6. 1995
- předpokládaný rok vstupu do EU: 2007

Turecko

- hlavní město: Ankara
- úřední jazyk: turečtina
- počet obyvatel: 69 660 559
- rozloha: 780 580 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Ahmet Necdet Sezer (prezident)
- měna: turecká lira
- žádost o vstup do EU: 14. 4. 1987
- předpokládaný rok vstupu do EU: není stanoveno

Chorvatsko

- hlavní město: Záhřeb
- úřední jazyk: chorvatština
- počet obyvatel: 4 496 869
- rozloha: 56 542 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Stjepan Mesić (prezident)
- měna: chorvatská kuna
- žádost o vstup do EU: 21. 2. 2003
- předpokládaný rok vstupu do EU: není stanoveno

Makedonie

(oficiální název: Bývalá jugoslávská republika Makedonie)

- hlavní město: Skopje
- úřední jazyk: makedonština
- počet obyvatel: 2 071 210
- rozloha: 25 333 km²
- státní zřízení: republika
- hlava státu: Ljupco Jordanovski (prezident)
- měna: makedonský denár
- žádost o vstup do EU: březen 2004
- předpokládaný rok vstupu do EU: není stanoveno

Otázky k procvičení

- *Kdy se očekává vstup Rumunska do Evropské unie?*
- *Vyjmenujte kandidátské země EU.*
- *Která z kandidátských zemí je nejlidnatější? Která je naopak nejméně lidnatá?*

Instituce Evropské unie

Evropský parlament

Sídlo:

Štrasburk (plenární zasedání), **Brusel** (zasedání výborů), **Lucemburk** (část sekretariátu)

Historie:

Evropský parlament je institucí EU, která se za dobu svého působení nejvíce vyvinula, upevňovala svoji pozici v institucionálním trojúhelníku ES/EU a nabývala na významu. Předchůdcem dnešního Evropského parlamentu bylo **Shromáždění ESUO**, které bylo založeno v roce 1952 Smlouvou o Evropském společenství uhlí a oceli (ESUO). Smlouvou o založení Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM) a Evropského hospodářského společenství (EHS) se v roce 1957 stalo Shromáždění **společným orgánem pro všechny tři organizace**. Shromáždění mělo pravomoci odvolávat kdykoli Komisi EHS a Komisi EURATOM. Shromáždění změnilo název na **Evropský parlament** v roce 1962, ale do primárního práva ES byl tento název začleněn až v Jednotném evropském aktu roku 1986. K **posílení pravomocí** Evropského parlamentu došlo tzv. Slučovací smlouvou, která v šedesátých letech sjednotila instituce pro všechna tři společenství. Od roku 1979 jsou poslanci EP **přímo voleni** občany členských států, do té doby byli nominováni národními parlamenty.

Charakteristika:

Evropský parlament je evropským parlamentním shromážděním. Tento orgán **reprezentuje zájmy více než 450 milionů občanů Evropské unie**. V současnosti má **732 poslanců**. Počet poslanců zastupujících členské státy je různý – od 5 (Malta) po 99 (Německo). Přestože rozdělení křesel v EP přibližně zohledňuje počet obyvatel daného státu, není vůči němu přímo proporcionální.

Parlament začal od počátku osmdesátých let více využívat své kompetence týkající se rozpočtu a procedury konzultace. Pravomoci EP ale nadále zůstávaly pouze **konzultativní a kontrolní**. Přijetím Jednotného evropského aktu v roce 1986 se Evropský parlament zapojil do procesu přijímání legislativy. Od roku 1986 byly možnosti Evropského parlamentu posíleny zavedením procedury **spolupráce**, která umožnila EP předkládat pozměňovací návrhy k projednávané legislativě. Parlament dále získal pravomoci při rozhodování o přijetí nových zemí a mezinárodních smlouvách.

Zvyšující se důležitost EP byla výrazně podpořena Smlouvou o Evropské unii zavedením nové procedury – **spolurozhodování**. Tato procedura, uplatnitelná v některých oblastech, zapojuje parlament do legislativního procesu rovnoprávně s Radou ES a dává mu **možnost vetovat legislativu** v některých oblastech. Parlamentu byla přidělena i další významná role, a to při nominaci a **schvalování členů Evropské komise**. Oblasti, o kterých Evropský parlament spolurozhoduje, byly Amsterodamskou smlouvou (1999) a Smlouvou z Nice (2000) ještě dále rozšířeny.

Funkce:

- **Legislativní činnost:** Zabývá se legislativními návrhy Komise a prostřednictvím procedur spolurozhodování, spolupráce, souhlas a konzultace se společně s Radou EU účastní legislativního procesu.
- **Politická kontrola:** Evropský parlament schvaluje složení Evropské komise (nejprve předsedu a následně celý tým jako celek), může také vyslovit komisi nedůvěru a donutit ji k rezignaci. Poslanci EP mohou klást ústní i písemné otázky členům Evropské komise. Evropský parlament volí evropského ombudsmana. V případě potřeby může zakládat zvláštní vyšetřovací komise.
- **Rozpočet:** Spolu s Radou EU schvaluje každoročně rozpočet Evropské unie.

Struktura:

Poslanci Evropského parlamentu jsou rozděleni do sedmi **frakcí**:

- Evropská lidová strana – Evropští demokraté (EPP–ED)
- Strana evropských socialistů (PES)
- Aliance liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE)
- Zelení/Evropská svobodná aliance (Zelení/EFA)
- Evropská sjednocená levice/Severská zelená levice (EUL/NGL)
- Nezávislost a demokracie (IND/DEM)
- Unie pro Evropu národů (UEN)

Dále je v EP několik desítek **nezařazených** poslanců.

Evropská komise

Sídlo:

Brusel

Historie:

Předchůdcem Evropské komise byl **Vysoký úřad Evropského společenství uhlí a oceli**. Římské smlouvy zřídily v roce 1957 dvě nové samostatné komise – **Komisi EHS** a **Komisi Euratom**. Jednotná komise z těchto tří komisí (Komise EHS, Komise EURATOM a Vysokého úřadu ESUO) vznikla až na základě Slučovací smlouvy z roku 1965. Na dokončení vnitřního trhu a podpisu Smlouvy o Evropské unii se významně podílela především komise vedená Jacquesem Delorseem v osmdesátých a devadesátých letech.

Charakteristika:

Evropská komise (EK) má **25 komisařů**, jednoho za každou členskou zemi. V čele EK stojí **předseda** a **pět místopředsedů**. Je jmenována na dobu pěti let a její jmenování musí hlasováním potvrdit Evropský parlament, kterému je komise zodpovědná. Komisařům pomáhá administrativa složená z **37 generálních ředitelství** (DG) a specializovaných oddělení. Evropská komise je **nejvyšší výkonný orgán** Evropské unie, který má v mnoha otázkách i rozhodovací pravomoc. Svá rozhodnutí přijímá prostou, tedy nadpoloviční většinou. **Navrhuje legislativu EU**, kontroluje dodržování této legislativy v členských zemích EU a zastupuje Evropskou unii vůči členským státům i navenek. Spravuje z převážné části rozpočet EU. Evropská komise je orgánem, který má **výhradní právo zákonodárné iniciativy** (tedy může navrhopvat evropské normy), řídí a kontroluje politiky EU. Komise vystupuje jako **strážce smluv** a reprezentuje zájmy EU.

Funkce:

- předkládání návrhů právních norem EU (zákonodárná iniciativa)
- kontrola dodržování a správné aplikace práva EU
- správa a provádění legislativy
- zastoupení EU v mezinárodních organizacích

Struktura:

Evropská komise má **25 členů**:

- José Manuel Barroso (předseda, Portugalsko)
- Margot Wallströmová (místopředsedkyně, komisařka pro vztahy s evropskými institucemi a pro komunikační strategii, Švédsko)
- Günther Verheugen (místopředseda, komisař pro průmysl a podnikání, Německo)
- Jacques Barrot (místopředseda, komisař pro dopravu, Francie)
- Siim Kallas (místopředseda, komisař pro administrativní záležitosti, audit a boj s podvody, Estonsko)
- Franco Frattini (místopředseda, komisař pro spravedlnost, svobodu a bezpečnost, Itálie)
- Joaquín Almunia (komisař pro hospodářské a měnové záležitosti, Španělsko)
- Joe Borg (komisař pro rybolov a námořní záležitosti, Malta)
- Stavros Dimas (komisař pro životní prostředí, Řecko)
- Benita Ferrero-Waldnerová (komisařka pro vnější vztahy a evropskou politiku sousedství, Rakousko)
- Ján Figel' (komisař pro školství, vzdělání, kulturu a vícejazyčnost, Slovensko)
- Mariann Fischer Boelová (komisařka pro zemědělství a rozvoj venkova, Dánsko)
- Dalia Grybauskaitėová (komisařka pro finanční plánování a rozpočet, Litva)
- Danuta Hübnerová (komisařka pro regionální politiku, Polsko)
- László Kovács (komisař pro daně a celní unii, Maďarsko)
- Neelie Kroesová (komisařka pro hospodářskou soutěž, Nizozemsko)
- Markos Kyprianou (komisař pro zdravotnictví a ochranu spotřebitele, Kypr)
- Peter Mandelson (komisař pro obchod, Velká Británie)
- Charlie McCreevy (komisař pro vnitřní trh a služby, Irsko)
- Louis Michel (komisař pro rozvojovou a humanitární pomoc, Belgie)
- Andris Piebalgs (komisař pro energetiku, Lotyšsko)
- Janez Potočnik (komisař pro vědu a výzkum, Slovinsko)
- Viviane Redingová (komisařka pro informační společnost a sdělovací prostředky, Lucembursko)
- Olli Rehn (komisař pro rozšíření, Finsko)
- Vladimír Špidla (komisař pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti, Česká republika)

Rada EU

Sídlo:

Zasedání probíhají pravidelně v **Bruselu**, s výjimkou dubna, června a října, kdy se zasedání Rady konají v **Lucemburku**.

Historie:

Od roku 1957 mělo každé ze tří evropských společenství svou vlastní radu (**Rada ESUO**, **Rada EURATOM** a **Rada EHS**) složenou ze zástupců států na ministerské úrovni. K jejich sjednocení v jednu **Radu Evropských společenství** došlo až v roce 1965 na základě Slučovací smlouvy. Poté, co vstoupila v platnost Maastrichtská smlouva (1993) se tato přeměnila na **Radu Evropské unie**.

Charakteristika:

Rada Evropské unie je legislativní orgán EU, který reprezentuje **zájmy členských států**. Radu EU tvoří ministři 25 států EU. Předsednictví se střídá vždy po 6 měsících – v roce 2006 předsedá Radě EU Rakousko (leden – červen) a Finsko (červenec – prosinec). Česká republika by měla Radě Evropské unie předsedat od ledna do června roku 2009.

Rada EU (někdy označována jako **Rada ministrů**) je **hlavním rozhodovacím orgánem unie**. Navzdory existenci těchto různých rad **rezortních ministrů** (zahraničí, financí, dopravy, zemědělství, vnitra, atd.) představuje Rada EU jednu jedinou instituci. Rada je orgán, který lze charakterizovat jako současně nadnárodní i mezinárodní organizaci. V některých záležitostech rozhoduje hlasováním kvalifikovanou většinou, zatímco jiné musí být schváleny jednomyslně. V případě tzv. **váženého hlasování** disponuje každý ze zástupců určitým počtem hlasů úměrným velikosti populace členské země, přičemž váha menších zemí je mírně nadhodnocena. Česká republika například má v tomto druhu hlasování 12 hlasů z celkových 321.

Funkce:

Rada EU – ve většině případů spolu s Evropským parlamentem – **schvaluje legislativu** (nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska). Radě je též přisuzována úloha vzájemné **koordinace hospodářské politiky** členských států. Rada dále může udělovat napomenutí nebo dokonce uvalovat **sankce** na členský stát. Sestavuje také (spolu s Evropským parlamentem) **návrh rozpočtu**. Jmenuje členy Účetního dvora, Hospodářského a sociálního výboru a Výboru

regionů. Je také zodpovědná za **uzavírání smluv** mezi EU na jedné straně a třetími státy nebo mezinárodními organizacemi na straně druhé.

Struktura:

V rámci Rady EU působí tzv. COREPER, tedy **Výbor stálých zástupců** členských států (francouzsky Comité des représentants permanents). Ten připravuje a předjednává návrhy norem evropského práva předtím, než se jimi zabývá Rada EU. Skládá se z velvyslanců členských států při EU (COREPER II) nebo jejich zástupců (COREPER I). COREPER II se zabývá především zahraniční politikou, institucionálními otázkami a problematikou s významnými politickými dopady. COREPER I se zabývá agendou prvního pilíře EU (tedy rozhodnutími souvisejícími s vnitřním trhem).

Evropská rada

Sídlo:

Evropská rada se schází minimálně dvakrát ročně v **Bruselu**, další schůzky se mohou konat v zemi, která momentálně předsedá Radě EU.

Historie:

Byla zřízena společným prohlášením vydaným k závěru Pařížského summitu v roce 1974 z iniciativy tehdejšího francouzského prezidenta **Valéry Giscard d'Estainga** a poprvé se sešla v roce 1975. Existence Evropské rady byla právně uznána **Jednotným evropským aktem** v roce 1987. Oficiální status jí byl udělen až Maastrichtskou smlouvou (1993).

Charakteristika:

Evropská rada přijímá **stěžejní rozhodnutí o vývoji EU**. Hlavy států a vlád hledají na zasedáních Evropské rady **konsensus** ohledně budoucího směřování evropské integrace, která jsou následně uváděna v život ostatními evropskými institucemi.

Funkce:

Evropská rada je prostorem, kde jsou reprezentovány **národní zájmy členských zemí EU**. Funguje na **mezivládním principu**, který zaručuje rovnost a suverenitu všech jejích členů. Její nejdůležitější úkol je artikulace národních zájmů a hledání společného stanoviska zúčastněných zemí. Evropská rada je rozhodující platformou pro dosažení politického konsensu v rámci Společenství.

Struktura:

25 hlav států a vlád členských zemí EU a předseda Evropské komise.

Evropský soudní dvůr

Sídlo:

Lucemburk

Historie:

Soudní dvůr Evropského sdružení uhlí a oceli sloužil jako orgán zajišťující jednotný výklad Smlouvy o ESUO. Římské smlouvy (1957) vytvořily jediný **Soudní dvůr ES** pro všechna tři společenství (ESUO, EURATOM, EHS), který se po podpisu Maastrichtské smlouvy změnil na **Evropský soudní dvůr**. V roce 1989 k němu byl připojen Evropský soud prvního stupně.

Charakteristika:

Základním posláním Evropského soudního dvora je zajištění **jednotného výkladu práva Evropských společenství**. Požádat ESD o vyřešení sporu může členský stát, instituce, firma nebo i jednotlivec.

Funkce:

ESD se mohou předložit dva typy případů. První z nich je **žaloba**, kterou před Soudním dvorem může přednést Evropská komise, Rada EU, Evropský parlament, členský stát či jednotlivec, který se cítí být poškozen činností evropských institucí nebo evropským právem. Druhý možný typ případů představuje **řízení v předběžné otázce**, o které mohou požádat soudy či tribunály z členských států, pokud k vydání svého rozhodnutí potřebují rozhodnutí v otázce týkající se evropského práva. ESD není odvolacím soudem při odvolání se proti rozhodnutí národních soudů a má pravomoc rozhodovat pouze v záležitostech práva evropských společenství.

Struktura:

ESD je složen z **25 soudců** a **8 generálních advokátů** nominovaných členskými státy a jmenovaných Radou EU na šest let s možností opakování mandátu. Jmenovací proces se opakuje každé tři roky, kdy je jmenována polovina soudců. Soudci si mezi sebou volí předsedu na dobu tří let. ESD zasedá na **plenárních zasedáních** nebo v malých **senátech**. Po přijetí Smlouvy z Nice zasedají soudci v plénu pouze ve výjimečných případech a převládá rozhodování v senátech. Také Evropský soud prvního stupně je tvořen **25 soudci**. Má ve své působnosti všechna podání jednotlivců a firem proti rozhodnutím institucí a agentur EU.

Evropský účetní dvůr

Sídlo:

Lucemburk

Historie:

Evropský účetní dvůr byl zřízen v roce **1977**, formálně jej mezi orgány ES/EU zařadila až Maastrichtská smlouva.

Charakteristika:

Evropský účetní dvůr zastupuje **zájmy daňových poplatníků**, kontroluje, zda Evropská unie vynakládá prostředky ze svého rozpočtu podle rozpočtových pravidel a předpisů a na účely, pro které byly tyto výdaje určeny. Evropský účetní dvůr je samostatnou institucí Evropské unie.

Funkce:

Úkolem Evropského účetního dvora a jeho **auditorů** je kontrolovat soulad příjmů a výdajů s právními předpisy a s rozpočtovými a účetními principy Společenství. Jednou ročně vydává souhrnnou zprávu, která pojednává o hospodaření evropských institucí s finančními prostředky z rozpočtu EU.

Struktura:

Evropský účetní dvůr je tvořen **25 členy** – tedy vždy jedním zástupcem z každého členského státu. Jeho členové jsou jmenováni na dobu šesti let většinovým rozhodnutím Rady EU.

Evropský veřejný ochránce práv (ombudsman)

Sídlo:

Štrasburk

Historie:

Pravidla, kterými se řídí výkon funkce ombudsmana (veřejného ochránce práv), byla přijata Evropským parlamentem 9. března **1994** a jsou připojena v příloze Jednacího řádu Evropského parlamentu. Prvním Evropským ombudsmanem se stal v roce 1995 bývalý finský parlamentní ombudsman Jacob Söderman. Současným evropským ombudsmanem je Řek Nikiforos Diamandouros.

Charakteristika:

Evropský ombudsman je **jmenován Evropským parlamentem** vždy na pět let. Může být jmenován opakovaně.

Funkce:

Evropský ombudsman **vyšetřuje stížnosti** na špatnou správu vykonávanou institucemi a orgány Evropské unie. Stížnosti k Evropskému ombudsmanovi mohou podávat občané členského státu unie nebo osoby s povolením k pobytu v členském státě. Stížnosti mohou podávat i firmy, sdružení nebo jiné právnické osoby se sídlem v Evropské unii.

Struktura:

Od 1995 vzrostl tým Evropského ombudsmana ze dvou členů na současných 38 pracovníků, a to hlavně kvalifikovaných právníků.

Evropská centrální banka

Sídlo:

Frankfurt nad Mohanem

Historie:

Statut Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky předjímá již Maastrichtská smlouva (1993). ECB byla zřízena 30. června 1998 a od 1. ledna 1999 převzala zodpovědnost za měnovou politiku EU.

Charakteristika:

Evropská centrální banka (ECB) patří vedle národních centrálních bank členských států do Evropského systému centrálních bank (ESCB). Evropský systém centrálních bank je nezávislým systémem. ECB byla **založena 30. června 1998** a od 1. ledna 1999 převzala zodpovědnost za měnovou politiku EU.

Funkce:

- definice a provádění měnové politiky
- vydávání emisí bankovek jednotné měny euro
- provádění devizových operací
- správa devizových rezerv členských států
- podpora hladkého chodu platebních systémů v EU

Struktura:

Evropský systém centrálních bank je složen z **Evropské centrální banky** a národních **centrálních bank členských států**. Evropský systém centrálních bank je spravován řídicími orgány Evropské centrální banky: Radou guvernérů, Výkonným výborem a Generální radou.

Evropská investiční banka

Sídlo:

Lucemburk

Historie:

Zřízena byla Římskými smlouvami v roce 1957.

Charakteristika:

Evropská investiční banka (EIB) je autonomním orgánem v rámci EU. Poskytuje jako **finanční instituce Evropské unie** dlouhodobé investiční úvěry podporující vyvážený hospodářský vývoj a integraci Evropské unie. Většinu prostředků pro své působení jako banka získává na kapitálových trzích za účelem financování projektů, které naplňují cíle jednotlivých politik unie.

Funkce:

Úvěry EIB jsou vázány na konkrétní projekty a zaměřeny na financování složky dlouhodobých aktiv investic. Banka financuje zejména perspektivní projekty veřejného i soukromého sektoru v dopravě, telekomunikacích, průmyslu, energetice, cestovním ruchu a poslední dobou také ve zdravotnictví a ve vzdělávání.

Struktura:

Evropská investiční banka má vlastní administrativní strukturu a rozhodovací orgány nezávislé na ostatních orgánech EU. Jejimi orgány jsou: **Rada guvernérů**, **Rada ředitelů**, **Řídící výbor** a **Kontrolní výbor**. Jedním ze sedmi viceprezidentů Evropské investiční banky je bývalý český ministr financí Ivan Pilip.

Hospodářský a sociální výbor

Sídlo:

Brusel

Historie:

Zřízen byl již Římskými smlouvami v roce 1957.

Charakteristika:

Poradní orgán EU. Jeho členové jsou vybíráni ze zástupců občanské společnosti (reprezentativní průřez) a **hospodářské sféry**. Někteří zastupují zaměstnavatele a zaměstnance (tzv. sociální partneři), jiní zemědělce, obchod, dopravu, profesní skupiny, družstva, družstevní spořitelny a podílové fondy, malé a střední podniky, organizace zabývající se ochranou spotřebitele a životního prostředí. Členové se dělí na tři téměř stejně velké skupiny: zaměstnavatelé, zaměstnanci, různé zájmy.

Funkce:

Výbor je **konzultován** před přijetím některých legislativních aktů. Výbor má na základě vlastní iniciativy právo **vydávat stanoviska** k jakékoliv záležitosti týkající se EU.

Struktura:

Hospodářský a sociální výbor má stejně jako Výbor regionů **317 členů**. Členy jsou vedoucí představitelé občanské společnosti, které nominují členské státy a jmenuje Rada EU na dobu 4 let. ČR má v tomto orgánu 12 zástupců.

Výbor regionů

Sídlo:

Brusel

Historie:

Výbor regionů vznikl až v reakci na rozvoj evropské regionální politiky a formálně byl **založen v roce 1993**, tedy Smlouvou o Evropské unii. Jeho první schůzka proběhla v roce 1994.

Charakteristika:

Výbor regionů je nejmladší institucí Evropské unie. Je to instituce, která by měla **hlídat princip subsidiarity** a bránit tudíž centralizovanému způsobu rozhodování v unii a jejích členských státech.

Funkce:

Jeho vznik vyjadřuje vůli členských států respektovat nejen regionální a místní identitu, ale také zapojit místní a regionální samosprávy do tvorby a realizace politiky Evropské unie v různých oblastech. Tento výbor nemá vlastní rozhodovací pravomoc, ale funguje jen jako konzultační orgán EU.

Struktura:

Výbor regionů má 317 členů, které jmenuje na čtyři roky dle nominací členských států Rada EU. Členové Výboru musí mít volený mandát na regionální nebo místní úrovni. Česká republika v něm má 12 zástupců, z nichž 7 jmenuje Asociace krajů ČR a pět Svaz měst a obcí ČR.

Otázky k procvičení

- *Jaký je rozdíl mezi Evropskou radou a Radou EU? Kdo v nich zasedá?*
- *Kdy se konaly zatím poslední volby do Evropského parlamentu?*
- *Jaká je role evropského veřejného ochránce práv (ombudsmana)? Může se na něj obrátit každý občan nebo jen členské státy EU?*

Politiky Evropské unie

Integrační proces v Evropě je jedinečný nejen svým rozměrem, ale především stupněm a kvalitou integrace. Co myslíme stupněm a kvalitou integrace? To lze snadno pochopit, pokud jej srovnáme s jakýmkoli jiným integračním uskupením. Ve světě existuje celá řada organizací, sdružení a unií, jejichž podstata je založena pouze na bázi obchodní spolupráce. V kontrastu s tím právě vynikne ona **hloubka a kvalita integračního procesu** charakteristického pro Evropskou unii. Jestliže má EU na celém svém území zaveden jednotný trh, uplatňuje v jeho rámci společnou zemědělskou politiku nebo politiku sociální a regionální soudržnosti, v téměř polovině členských zemí lze platit společnou měnou a státy spolu kooperují v trestních záležitostech a imigrační politice, je zřejmé, že se zdaleka nejedná o pouhou obchodní spolupráci.

U většiny mezinárodních organizací je běžné, že se čas od času sejdou čelní představitelé členských zemí, dohodnou se například na snížení celních sazeb nebo na výměně studentů vysokých škol a záležitost je opět na nějakou dobu uzavřena a organizace funguje na základě mezinárodní smlouvy podepsané všemi stranami. Žádná mezinárodní organizace nemá vytvořen stálý orgán, který by měl tak rozsáhlé rozhodovací pravomoci vůči členským státům, jakou mají instituce Evropské unie. Ta za účelem prohlubování a zajištění stability integračního procesu, zlepšování kvality života svých obyvatel a posilování hospodářské úrovně členských států vytvořila důmyslný institucionální systém. Členské státy v jejím rámci předaly v některých oblastech své národní pravomoci na vyšší, **komunitární úroveň** (tj. úroveň společenství). Základním hlediskem, podle kterého se dnes rozdělují politiky EU, je tak právě úroveň komunitárního rozhodování.

Již na samém počátku, tedy s vytvořením **Evropského společenství uhlí a oceli** (1953), se v praxi osvědčilo, že společné rozhodování ve strategické oblasti, tehdy těžbě uhlí a výrobě oceli, může přinést prosperitu a stabilitu odvětví i států zúčastněných ve společenství. Při vytváření dalších společných politik bylo cílem stabilizovat daná odvětví, zvýšit efektivitu při rozhodování a posílit tak postavení společenství na světových trzích. Je ale nutné říci, že se tak dělo pouze v těch oblastech, kde bylo společné rozhodování nebo koordinace zárukou většího přínosu, než kdyby se o věcech rozhodovalo na národní úrovni. Tento princip, nazývaný **principem subsidiarity**, je dodnes jednou ze základních premis integračního procesu EU.

Kultura nebo zdravotnictví – tedy oblasti, které se od Finska přes Rakousko po Portugalsko nedají upravit jednotně – jsou tak stále politikami, v nichž je veškerá pravomoc ponechána na národních státech a na úrovni společenství funguje pouze **spolupráce**. Částečně přenesená rozhodovací pravomoc, nebo jinak **koordinace** politik, je uplatňována v oblastech jako regionální politika, životní prostředí nebo sociální politika. **Komunitární rozhodování** je naproti tomu uplatňováno v zemědělské, měnové nebo dopravní politice. Nyní si jednotlivé politiky popíšeme podrobněji.

Jednotný trh

Jeho podstatou jsou tzv. **čtyři svobody**, tedy volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu. Utvářel se poměrně složitým procesem od samého počátku integračního procesu, a ačkoli je jeho oficiální spuštění datováno k 1. lednu 1993, ani dnes nelze říci, že byl zcela dokončen. Přesto lze trh EU považovat za největší prostor na světě, kde se zboží, služby, osoby a kapitál mohou pohybovat v zásadě bez bariér. Zboží pocházející z jakéhokoli členského státu se může v rámci EU pohybovat bez jakýchkoli překážek, a to jak tarifních (dovozní či vývozní cla a kvóty), tak netarifních, představovaných kontrolami na hranicích či technickými nebo administrativními bariérami (různé předpisy, které by omezovaly přístup výrobku na daný trh). Co se týče **volného pohybu osob**, i zde šla Evropská unie za hranici obvyklých integračních uskupení, protože volný pohyb osob nechápe pouze jako pohyb pracovní síly mezi členskými státy, ale jako skutečné právo občana usadit se, pracovat, podnikat a nabývat majetek v jakémkoli členském státě EU. V oblasti **volného pohybu služeb** byl největší posun zaznamenán v bankovníctví a pojišťovnictví, naopak dalšího liberalizačního úsilí je třeba např. v odvětví energetiky nebo telekomunikací.

V rámci jednotného trhu musí být samozřejmě značná pozornost věnována dohlížení nad dodržováním **pravidel hospodářské soutěže**, tak aby se nenarušovalo konkurenční prostředí. K takovému dozoru je v EU zmocněna Evropská komise.

Společná obchodní politika

Zavedení společné obchodní politiky je nedílnou součástí vytvoření **celní unie**. Základními charakteristikami takového uskupení členských států je zrušení všech obchodních bariér mezi členskými státy a zavedení jednotné obchodní

politiky vůči třetím státům. Při obchodování s nečlenskými zeměmi se tedy uplatňuje clo na základě jednotného celního sazebníku, v případě podezření ze subvencování či dumpingu jsou jednotně uplatňována ochranná opatření. Rovněž veškeré mezinárodní úmluvy o obchodu nebo podmínkách členství v mezinárodních obchodních organizacích jsou vyjednávány společně. Toto jednotné vystupování všech členských států EU navenek výrazně posiluje postavení evropského kontinentu na půdě Světové obchodní organizace (WTO) i v jednáních s ostatními státy světa. Mezi základní smluvní obchodní vztahy EU patří zóna volného obchodu v rámci tzv. **Evropského hospodářského prostoru** (EU + Norsko, Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Island), dále preferenční dohody vůči bývalým koloniím evropských zemí souhrnně nazývanými **zeměmi ACP** (země Afriky, Karibiku a Pacifiku) a **asociační dohody** uzavřené s budoucími členskými státy EU (dnes Bulharsko, Rumunsko, Turecko, Chorvatsko a Makedonie).

Společná zemědělská politika

Tato politika prochází v posledních letech řadou reforem. Jejich společným rysem je snaha o zvýšení efektivity zemědělské výroby EU a přizpůsobování se trendům na světových trzích a postupující globalizaci. Pro pochopení základů, na kterých byla společná zemědělská politika vystavena, a důvodů jejího vzniku je nutné znát její **původní principy**. Těmi byly: vytvoření společného trhu se zemědělskou produkcí při společných cenách stanovovaných administrativně; zvýhodnění unijní produkce před zahraniční prostřednictvím vysokých ochranných cel a subvencování exportu; třetím principem bylo financování zemědělské politiky ze společného rozpočtu. V praxi to znamená, že v rámci takto nastaveného systému je např. evropským farmářům odkupována produkce, kterou nedokázali na trhu prodat. Uplatňováním těchto opatření se zpočátku skutečně dařilo dosáhnout žádaných cílů, především k potravinové soběstačnosti Evropy, uspokojivé životní úrovni pro farmáře a stabilitě cen pro spotřebitele. Postupem času ale původní systém vedl k značnému plýtvání – od vytváření nadprodukce, potlačování konkurenceschopnosti unijní zemědělské produkce na světových trzích až ke sporům v rámci Světové obchodní organizace. Současná **reformní opatření** mají napomoci všechna tato negativa odstranit. Stále ovšem převažuje kritika, že úsilí není dostatečné.

Společná dopravní politika

Důvodů pro zavedení společné dopravní politiky bylo několik. Především funkční a spolehlivá doprava je podmínkou pro vytvoření jednotného trhu s neomezeným pohybem zboží a osob. Vysoké dopravní náklady by mohly vytvářet bariéry vzájemného obchodu, a proto je nezbytné v tomto sektoru vytvořit konkurenční podmínky. Fungující dopravní síť je určujícím faktorem pro mnoho dalších oblastí, má třeba dopad na regionální rozvoj, životní prostředí, spotřebu energie aj. To vše si vyžaduje formulaci společných pravidel pro všechny účastníky a jistou míru harmonizace předpisů (technických, bezpečnostních, pracovních apod.). Bohužel zpočátku se integrace odvětví příliš nedařila. Členské státy si své trhy silně bránily. Obrat nastal po žalobě Evropského parlamentu v roce 1983 na nečinnost Komise v této oblasti. Došlo k přelomu a zhruba od roku 1993 můžeme hovořit o skutečné společné dopravní politice EU. Jedním z nejvýznamnějších projektů jsou tzv. **transevropské sítě**. Bylo definováno 14 prioritních dopravních projektů, mezi nimi spojení hlavních měst unie rychlovlakem nebo výstavba dálnic v šesti členských zemích, tak aby došlo k vzájemnému propojení a součinnosti národních sítí, jakož i přístupu k těmto sítím.

Hospodářská a měnová unie

Zavedení hospodářské a měnové unie je jedním z největších počínů, které se v rámci evropské integrace dosud udály. Ještě více se tak posílil princip jednotného trhu – prostor bez jakýchkoli překážek. Cílem jednotné měny je podpořit obchod uvnitř unie i navenek a posílením cenové a měnové stability stimulovat hospodářský růst a vysokou zaměstnanost. Projekt byl spouštěn **ve třech etapách**. V té první od roku 1990 měla být zejména plně dokončena liberalizace kapitálových trhů. Druhá etapa od roku 1994 sloužila k plnění konvergenčních kritérií, která byla nutná k tomu, aby se hospodářské ukazatele členských států nominálně sblížily a při provádění jednotné měnové politiky nepředstavovaly ohrožení hospodářské a finanční stability EU. S menším zpožděním, ale přece, byla k 1. 1. 1999 spuštěna třetí etapa, která zavedla jednotnou měnu euro, ačkoli až do roku 2002 jen v elektronické podobě. Od roku 2002 se ve dvanácti členských zemích EU platí jedinou měnou – eurem. Země, které vstoupily do EU v roce 2004, se na přistoupení k **eurozóně** připravují a chtějí ho provést do roku 2010.

Regionální politika

Regionální nebo také strukturální politika EU patří k jedněm z prvních politik, které byly prováděny na evropské úrovni, a svou výjimečnost si získala i tím, že stejně jako zemědělská politika kladla vždy značné nároky na společný rozpočet. Jejím základním principem je totiž **soudržnost** (koheze) mezi regiony, která se projevuje především v tom, že regionům, které jsou svou ekonomickou úrovní výrazně pod průměrem všech regionů EU, jsou poskytovány finanční prostředky na programy, které by jim měly pomoci snížit jejich zaostalost a nastartovat ekonomický růst. Hlavní snahou je tedy snižování ekonomických rozdílů mezi regiony v Evropě. Prostředky jsou podle typu opatření, na které jsou směřovány, čerpány z několika **strukturálních fondů** – např. Evropský fond regionálního rozvoje nebo Evropský sociální fond. Specifickým fondem je tzv. **Kohezní fond**, který vznikl za účelem financování podpory plnění konvergenčních kritérií. Ta byla totiž nutnou a navíc náročnou podmínkou zavedení hospodářské a měnové unie.

Sociální politika

Tato politika se řadí mezi politiky **koordinované**, sociální systémy se totiž mezi členskými státy značně liší. Rozdíly jsou dány odlišným historickým vývojem, národnými zvyklostmi, politickou kulturou, postojem obyvatelstva a zejména odlišnými rolemi státu v ekonomikách členských států. Systémy sociálního zabezpečení proto nelze sjednotit na komunitární úrovni, přesto zde ke koordinaci dochází, a to přesně do té míry, v jaké by mohly odlišnosti jednotlivých systémů bránit správnému fungování jednotného trhu. Jedná se například o uznávání starobních důchodů za odpracované roky ve více členských státech, možnost pobírat podporu v nezaměstnanosti při hledání práce v jiné členské zemi, opatření vedoucí ke zlepšení pracovních podmínek, ke zvýšení zaměstnanosti a rovnosti příležitostí mužů a žen.

Politika ochrany životního prostředí

Tato politika prošla na úrovni EU asi nejzásadnějším vývojem. Zpočátku jí nebyla věnována téměř žádná pozornost. Životní prostředí totiž nebylo bezprostředně ohroženo. Změna nastala v 80. letech po proběhlých ropných krizích 70. let. Začalo být zřejmé, že postupující hospodářský a průmyslový pokrok má na životní

prostředí značně negativní dopad a je nutné dodržovat minimální ekologické standardy. Ty jsou nyní nedílnou součástí všech ostatních politik (energetické, zemědělské, průmyslové atd.). Politika ochrany životního prostředí se vztahuje jak na ochranu vod, ovzduší, lesů a živočišných druhů, tak např. na nakládání s odpady nebo kontrolu geneticky modifikovaných zemědělských produktů. Důraz je kladen především na předcházení negativním vlivům na životní prostředí. Na tomto pravidle je také postavena **Strategie udržitelného rozvoje EU**, která se stala základem hospodářských strategií jednotlivých členských států.

Energetická politika

Evropskou integraci odstartovala komunitarizace dvou klíčových energetických zdrojů – uhlí a atomové energie. Tato dvě odvětví totiž byla svěřena do správy dvou samostatných společenství, ESUO (1951) a EURATOM (1957). Při jejich vytváření byly rozhodující zejména politicko-strategické důvody. Účelem totiž bylo stabilizovat evropský prostor a zajistit zde mír, což se skutečně podařilo. Energetická politika nicméně nezískala nikdy takový význam jako ostatní politiky v rámci evropské integrace. Hlavními faktory, které tuto situaci způsobily, byly zejména změna struktury využívaných energetických zdrojů a významně transnacionální charakter trhů s těmito komoditami. Proto tato politika zůstala pouze v rovině spolupráce. V současnosti se nejvíce zaměřuje na priority v ochraně životního prostředí.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Hlavním cílem Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) je prosazování společných hodnot a zájmů Evropské unie, dále posilování bezpečnosti v zemích EU, podpora mezinárodní spolupráce a upevňování demokracie, právního státu a respektování lidských práv v Evropě i ve světě. Z takto definovaných cílů je zřejmé, že se jedná o oblasti, které byly vždy výsostně citlivými národními otázkami. O to obtížnější, ale také přínosnější je snaha o jejich koordinaci na evropské úrovni. Chce-li unie nadále úspěšně prosazovat své zahraničněpolitické zájmy ve světě, být stabilním a silným hráčem na mezinárodní scéně, musí navenek vystupovat jednotně a koordinovat své mezinárodní aktivity. Politika je založena na principu mezvládní spolupráce. To znamená, že každé rozhodnutí

musí být přijato všeobecným souhlasem. Zásady a obecné směry jsou přijímány Evropskou radou. Rada ministrů pro všeobecné záležitosti (GAERC) složená z ministrů zahraničních věcí členských států schvaluje rozhodnutí o společných akcích a postojích ke konkrétním záležitostem. Na mezinárodní úrovni unii zastupuje unie Evropská komise, která je k tomuto jednání pověřena Radou EU. Tuto politiku na nejvyšší úrovni koordinuje Vysoký představitel EU pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.

Spolupráce v oblasti vnitra, justice a policie

Tak jako SZBP je i tato založena na principu mezivládní spolupráce. Dalším společným rysem je vysoká citlivost těchto otázek z hlediska tradiční státní suverenity. Stejně jako v případě SZBP je i v této oblasti výhodné spolupracovat, a to především v zájmu veřejného pořádku a bezpečnosti obyvatel v situaci, kdy byly fakticky odstraněny hranice mezi členskými státy EU. Zvláštním vývojem prošla azylová a vízová politika, která se posléze z klasické oblasti spolupráce vydělila a je dnes součástí tzv. prvního pilíře, tedy pod komunitárním rozhodováním. Pokud jde o azyl a uprchlíky, Rada EU mimo jiné stanovuje minimální podmínky pro přijímání žadatelů o status azylanta. Tento systém zamezuje neúspěšným uchazečům žádat o azyl v jiném členském státě.

Jeden z klíčových prvků v této oblasti je tzv. **schengenský systém**. Tato aktivita byla původně jen iniciativou úzké skupinky zemí k usnadnění volného pohybu osob. Na základě souboru dohod dnes označovaných jako schengenské (1985) se mohou občané smluvních stran pohybovat mezi státy bez hraničních kontrol, tedy v prostoru bez vnitřních hranic. Je zřejmé, že s takovými možnostmi se ovšem zvyšuje riziko nelegální činnosti jako ilegálního převaděčství, pašeráctví, úniku zločinců přes hranice atd. Tato úmluva proto také zavedla možnost přímé žádosti o vzájemnou pomoc při předcházení a vyšetřování trestných činů, přeshraničním sledováním osob, výměně dat a informací apod.

Společný rozpočet

Naprostým specifikem, které odlišuje Evropskou unii od všech ostatních mezinárodních institucí, je její společný rozpočet. Není totiž tvořen pouze příspěvky členských států, ale na jeho vytváření se podílejí i vlastní zdroje EU. Ty předsta-

vuji poplatky vybírané z dovozu zemědělské produkce do unie nebo cla uvale-
ná na dovozy zboží ze třetích států. Dalšími zdroji rozpočtu jsou dávky z daně
z přidané hodnoty (DPH) a dodatkový zdroj vypočítaný jako procento hrubého
domácího produktu (HDP) členských zemí. Právě příjmy z HDP tvoří v součas-
né době klíčovou část (přibližně 40 %) příjmové strany rozpočtu. Na výdajové
straně jsou největší prostředky vynakládány na financování společné zemědělské
politiky, přibližně 45 % rozpočtu. Tendencí posledních let je tento podíl snižovat
a přesunovat jej více k výdajům na strukturální politiku a naplňování cílů Lisa-
bonské strategie. Dalšími výdajovými položkami jsou investice na ostatní unijní
politiky, předvstupní pomoc pro kandidátské státy, aktivity vnějších vztahů, ad-
ministrativní náklady a v neposlední řadě také rezervy. Rozpočet je přijímán ve
formě víceletých tzv. finančních perspektiv (příští je na léta 2007-2013). Vždy při
tom probíhá zdoluhavý složitý rozhodovací proces, na kterém se podílí Rada mi-
nistrů financí (ECOFIN), Rada ministrů zahraničních věcí (GAERC) i Evropský
parlament a Evropská komise. Největší rozepře se přirozeně vedou okolo výše
příspěvků jednotlivých členských států v porovnání s částkami, které tyto státy ze
společného rozpočtu mohou maximálně dostat.

Otázky k procvičení

- *Čím se proces evropské integrace liší od praxe jiných regionálních organizací?*
- *Čemu či komu zajišťuje EU svobodný pohyb? Vymenujte tzv. čtyři svobody a řekněte, co znamenají.*
- *Která politika je podle vás nejméně úspěšná? Proč? Která politika EU je nejná-
kladnější z hlediska rozpočtu EU?*

Část III.

**Budoucnost
Evropy**

Evropská ústava

Historie ústavy a metoda Konventu

Byly to tradičně evropské summity, na kterých se rozhodovalo o budoucích směrech vývoje evropského integračního procesu. Hlavy států a šéfové vlád za dveřmi honosných sálů diskutovali o budoucnosti mnoha milionů Evropanů. Jako odpověď na narůstající kritiku tohoto elitářského a uzavřeného systému byla použita **metoda svolání Konventu o budoucnosti Evropy**, ve kterém se měli shodnout na podobě budoucí evropské ústavní smlouvy reprezentanti tehdy patnácti **členských zemí** i třinácti **kandidátských zemí** (včetně ČR), poslanci národních parlamentů, zástupci Evropského parlamentu, Evropské komise, pozorovatelé z Výboru regionů a Hospodářského a sociálního výboru a dalších institucí.

Ti všichni byli sezváni, aby se pokusili demokraticky navrhnout základy, na kterých by měla být postavena budoucí Evropa. Novinkou byla účast kandidátských zemí (deset zemí přistoupivších do EU v roce 2004 a Rumunsko, Bulharsko a Turecko), které se sice nemohly účastnit hlasování o konečném textu ústavní smlouvy, ale mohly vstupovat do jednání pléna i pracovních skupin a ovlivňovat jej. *Jsem si jist, že uspějete a dáte našemu kontinentu instituce, které se budou schopny vyrovnat s výzvami zítřka*, přál **105 členům Konventu** v den jeho prvního zasedání 28. února 2002 tehdejší předseda Evropské komise Romano Prodi.

Soupis problémů, se kterými se měl Konvent vypořádat, byl poměrně obsáhlý. Patřilo mezi ně nové rozdělení pravomocí mezi EU a členské státy, snížení tzv. demokratického deficitu EU, **institucionální změny** ve třech nejdůležitějších orgánech unie (Radě EU, Evropské komisi a Evropském parlamentu), role EU v globálním politickém a ekonomickém prostředí, zjednodušení politických nástrojů EU a především **zjednodušení evropských smluv** do jednoho přehledného textu.

Předsednictvo Konventu zasedalo pod vedením bývalého francouzského prezidenta **Valéry Giscarda d'Estainga** (předseda Konventu) a dvou místopředsedů – bývalého italského a bývalého belgického premiéra **Guiliana Amata** a **Jean-Luc Dehaena**.

Během období 15 měsíců se delegáti Konventu scházeli na plenárních zasedáních v prostorách Evropského parlamentu v Bruselu. Jednání probíhala 2–3krát měsíčně a trvala dva až tři dny. Souběžně s jednáním v plénu probíhala setkání

v jedenácti pracovních skupinách. Výsledky jednání pracovních skupin byly shrnuty v dokumentu, který dával doporučení v konkrétních oblastech pro plénum a předsednictvo, které se následně ujalo vypracování pracovního znění ústavy. Tato skutečnost byla mnohými konventisty interpretována a kritizována jako diktát nejužšího předsednictva v čele s Giscard d'Estaingem.

Složení Konventu

- předsednictvo 3 (předseda a dva místopředsedové)
- Evropská komise 2 komisaři
- Evropský parlament 16 europoslanců
- členské země 45 (z každé země jeden zástupce vlády a dva poslanci parlamentu – jeden z vládní a jeden z opoziční strany)
- kandidátské země 39 (z každé země jeden zástupce vlády a dva poslanci parlamentu – jeden z vládní a jeden z opoziční strany)
- celkem 105

Co přinesla ústava nového

Principy, hodnoty a kompetence

V evropském prostředí navazuje **tradice ústavnosti** částečně na myšlenky obsažené v ústavě Spojených států amerických z roku 1787, ale především pak na období osvícenských reforem a Velké francouzské revoluce. Osvícenští filozofové položili tři základní pilíře moderní ústavnosti: ustanovení občanských práv, uspořádání vztahů mezi vládou a občany a systém brzd a rovnováh mezi třemi složkami státní moci. Ústavní smlouva přidala k tomuto výčtu definici nástrojů a politik, ve kterých se EU hodlá angažovat. Vedle jasného ústavního záměru tak lze hovořit i o politickém programu, který je v textu implicitně obsažen.

Návrh ústavní smlouvy představoval konsolidovaný dokument, který měl nahradit a sjednotit všechny existující evropské smlouvy. Návrh se **skládal ze čtyř částí**. První část obsahuje ustanovení, která definují unii, její cíle, pravomoci, rozhodovací mechanismy a instituce. Charta základních práv se stala druhou částí textu. Třetí část popisuje politiky Evropské unie a v poslední, čtvrté části byly zakotveny způsoby přijetí a případné revize ústavy.

Preambule ústavní smlouvy hovoří o společných **hodnotách a dědictví Evropy**. Návrh zakládá Evropskou unii jako unii národů a států Evropy. Tato unie je otevřená všem evropským státům, které uznávají její hodnoty a zavážou se je prosazovat společně s ostatními členskými státy. Mezi respektované hodnoty patří: úcta k lidské důstojnosti, svobodě, demokracii, rovnosti, právnímu státu, lidským právům. Cílem unie je prosazování míru v Evropě a blaha jejích národů.

Velikým krokem vpřed při ochraně lidských práv se stalo přijetí právně závazné **Charty základních práv**, která byla schválena orgány EU již v prosinci 2000. Tím se evropské instituce i členské státy zavázaly k respektování práv obsažených v chartě, které může efektivně vymáhat Evropský soudní dvůr. Text zahrnuje některá nová práva tzv. čtvrté generace, např. právo na řádnou státní správu či na ochranu osobních údajů.

Občané členských států EU mají automaticky nárok na tzv. **evropské občanství**, které nenahrazuje tradiční státní občanství, nýbrž ho pouze doplňuje. Členství států v unii je podmíněno respektem k hodnotám obsaženým v preambuli ústavy. V případě vážného porušení unijních pravidel a na základě jednomyslného rozhodnutí Evropské rady (mimo dotčený stát) a schválení Evropským parlamentem (který musí rozhodnout dvoutřetinovou většinou), může EU **pozastavit práva příslušného členského státu**. Kterýkoli členský stát se může sám rozhodnout **vystoupit z Evropské unie**. I procedura vystoupení z EU byla v ústavní smlouvě přesně popsána.

Dalším přínosem ústavy bylo **vymezení kompetencí mezi členskými státy a Evropskou unií**. Ústava zaváděla klasifikaci pravomocí v různých oblastech, přičemž role EU byla odstupňována následovně: výhradní pravomoci Evropské unie, sdílené pravomoci (s členskými státy), oblast podpůrné činnosti EU a koordinace národních politik. Zvláštní podobu má Společná zahraniční a bezpečnostní politika. Rada EU by navíc byla oprávněna přijímat jednorázová opatření (konsensuálně a za souhlasu Evropského parlamentu) v případě, že se objeví oblast bez jasného pokrytí pravomocemi členských států či EU.

Institucionální uspořádání

V oblasti institucionálního uspořádání se snažila ústavní smlouva vyřešit problém, jak co nejvíce zefektivnit rozhodovací proces při počtu 25 členů s výhledem na 27 v roce 2007, kdy má vstoupit Bulharsko a Rumunsko.

Návrh ústavy posiluje pravomoci **Evropského parlamentu** rozšířením oblastí, v nichž se uplatňuje tzv. spolurozhodovací postup, kdy parlament přijímá rozhodnutí spolu s Radou EU. Zároveň posiluje pravomoci národních parlamentů: parlament každého ze členských států by tak měl možnost prověřit návrhy přicházející z Evropské komise ještě před jejich schválením v Radě EU a v Evropském parlamentu a případně k nim vydat nesouhlasné stanovisko. V případě, že

podobný názor sdílí jedna třetina všech národních parlamentů, musí Evropská komise svůj návrh revidovat.

Evropská rada se měla podle návrhu euroústavy scházet každého čtvrt roku za účasti **ministra zahraničních věcí** Evropské unie. Tato osoba měla zajistit koordinaci politických a ekonomických aktivit unie ve vztahu ke třetím zemím. Měl být například oprávněn jednat jménem unie v Radě bezpečnosti OSN. Ministr zahraničních věcí měl být jmenován kvalifikovanou většinou Evropské rady za souhlasu předsedy Evropské komise.

Oproti současnému stavu, kdy se každých šest měsíců obměňuje předsedající země Evropské rady, přinášela ústavní smlouva voleného **předsedu** tohoto orgánu s dvouapůlročním mandátem s možností prodloužení, který by nedisponoval žádným mandátem v rámci členského státu (prezident, premiér) a měl by tudíž výhradně evropskou zodpovědnost. Vedle toho by půlroční předsednictví Rady ministrů (Rady EU) dle ústavní smlouvy náleželo ministrovi členského státu podle rovného rotačního systému. Pravidla pro použití tohoto rotačního systému mezi jednotlivými členskými státy měla stanovit Evropská rada, která by musela zohlednit geograficky proporcí zastoupení zemí EU. Výjimkou by byla Rada pro zahraniční záležitosti, které měl předsedal ministr zahraničních věcí unie.

Nemalé úpravy prodělala druhá z trojice evropských institucí – **Evropská komise**. Od roku 2009 mělo v tzv. kolegiu komise zasednout jen **15 komisařů** (oproti současným 25) – vedle předsedy a místopředsedy (který je zároveň ministrem zahraničních věcí) třináct evropských komisařů, kteří by byli vybráni z členských zemí na principu rovnoprávné rotace. Z momentálně nezastoupených zemí by si pak předseda sám sice vybral komisaře, kteří by však neměli hlasovací právo.

Konvent nepřinesl žádné zásadní změny způsobu **jmenování předsedy Evropské komise**. Při nominaci kandidáta na předsedu komise má vzít Evropská rada v úvahu výsledky voleb do Evropského parlamentu. Návrh ústavní smlouvy stanovil, že komisaři budou vybráni a jmenováni předsedou Evropské komise ze seznamů tří lidí (který bude zahrnovat alespoň jednu ženu) vypracovaných jednotlivými státy. Jmenování předsedy komise a jednotlivých komisařů, které je platné po dobu pěti let, mělo tak jako doposud podléhat schválení Evropským parlamentem.

Procedurální pravidla

Pravděpodobně nejdůležitějším článkem ústavy byl ten, který byl zároveň tím nejstručnějším: **Unie má právní subjektivitu**. Dosud mají právní subjektivitu jen jednotlivá evropská společenství (EHS, EURATOM a – než v roce 2002 zaniklo – tak i ESUO).

Jedním z nejspornějších principů zaváděných ústavní smlouvou byl způsob hlasování v Radě ministrů. Rada doposud rozhoduje jednomyslně nebo většinovým systémem, který k výpočtu většiny využívá systém tzv. vážení hlasů, jenž do

určité míry přihlíží k počtu obyvatel jednotlivých členských států. Návrh ústavní smlouvy zaváděl novou definici kvalifikované většiny. Od roku 2009 (či jak se později dohodlo 2014) měla být definována jako **tzv. dvojná většina** (tj. většina členských států zahrnující současně více než 60 % populace EU).

Mezi nové systémové prvky, které se objevily v ústavní smlouvě patří zpřesněná pravidla pro **zesílenou spolupráci**, která byla zavedena již Amsterodamskou smlouvou. Cílem je umožnit omezenému množství členských států, které si to přejí a jsou toho schopny, pokročit ve vzájemné integraci v souladu s institucionálním rámcem Evropské unie. Tato zesílená spolupráce může být použita až jako poslední možnost (pokud nebylo možné jednat se všemi členskými státy). Zesílená spolupráce vyžaduje minimální počet třetiny všech členských států. Všem ostatním členským státům musí být umožněno se k této spolupráci kdykoli později připojit. V současné době funguje na podobném principu tzv. eurozóna, tedy skupina dvanácti států EU, které používají jednotnou měnu euro. Ostatní členské země mají možnost se k ní připojit, pokud splní přísná ekonomická kritéria.

Dnes EU využívá celkem 36 různých typů právních opatření. Ústavní smlouva omezila jejich počet na **šest právních nástrojů** – zákon, rámcový zákon, nařízení, rozhodnutí, doporučení a stanovisko.

Druhý pilíř v novém

V současném druhém pilíři EU, tedy v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky, je novinkou zřízení **Evropské obranné agentury**, která byla ustavena z rozhodnutí Evropské rady v červenci 2004 bez ohledu na stále ještě probíhající (a nakonec neúspěšný) proces ratifikace ústavní smlouvy. Cílem této instituce je koordinovat aktivity členských států v oblasti vojenské výzbroje a techniky tak, aby byly schopny efektivně reagovat v situacích krizového managementu (např. teroristických útoků), zejména pak s ohledem na požadavky společné evropské bezpečnostní a obranné politiky.

Přestože je Evropská unie největším poskytovatelem **rozvojové pomoci** na světě, existuje řada překážek, které neumožňují plné využití nabízených kapacit. Překážkou je zejména nedostatečná koordinace národních politik této pomoci, které se často překrývají či slouží k partikulárním ekonomicko-politickým zájmům. Ústavní smlouva se snažila o větší systematicčnost a transparentnost při poskytování rozvojové a humanitární pomoci.

Ústavní smlouva dále specifikovala, jak může unie sjednávat **mezinárodní dohody** a stanovila pro to závazné postupy: Evropská komise (nebo ministr zahraničních věcí EU) dohodu vyjednává a Rada EU společně s Evropským parlamentem rozhoduje, zda výsledek jednání přijme či nikoli. Kontrolní role Evropského parlamentu nad aktivitami Evropské komise a Rady EU měla vzrůst.

Třetí pilíř v novém

Prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, tak se nazývá kapitola ústavní smlouvy, která se snaží vypořádat s oblastmi dnes spadajícími do tzv. třetího pilíře, ve kterých zaujímá výjimečné postavení **společná azylová politika**. Na rozdíl od současných smluv, které pouze stanoví minimální požadovaná pravidla, návrh ústavy zaváděl pravidla pro společný evropský azylový systém, který mimo jiné zahrnuje i jednotný evropský statut uprchlíka.

Návrh ústavy také stanovil hlavní zásady **společné imigrační politiky**, o čemž nebyla v předchozích smlouvách ani zmínka. Cílem této politiky je efektivní kontrola nad pohybem osob z třetích zemí, zajištění spravedlivého přístupu k imigrantům usazeným na území Evropské unie, prevence a potírání ilegální imigrace a převaděčství.

Již podle textů současných smluv mohla unie jednat v oblasti soudní a policejní spolupráce a v trestních záležitostech. Evropský parlament a Rada EU by podle návrhu ústavy mohly stanovit **jednotné definice a tresty** týkající se řady závažných trestných činů a trestných činů přesahujících hranice jednoho členského státu, které jsou uvedeny v návrhu ústavy. Jedná se hlavně o velice závažné trestné činy jako je terorismus, nelegální obchod s drogami a lidmi, rasismus a xenofobii, sexuální zneužívání dětí, ale také např. vážné poškozování životního prostředí.

Rada EU bude moci v budoucnosti rozhodnout o vytvoření institutu **evropského žalobce**, který se bude zabývat hledáním a soudním stíháním pachatelů závažných trestných činů přesahující hranice členského státu. Toto rozhodnutí musí být přijato jednomyslně všemi členskými státy EU.

Europol, tedy společný policejní orgán Evropské unie, měl být podle návrhu ústavy pod společným dohledem Evropského parlamentu a parlamentů členských zemí.

Mezivládní konference a ratifikace

Jako jeden z nespornějších bodů se při debatě nad textem euroústavy ukázal být návrh nového způsobu hlasování v Radě EU – princip tzv. dvojí většiny. Nejzarytějšími odpůrci tohoto způsobu přijímání rozhodnutí se stalo Španělsko a Polsko, tandem, kterému přiřkla významnější pozici smlouva z Nice. **Bruselský summit** 12. – 13. prosince 2003 skončil zásadní **neshodou** nad návrhem ústavní smlouvy. Teprve po změně politické situace ve Španělsku a po ústupcích ze strany Polska se během irského předsednictví a především díky nemalému osobnímu nasazení premiéra Bertieho Aherna podařilo dosáhnout kompromisu.

Přepřracovaný návrh ústavy byl přijat všemi členskými státy na summitu v Bruselu, který probíhal ve dnech 17. – 18. června 2004. Symbolický **podpis ústavní smlouvy** pak proběhl za slavnostních okolností **29. října 2004** v Římě, kde bylo roku 1957 založeno Evropské hospodářské společenství. Pětadvacet nejvyšších představitelů států Evropské unie, spolu se třemi delegacemi kandidátských zemí podepsalo Smlouvu zakládající Ústavu pro Evropu.

Podle ústavní smlouvy byla **plánována účinná od 1. prosince 2006**. Dokument však může vstoupit v platnost pouze tehdy, přijme-li jej všech 25 členských států, přičemž musí být respektovány jednotlivé národní ústavní povinnosti. Text ústavní smlouvy počítá i s případným neúspěchem ratifikace v členských zemích. V případě, že uplynou dva roky od podpisu textu, který přijmou alespoň čtyři pětiny členských států, může být věc předložena k jednání Evropské radě, která rozhodne o dalším postupu.

Ústavní systémy některých členských států zavazují vlády k **vyhlášení referenda**, kdykoli se jedná o přijetí mezinárodní smlouvy, ve které jde o přenos části pravomocí státu na jinou entitu. V jiných zemích je na vládě, zda zvolí cestu referenda nebo nechá **rozhodnutí na národním parlamentu**. Třetí skupinu představují státy, v nichž ústavní přepisy referendum neumožňují (např. Německo). Tyto rozdíly národních ústavách znemožnily iniciativu části členů Konventu, kteří požadovali celoevropské referendum pořádané ve všech státech EU současně.

Ratifikace

Návrh evropské ústavy schválilo postupně těchto třináct zemí – parlamentní cestou Belgie, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Rakousko, Řecko, Slovinsko a Slovensko, v referendech pak Španělsko a Lucembursko. V deseti členských státech (včetně ČR) byl proces ratifikace zastaven poté, co ústavu v referendech neschválila Francie a Nizozemsko.

Francouzští voliči návrh ústavy odmítli v referendu 29. května 2005 poměrem hlasů **55:45%**. Důvodů, proč **Francie** hlasovala proti ústavě, bylo hned několik, a to značně odlišných. Ve zkratce lze říci, že někteří řekli „ne“ spíše nepopulárnímu prezidentu Chirakovi, jiní nedávnému východnímu rozšíření EU (Francouzi patřili mezi jeho největší odpůrce), další zase řekli „ne“ z obavy o ztrátu francouzské suverenity. Pro velkou část Francouzů (zvláště pro mladší voliče) byla předkládaná ústava příliš pravicová, příliš liberální a málo sociální a byla odmítnuta z obav o budoucnost francouzského sociálního státu a systému veřejných služeb.

V nizozemském referendu se 1. června 2005 vyslovilo **61 % voličů** proti přijetí euroústavy. Nedostatek informací o komplikovaném textu spojený s pocitem **Nizozemců**, že jejich názor není v EU dlouhodobě respektován, stály za neúspěchem především. Vláda se v minulosti občanů neptala ani na názor na přijetí

aura ani na rozšíření EU. K důvodům holandskeho „ne“ je dále možné přidat nespokojenost s tím, že Nizozemsko patří k největším plátcům do společného evropského rozpočtu v přepočtu na obyvatele.

Mezi často uváděné důvody, proč nebyla ústavní smlouva přijata, patří i fakt, **že text byl příliš dlouhý** (oficiální verze měla až 500 stran), komplikovaný a detailní na to, aby naplnil naděje vkládané do jednoduchého ústavního dokumentu. S tím souvisí i množství nástrojů, procedur a právních aktů, které měly být ústavou zpřehledněny.

Samostatnou kapitolu představuje tolik kritizovaná **terminologie** obsažená již v samotném názvu ústavní smlouvy, který zní „Smlouva zakládající Ústavu pro Evropu“. V praxi se dlouhý titulek smrštil na častěji užívané označení ústavní smlouva EU, ústava EU, Ústava pro Evropu či jednoduše euroústava. Obdobně nejasným termínem bylo označení ministra zahraničí EU. Funkce ministra je tradičně spjata s národními státy, ústavní smlouva však nezakládala evropský stát s vládou složenou z ministrů. Občané se tedy právem mohli cítit zmateni při snaze porozumět tomuto dokumentu.

Nejzávažnější skutečností, která způsobila odvrácení veřejného mínění od projektu evropské ústavy, však byl nedostatek vůdčích osobností mezi vedoucími politiky jednotlivých členských států. Komentátoři se shodují na tom, že to byla na jedné straně neschopnost národních politických elit řešit nejpálčivější domácí politické a hospodářské problémy (např. nezaměstnanost) a na druhé straně ochota těch samých elit opakovaně svádět veškeré neúspěchy a nepopulární opatření na „Brusel“ a Evropskou unii.

Co dál?

Plán D

Nové období „eurosklerózy“, zbrždění postupující integrace, hledání „plánu B“. Tak zněly novinové titulky evropských médií v období po francouzském a nizozemském „ne“.

Otázkou, kterou museli zodpovědět evropští politici, bylo: **co dál s projektem evropské ústavy?** Deklarace, kterou odsouhlasili političtí lídři EU na summitu v polovině června 2005 v Bruselu, říká: *Vzali jsme na vědomí výsledky referenda ve Francii a v Nizozemsku. Domníváme se, že tyto výsledky nezpochybňují oddanost občanů procesu budování Evropy. Občané však vyjádřili znepokojení a obavy, jež je třeba vzít v úvahu.* Takto byl oficiálně uveden záměr hlav států a vlád členských zemí EU získat čas na hlubší zamyšlení se nad směřováním Evropské unie.

Plán, který měl sloužit k povzbuzení takové debaty, byl pojmenován „Plán D“ (celý oficiální název pak zní „Příspěvek Evropské komise k období pro úvahu – **Plán D pro Demokracii, Dialog a Diskusi**“). Jeho autorem se stal tým místopředsedkyně Evropské komise Margot Wallströmové, který dal jasně najevo, že nehodlá pouze oživit ústavní smlouvu a spadnout tak znovu do sporů o institucionálních reformách EU. Jeho cílem je podnítit širší diskusi mezi evropskými institucemi a evropskými občany, občanskou společností, národními parlamenty a politickými stranami. Neopominutelné místo ve strukturované debatě musí zaujmout také moderní způsoby komunikace a především masová média.

Mezi **nástroje, které hodlá Plán D využít** při realizaci takto široce pojímaného cíle, patří: častější návštěvy evropských politiků v členských státech, úzká komunikace komisařů s národními parlamenty, aktivnější role delegací Evropské komise v metropolích členských států či komunikace s občany v regionech prostřednictvím sítě informačních center. Zvláštní úlohu svěřuje navržená strategie známým osobnostem z různých oblastí politického, ekonomického, sportovního a kulturního života, které mají vystupovat aktivněji v komunikaci s občany o evropských tématech. Plán D se zmiňuje o třech tematických okruzích: ekonomický a sociální rozvoj Evropy, názory na Evropu a na hranice Evropy a konečně úloha EU ve světě.

Takto obecně nastavená diskusní témata a předpokládané **vyhodnocení** výsledků období reflexe v **květnu a červnu 2006** nemůže mít na budoucnost samotné ústavní smlouvy žádný konkrétní dopad (Plán D se o ní ani nezmiňuje). Evropská komise i s ohledem na rozpočet věnovaný na realizaci tohoto plánu (9 milionů euro), může pouze asistovat národním vládám v přípravě diskuse o budoucnosti Evropy. Vlastní práce a úsilí pak spočívá na bedrech vlád a subjektů občanské společnosti v členských zemích.

Je euroústava mrtvá?

Existuje stále několik možných návrhů, jak dále naložit s dokumentem, který vytvořil konvent a pozměnila mezivládní konference členských států EU. Jednou možností je, že se změny obsažené v ústavní smlouvě budou **realizovat prostřednictvím dílčí reformy smluv**. Vznik Evropské obranné agentury (rozhodnutí Rady EU z 12. července 2004) je důkazem toho, že úzce vymezené body ústavní smlouvy lze takto v život uvést. Jako návrh je zvažováno i přijetí celé první části ústavní smlouvy, která obsahuje základní hodnoty, cíle a institucionální uspořádání. Především Evropská komise však zrazuje od tohoto „**vyzobávání**“ jednotlivých článků nebo částí ústavní smlouvy.

Někteří aktéři na evropské politické scéně obhajují možnost **dohody na několika klíčových oblastech**, které mají vysokou politickou prioritu. Jiní se pokouší nahradit uvolněné místo po ústavní smlouvě některými **staršími projekty** jako např. Lisabonskou strategií, která si vytýčila za cíl, aby EU ekonomicky předstih-

la do roku 2010 Spojené státy americké. Jinou možností zůstává **tiché zavedení některých institucionálních reforem** při vyjednání přístupové smlouvy s Chorvatskem. Alternativou je samozřejmě i spočinutí na pravidlech ustanovených Smlouvou z Nice z roku 2000.

Nic z výše uvedeného by však Evropské unii nezaručilo jednotné komplexní a systémové řešení otázek, kterým Evropa jako kontinent čelí: udržení pracovních míst v globální konkurenci, udržitelnost evropského sociálního modelu, nelegální imigrace, hrozba terorismu či či měnící se mezinárodní pořádek. Konvent, jehož dítětem byla ústavní smlouva, se na některé z těchto otázek pokusil dát odpověď.

Otázky k procvičení

- *Který orgán vypracoval návrh evropské ústavní smlouvy? Měla v něm své zastoupení i Česká republika? Jaké?*
- *Jaké změny ve fungování a institucích EU přinášel návrh ústavní smlouvy?*
- *Jaké byly důvody nepřijetí evropské ústavy? Které země jí odmítly a proč? Co její odmítnutí pro EU znamená?*

Další směry rozšiřování EU

Rozšíření Evropské unie o deset nových členských zemí v květnu 2004 je vnímáno jak uvnitř, tak i za hranicemi EU jako nesporný úspěch. I přes problémy, kterým EU v současné době čelí, **bude proces rozšiřování nepochybně pokračovat**. Komplikován však bude zejména nepřijetím ústavní smlouvy, jež měla zajistit institucionální podmínky pro efektivní fungování unie v počtu více než 27 zemí.

Evropská unie je všeobecně považována za oblast stability a prosperity. O vstup do „klubu bohatých“ má zájem celá řada dalších zemí. Základní dokumenty unie přiznávají právo na členství každé evropské zemi, která splní podmínky pro vstup známé jako tzv. **Kodaňská kritéria**, schválená Radou EU v roce 1993 původně pro vstup zemí střední a východní Evropy. Podle těchto kritérií musí kandidátská země mít:

- stabilní instituce zaručující funkční **demokracii**, vládu práva, ochranu lidských a občanských práv včetně ochrany práv menšin;
- funkční **tržní ekonomiku** a schopnost vyrovnat se s konkurenčním tlakem a tržními mechanismy v EU;
- schopnost přijmout závazky vyplývající z členství včetně **přijetí právního řádu EU** (acquis communautaire).

Již v roce 2007 by se unie měla rozšířit o **Bulharsko** a **Rumunsko**, které podepsaly Smlouvu o přistoupení k EU 25. dubna 2005. Status kandidátské země získalo od Evropské unie dále též **Turecko**, které zahájilo přístupová jednání v říjnu 2005, **Chorvatsko** a **Makedonie**. Datum vstupu do EU však u žádné z nich dosud nebylo oficiálně stanoveno. Za potenciální budoucí kandidátské země jsou unii považovány **státy západního Balkánu** – Albánie, Bosna a Hercegovina a Srbsko a Černá Hora. Tyto země jsou spolu s Chorvatskem a Makedonií zahrnuty do tzv. stabilizačního a asociačního procesu, jehož cílem je podpořit obnovu válkou zničeného regionu a připravit jej na budoucí členství v Evropské unii.

Země, o nichž EU nepředpokládá, že by se v dohledné době mohly stát jejími členy, avšak má zájem o úzké vztahy s nimi, jsou zahrnuty do **Evropské politiky sousedství** (viz další kapitola), která vznikla v roce 2004. Zahrnuje jak země severní Afriky a Blízkého východu, tak i některé republiky bývalého Sovětského svazu ve východní Evropě a na Kavkaze, z nichž řada pokládá za svůj cíl dosažení plnoprávného členství v Evropské unii.

Kandidátské země

Bulharsko

1988 – navázání diplomatických styků s Evropskými společenstvími

1992 – začátek jednání o asociační dohodě

1993 – asociační dohoda dojednána s platností od 1. 2. 1995

1995 – podání žádosti o členství v EU

1997 – na summitu Evropské rady je Bulharsko zařazeno do druhé vlny rozšiřování (tzv. „helsinské skupiny“)

1998 – bulharská vláda přijímá „Národní strategii pro vstup do EU“

2000 – EU zahajuje přístupová jednání s Bulharskem

2002 – summit EU v Kodani předběžně stanovuje přijetí Bulharska na rok 2007

2004 – všechny kapitoly přístupových rozhovorů jsou předběžně uzavřeny

2005 – podepsání přístupové dohody s platností od 1. 1. 2007

2005 – Evropská komise varuje Bulharsko, že v případě nedostatečného provádění nezbytných reforem může být vstup země do EU odložen až o jeden rok

Po pádu železné opony se Bulharsko velmi rychle zapojilo do programu PHARE a začalo čerpat finance z Evropské investiční banky. **Reformní období** na počátku 90. let však bylo tlumeno postkomunistickou Socialistickou stranou (BSP). Volby roku 1997 se tak konaly ve znamení hluboké hospodářské krize. Vítězně z nich vyšla pravicově konzervativní koalice Spojené demokratické síly (ODS) v čele s Ivanem Jordanovem Kostovem. Čtyři měsíce před parlamentními volbami byl prezidentem zvolen rovněž kandidát ODS, Petar Stojanov. Politický systém i ekonomiku země se podařilo **stabilizovat** na počátku nového tisíciletí. Nový kabinet Simeona II. vyhlásil v roce 2001 jako jednu z priorit integraci do euroatlantických struktur. Vstupem do Severoatlantické aliance v roce 2004 a podepsáním přístupové dohody s Evropskou unií o rok později byl tento cíl již téměř naplněn.

Bulharsko si vyjednalo šest přechodných období pro harmonizaci daňové politiky (nejdelší trvá 7 let, tj. do konce roku 2013) a dvě přechodná období pro sladování legislativy v oblasti životního prostředí. Jako nejspornější bod jednání se ukázal osud bulharské **jaderné elektrárny v Kozloduji**, jejíž zařízení sovětského typu nevyhovuje normám EU. Bulharsko získalo na přestavbu elektrárny významnou finanční částku z unijního programu PHARE a na počátku roku 2002 byly dva nebezpečné bloky této elektrárny odstaveny. Dalším kontroverzním tématem se stalo vlastnictví bulharské půdy cizími státními příslušníky. Bulharská ústava totiž vylučovala **vlastnictví půdy cizinci**, a proto musela být změněna.

Od roku 1997, kdy Evropská komise prohlásila, že Bulharsko splňuje politické podmínky vstupu, dochází k další konsolidaci a **prohlubování stability institucí** zajišťujících demokracii, dodržování právních norem, respektování lidských práv

a práv menšin. Země dosáhla zřejmého pokroku při reformě státní správy přijetím dodatků zákona o zaměstnávání ve státní službě.

Evropská komise vytýká Bulharsku ve své pravidelné zprávě zejména nedostatečné potírání organizovaného zločinu, nedostatečný přístup obžalovaných k zákonnému právnímu zastoupení během soudních procesů a navrhuje přijetí dalších reforem justice, policie a zlepšení výkonu státní správy. EU rovněž uvádí, že lidská práva a základní svobody jsou v Bulharsku respektovány, ale doporučuje důslednou kontrolu jejich uplatňování v praxi (zejména otázka diskriminace Romů). Dalším nepřehlédnutelným problémem země zůstává **obchod s lidmi**, přičemž nejvíce ohroženy jsou skupiny žen a děti.

V současnosti nemá Bulharsko zásadní problémy ani při plnění ekonomických kritérií vstupu. V oblasti vnitřního trhu pokročilo Bulharsko v otázkách týkajících se volného pohybu zboží; v případě volného pohybu osob byla sladěna legislativa týkající se uznání profesní kvalifikace, nutná je harmonizace v oblasti sociálního zabezpečení. Bulharsko nadále čeká přijetí potřebné legislativy upravující volný pohyb kapitálu, kde Evropská unie vyžaduje zlepšení zákonného rámce pro **boj proti praní špinavých peněz**.

Očekává se, že v prvních dvou letech po přistoupení přispěje Bulharsko do rozpočtu EU zhruba miliardou eur a získá z něj necelých pět miliard eur. Největší část prostředků bude určena na ochranu vnějších hranic EU a na dotace zemědělcům. Hodnotící zpráva Evropské komise na podzim roku 2005 poukázala na nedostatečný pokrok zejména v oblasti celkové správní reformy, která by umožnila transparentně a efektivně přijímat prostředky z fondů EU. Palčivým problémem zůstává i **vyšoká míra korupce**, která prorůstá řadu sektorů včetně soudnictví, policie, celní správy, zdravotnictví a školství. Ve vzduchu se tak objevilo možné odložení vstupu Bulharska i Rumunska o jeden rok. Přístupová smlouva s oběma státy podepsaná v dubnu 2005 totiž poprvé obsahovala klauzuli o **možném odložení členství** v případě, že by přípravy na vstup do Unie byly hodoceny jako nedostatečné.

Rumunsko

1993 – *podepsání asociační dohody*

1995 – *podání žádosti o členství v EU*

1999 – *na helsinském summitu Evropské rady je Rumunsko zařazeno do druhé vlny rozšiřování (tzv. „helsinské skupiny“)*

2000 – *EU zahájuje přístupová jednání s Rumunskem*

2001 – *vytvoření Ministerstva pro evropskou integraci*

2002 – *summit EU v Kodani předběžně stanovuje vstup Rumunska na rok 2007*

2005 – *podepsání přístupové dohody s platností od 1. 1. 2007*

2005 – *Evropská komise varuje Rumunsko, že v případě nedostatečného provádění nezbytných reforem může být vstup země do EU odložen až o jeden rok*

Stabilizační a asociační dohoda s Rumunskem byla podepsána již v roce 1993 a vstoupila v platnost o dva roky později. Počáteční eurooptimismus rychle vystřídala ekonomická stagnace zapříčiněná absencí politické vůle postkomunistické vlády pro zásadní reformy. Teprve volby v roce 1996 přinesly porážku Sociálně demokratické strany Rumunska (PDSR) prezidenta Iona Iliesca a znamenaly vítězství proreformních, pravicově-konzervativních sil v čele s Demokratickým sdružením (CDR). Také další volby, v roce 2000, v nichž se k moci opět vrátila levice, ukázaly, že téma **vstupu země do EU a NATO je konsensuálním celospolečenským tématem**. Vstup Rumunska do Severoatlantické aliance v roce 2004 završil dlouhý **proces reformem**, na jehož začátku stálo odmítnutí rumunské přihlášky do NATO v roce 1996. Důležitou roli však Rumunsko sehrálo při kosovském konfliktu (1999), kdy nabídlo Severoatlantické alianci svůj vzdušný prostor.

Rumunská ekonomika byla dlouhou dobu brzděna slabou daňovou disciplínou, neefektivním bankovním sektorem a neexistujícími platebními záznamy mezi podniky, domácnostmi a veřejnými institucemi. Nyní již podle zprávy Evropské komise Rumunsko splňuje podmínku fungujícího tržního hospodářství, přičemž důrazné provádění reforem umožní Rumunsku vyrovnat se s konkurenčními tlaky v rámci EU. Země by se měla zaměřit na udržení makroekonomické stability a prohlubování strukturálních reforem; prioritou by mělo být v udržení deflace (tedy zhodnocování měny), další snižování deficitu veřejných financí, upevňování platební morálky, dokončení privatizace a vyřešením post-privatizačních sporů.

Dle hodnotící zprávy Evropské komise z roku 2004 plní Rumunsko jak ekonomická, tak i politická kodaňská kritéria; země však musí pokračovat v zavádění stěžejních reforem především v oblasti justice a veřejné správy, **boje s korupcí** a s **chudobou rumunských obyvatel**. Pokud Rumunsko nezvolní tempo reforem a bude je důsledně uplatňovat v praxi, rozšíří společně s Bulharskem řady členů Evropské unie v roce 2007. Rumunsku se nejčastěji vytýká **špatně fungující a neprofesionální veřejná správa** a nedostatečně provedená decentralizace země. Problémem zůstává i nedostatečná kvalifikovanost soudců, která se projevuje na častých chybách v soudním řízení.

Diskriminace vůči romskému etniku zůstává v Rumunsku široce rozšířenou. Většina z asi dvou milionů rumunských Romů žije na hranici chudoby a jejich přístup k sociálním službám je značně omezený. Evropská komise dále Rumunsku vytýká **špatné zacházení se zadrženými a s vězni**. Země trpí přeplněnými věznicemi, které jsou ve velmi špatném technickém stavu. Rumunsko zůstává proslulé jako země spojená s **obchodováním s lidmi**. Prodávány jsou zejména ženy a dívky za účelem prostituce a dále děti a handicapované osoby, které jsou určeny k pouliční žebrotě. Rumunsko je známé i problémem nezaopatřených dětí prodáváných k adopci do ciziny. Na jaře 2004 byly však přijaty zákony zpřísnující adopci, které omezují mezistátní adopci na výjimečné případy.

Turecko

1952 – Turecko se stalo členem NATO

1963 – podpis asociační dohody mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem (Ankarská smlouva)

1987 – podání žádosti o členství v Evropských společenstvích (ES)

1996 – zavedení celní unie mezi EU a Tureckem na základě asociační dohody

1999 – Turecku je přiznán status kandidátské země (Helsinský summit)

2004 – Evropská komise a Evropská rada doporučují započítí přístupových rozhovorů s Tureckem

2005 – EU zahajuje přístupová jednání s Tureckem

2005 – Evropská komise vydává v listopadu pravidelnou hodnotící zprávu, která kritizuje zpomalení demokratických reforem a stav lidských práv v Turecku

Turecká republika je bytostně spjata se svým zakladatelem a prezidentem **Mustafou Kemalem Atatürkem**, který na konci první světové války odrazil řecký útok, svrhl osmanský sultanát a roku 1923 vyhlásil republiku stojící na striktním sekularismu (oddělení náboženství od státu). Od té doby je **garantem prozápadního charakteru země armáda**, která i několikrát přímo převzala moc ve snaze zabránit opětovné islamizaci země. Od roku 2002 vládne v Turecku umírněně islamistická a proevropská strana AKP v čele s premiérem Erdoganem. V zemi žije 70 milionů obyvatel, z nichž 99 % se hlásí k islámu. Největší národnostní menšinou jsou oficiálně stále neuznaní Kurdové, tvořící asi 20% populace.

Turecko je nepochybně **nejkontroverznějším kandidátem na vstup do EU**. Diskuse o tureckých vyhlídkách na členství vyvolává emoce a do značné míry rozděluje politické elity a evropskou veřejnost. Významným aspektem této diskuse je to, že se v ní vlastně otevírá otázka po cílové podobě Evropské unie a jejích geografických hranicích. Tím se z diskuse o Turecku stává diskuse o chápání Evropy a hodnot, na kterých stojí EU. Zastánci tureckého členství se nejčastěji nacházejí v řadách liberálních, socialistických a zelených politiků a intelektuálů. Nejčastějšími argumenty **pro členství** Turecka jsou:

- Turecko je po staletí součástí evropské historie a politiky.
- Je nutné Turecko co nejpevněji připoutat v evropských strukturách, aby se tak podpořil jeho reformní, demokratizační a proevropský kurs a odvrátila se hrozba radikální islamizace země.
- Evropská unie se zavázala k přijetí Turecka a nelze jej po tolika letech tureckého úsilí a reforem odmítnout.
- Turecko v EU by se stalo velmi důležitým symbolem a modelem pro islámský svět. Byla by tak vyvrácena teze o „střetu civilizací“.
- Turecko má velký ekonomický potenciál a sedmdesátimilionový trh pro evropské zboží. Stárnoucí evropská populace rovněž potřebuje mladou a dynamickou pracovní sílu z Turecka.

Odpůrci členství Turecka jsou především proevropští konzervativci a křesťanští demokraté. Nejčastějšími argumenty **proti členství** Turecka jsou:

- Evropská unie se nyní potýká s definicí své budoucí podoby a nemá sílu k dalšímu rozšiřování.
- Turecko není evropskou zemí. Má odlišné historické, kulturní a náboženské kořeny, které ve svém důsledku znemožňují společnou integraci v politické unii na bázi sdílené identity.
- Blízkovýchodní region, v němž se Turecko nachází, by byl pro EU zdrojem bezpečnostně-politické nestability a napětí. EU by měla společnou hranici s Íránem, Irákem a Sýrií.
- Rostoucí turecká populace a zvýšená imigrace Turků do EU by posílila již dnes těžko integrovatelné community tureckých přistěhovalců zvláště v Německu.
- Islamizace veřejného života v Turecku je na vzestupu a sekulární charakter země není stabilní. Islámský fundamentalismus by se mohl plně projevit až po vstupu Turecka do EU a šířit se z něj do celé Evropy.

Nezanedbatelný je i **odpor evropských občanů**, kteří se staví většinou proti vstupu Turecka na základě přesvědčení, že Turecko je kulturně příliš odlišné, než aby mohlo do EU vstoupit. Proti vstupu Turecka do EU je 52% obyvatel EU, jen 35% je jednoznačně pro. Také v České republice je proti 51% a pro 37%. Největšími odpůrci tureckého členství jsou Rakušané, Němci a Francouzi (mezi 70 a 80% ve společnosti).

Očekává se, že komplikovaná **přístupová jednání budou trvat 10 až 15 let**. Pokud by byla ukončena dříve a mezi Tureckem a všemi členskými státy by byla podepsána smlouva o přistoupení, úspěšně ratifikovaná ve všech zemích EU i v Evropském parlamentu, mohlo by Turecko vstoupit nejdříve v roce 2014. Možnou variantou je ale i to, že po úspěšně dovršených jednáních bude Turecku odmítnuto členství v referendech ve Francii, Rakousku nebo i dalších zemích. Jednání se však mohou též kdykoli zmrazit nebo zcela ukončit již v jejich průběhu. Alternativním řešením tak může být dnes Tureckem odmítaná forma **privilegovaného partnerství**, které by mohlo být nabídnuto i dalším zemím v evropském sousedství.

Chorvatsko

2000 – *summit v Záhřebu: zahájení stabilizačního a asociačního procesu*

2001 – *podepsání Stabilizační a asociační dohody s EU s platností od roku 2005*

2003 – *podání žádosti o členství v EU*

2003 – *summit EU v Soluni potvrzuje odhodlání rozšířit EU o státy západního Balkánu*

2004 – *Evropská rada potvrzuje Chorvatsko jako kandidátskou zemi a určuje 17. březen 2005 jako datum zahájení přístupových jednání v případě, že země bude plně spolupracovat s mezinárodním tribunálem v Haagu*

2005 – *EU nejprve odkládá a poté zahajuje přístupová jednání s Chorvatskem*

Chorvatsko, podobně jako ostatní země bývalé Jugoslávie, mělo vinou nedávných **balkánských válek** v navazování vztahů s EU proti státům střední a východní Evropy značné zpoždění. Nedostatečná vláda práva, militarizace ekonomiky, netransparentní zpolitizovaná privatizace a nedostatečné ekonomické reformy Chorvatsko dlouho vylučovaly z okruhu možných kandidátů členství v EU.

Teprve v roce 1997 konstatovala Rada EU příležitost k rozvoji vztahů mezi EU a Chorvatskem. V roce 1999 EU předložila návrh stabilizačního a asociačního procesu, zahrnujícího pět balkánských zemí včetně Chorvatska. Po smrti prezidenta Tuđmana v témže roce se mezinárodní postavení Chorvatska značně zlepšilo. Parlamentní volby v roce 2000 přinesly vítězství opozice, což vyústilo ve změnu politického klimatu a v **urychlené provádění společenských a ekonomických reforem**. Změna politické garnitury byla podnětem i pro EU. V únoru 2000 vznikla poradní skupina pro Chorvatsko (EU Consultative Task Force), poskytující Chorvatsku pomoc potřebnou pro zapojení do stabilizačního a asociačního procesu. V listopadu 2000 započaly rozhovory o **Stabilizační a asociační dohodě**, která byla podepsána o necelý rok později.

Ačkoli se Chorvatsko dlouhodobě potýká s **vyšokou nezaměstnaností** (přes 20 %), ekonomická problematika nehraje ve vztazích s EU zásadní roli. Chorvatsko vytváří kolem poloviny HDP všech zemí začleněných do stabilizačního a asociačního procesu a výkonnost chorvatské ekonomiky je srovnatelná se slabšími kandidáty, kteří vstoupili do EU v roce 2004. Chorvatská ekonomika se dlouhodobě vyznačuje makroekonomickou stabilitou, zvláště nízkou inflací. V zemi je poměrně dobře rozvinutý bankovní sektor, zemědělství však potřebuje zásadní modernizaci. Právě slabá konkurenceschopnost chorvatského zemědělství je pravděpodobně jednou z hlavních příčin poklesu podpory vstupu z téměř 80% v polovině roku 2002 na současných cca 50%. Slabinou Chorvatska je podobně jako u ostatních balkánských zemích neefektivní, **pomalé soudnictví**. Míra korupce je o něco nižší než v případech jiných balkánských zemí.

Hlavním problémem Chorvatska byla problematika lidských a menšinových práv spojená i s otázkou **spolupráce s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii (ICTY)** sídlícím v nizozemském Haagu. Během režimu prezidenta Tuđmana Chorvatsko zcela odmítalo možnost vznesení obvinění vůči chorvatským občanům v souvislosti se zločiny spáchanými během války v bývalé Jugoslávii. Po roce 2000 se situace zlepšila, vláda se však stále bránila plné spolupráci s tribunálem. Důvodem byly obavy z reakce veřejnosti (podle průzkumu z ledna 2004 bylo 80% Chorvatů proti plné spolupráci s ICTY). S vidinou možnosti vstupu do EU začala v roce 2004 nová pravicová vláda Ivo Sanadera pravidelně komunikovat s ICTY a vydala všechny obviněné s výjimkou generála **Ante Gotoviny** (ten byl zadržen až v prosinci 2005 na Kanárských ostrovech a předán haagskému tribunálu).

V únoru 2003 podalo Chorvatsko oficiálně **příhlášku do EU**. Ačkoli přístupové rozhovory měly začít již 17. března 2005, z důvodu tehdy nedořešeného přípa-

du Gotovina bylo zahájení odloženo. **Status kandidátské země byl Chorvatsku přiznán až v listopadu 2005** na základě zprávy hlavní prokurátorky ICTY Carly Del Ponteové, která potvrzovala spolupráci chorvatské vlády s ICTY.

Makedonie

1996 – začíná čerpat prostředky z programu PHARE

1997 – Rada EU určuje podmínky pro rozvoj vztahů EU s Makedonií. Podpis dohody o spolupráci, která vstupuje v platnost následující rok

2001 – podpis Stabilizační a asociační dohody

2001 – podpis Ohridské dohody, která ukončila povstání makedonských Albánců

2003 – summit EU v Soluni potvrzuje perspektivu Makedonie a dalších států západního Balkánu na členství v EU

2004 – podání žádosti o vstup do EU

2005 – summit Evropské rady přiznává Makedonii status kandidátské země

Makedonie vyhlásila nezávislost na Jugoslávii v září roku 1991. Nová země se okamžitě dostala do sporu s Řeckem, které zpochybnilo legitimitu názvu nového státu (Makedonská republika). Řecko totiž považuje název Makedonie za spjatý se svojí antickou historií. Teprve v roce 1993 souhlasilo s kompromisním názvem **Bývalá jugoslávská republika Makedonie (FYROM)**, pod nímž byla země přijata do Organizace spojených národů.

Přestože se jí občanská válka na počátku devadesátých let vyhnula, potýkala se Makedonie v průběhu devadesátých let s řadou mezinárodních i vnitropolitických problémů. Kromě hospodářského a politického konfliktu s Řeckem (vztahy byly normalizovány a hospodářská blokáda ze strany Řecka byla ukončena až v roce 1995) musela sociálně demokratická vláda Branka Crvenovského čelit tlaku domácí probulharské opozice a také umírněným i radikálním snahám albánské opozice lépe zajistit **práva albánské menšiny** (23% populace země). EU dlouho přehlížela nárůst národnostního napětí v Makedonii a pokusila se neúspěšně tomuto povstání předejít urychleným dojednáním Stabilizační a asociační dohody. Unie se také významně podílela na dojednání **Ohridské dohody**, jež ukončila povstání makedonských albánců (2002), a dohlížela na její implementaci. Makedonie se stala dějištěm první **vojenské mise Evropské unie** s názvem Concordia pod francouzsko-německým velením.

Makedonie nemá na rozdíl od některých jiných zemí západního Balkánu sporné otázky ve spolupráci s haagským trestním tribunálem, klíčové jsou v jejím případě nikoli politické, nýbrž **ekonomické problémy**. V zemi panuje vysoká míra **korupce**, rozbujelá klientelistické sítě a paralelní struktury. Z hlediska přiblížování k EU představuje největší překážku **vymahatelnost práva**, jejíž zlepšení předpokládá reformu soudnictví a očistění veřejné správy od politických vlivů

a vlivů struktur organizovaného zločinu. Makedonie **patří k nejchudším zemím v Evropě**, potýká se s extrémní nezaměstnaností (37% v roce 2004). Přitom však má však stále předimenzovaný a neefektivní veřejný sektor (přes 44% z celkového počtu zaměstnaných pracuje ve veřejném sektoru, především v administrativě). Politický systém se zdá i přes konflikt v roce 2001 poměrně stabilizovaný.

Přidružené země

Srbsko a Černá Hora

Tato země má pro EU značný strategický význam, především z důvodu stabilizace situace v Bosně a Hercegovině a v Kosovu. Černá Hora je pokládána za vnitřně stabilní zemi, ovšem problematickou z hlediska zapojení do mezinárodního organizovaného zločinu.

Srbsko. Po pádu Miloševićova režimu v roce 2000 došlo k výraznému zlepšení postavení národnostních menšin, privatizace se zčásti dostala mimo politickou kontrolu, byla zavedena restriktivní rozpočtová politika a započalo se s přejímáním evropské legislativy. Velkým problémem stále zůstává plná **spolupráce s haagským trestním tribunálem (ICTY)**, zejména na dopadení dvou bosensko-srbských předáků obviněných z válečných zločinů – **Radovana Karadžiće** a generála **Ratka Mladiće**. Srbsko značně utrpělo následky válek na území bývalé Jugoslávie a ekonomickou politikou Miloševićova režimu. Trpí nedostatkem kapitálu, vysokými sociálními výdaji a vysokou mírou nezaměstnanosti, která brzdí ekonomický růst. Velkým vnitřním problémem je trvajícím **napojení silného organizovaného zločinu na politické kruhy**.

Černá Hora. Černá Hora neutrpěla národnostními třenicemi tak jako sousední země a oblasti, ale veřejnost je rozdělena mezi **zastánce černohorské nezávislosti** a ty, kteří chtějí zůstat ve společném svazku se Srbskem. Zastánci nezávislosti mají nyní mírnou převahu. Černá Hora uskutečnila některé ekonomické a společenské reformy dříve než Srbsko. Uskutečnila také větší pokrok na poli přejímání evropské legislativy, velkým problémem je však zavádění této legislativy do praxe. Také Černá Hora trpí **propojením politické scény a organizovaného zločinu** a i zde je problémem vysoká **nezaměstnanost** (jejíž negativní vliv je však vyrovnáván rozsáhlou stínovou ekonomikou) a **korupce**.

Kosovo. Kosovská provincie, ač formálně součást Srbska a Černé Hory, je od roku 1999 **spravována mezinárodní misí OSN – UNMIK**. Šest let po ukončení války v Kosovu se provincie potýká s řadou politických a ekonomických problémů. Současná kosovská ekonomika nevytváří dostatek příležitostí zejména pro

mladé lidi (průměrný věk obyvatelstva v Kosovu je 23 let), a tak životní standard je udržován především pracovní migrací. Ta je z velké části nelegální, čímž se dostává do spojení s **organizovaným zločinem a ilegálním obchodem**. Nejistá životní perspektiva, a to především u nejmladších a nejpočetnějších vrstev populace, je faktorem nesoucím výrazné riziko pro stabilitu Kosova i celého regionu.

Albánie

Albánie představuje z hlediska integrace do EU patrně **nejproblematictější balkánskou zemi**. V roce 1992 podepsala s EU Dohodu o vzájemném obchodu a spolupráci a začala čerpat prostředky z programu PHARE. V roce 2000 byl rozšířen bezcelní přístup na evropské trhy pro produkty z Albánie a země byla společně s ostatními státy západního Balkánu označena za potenciálního člena EU. V roce 2003 zahájila Evropská komise oficiální jednání o přístupu ke Stabilizační a asociační dohodě. Albánie se zavázala k důkladné reformě veřejné správy, volebního systému, k decentralizaci státu, boji proti praní špinavých peněz, kriminalitě, organizovanému zločinu a korupci.

I přes **nestabilní politickou situaci** (častá obměna vlád), panuje konsensus všech relevantních politických aktérů na směřování zahraniční politiky země. Nejdůležitějším cílem zůstává plnoprávné členství v NATO a EU.

Životní úroveň většiny Albánců je na velmi nízké úrovni. Průměrná parita kupní síly představuje zhruba 2 dolary (50 Kč) na den na obyvatele. Vládě se nedaří efektivně vybírat daně; sociální systém není schopen zabezpečit albánské obyvatelstvo, ve zdravotnictví chybí peníze na vybavení nemocnic a ordinací. **Nezaměstnanost** se drží na vysoké úrovni a Albánci ve velké míře migrují do západní Evropy za prací. Alternativu k emigraci představuje pro Albánce neoficiální zóna a **organizovaný zločin**. Odhaduje se, že zhruba 50 % HDP je vytvářeno nelegálními praktikami zejména **obchodem s lidmi, pašováním drog, aut a cigaret**. Albánský organizovaný zločin patří k neaktivnějším jak na evropském, tak na americkém kontinentě. V zemi **chybí adekvátní dopravní infrastruktura** a peníze ze zahraničí určené na její výstavbu jsou neefektivně vynaloženy, resp. rozkradeny. V zemi fakticky neexistuje průmyslová výroba, zemědělství tvoří více než 50% HDP.

Bosna a Hercegovina

Bosna a Hercegovina je deset let od konce krvavé války zemí relativně stabilizovanou. Ačkoliv je kandidaturě na členství v Evropské unii stále ještě vzdálená, je **na EU silně závislá**. Státní rozpočet je až ze 40% tvořen dary ze zahraničí, především ze zemí EU. Tento stav trvá od přelomu let 1995 a 1996, kdy vstoupila v platnost Daytonská mírová dohoda. EU hraje rozhodující roli v mezinárodní správě země, navíc od roku 2004 převzala unie od NATO také bezpečnostní správu země (operace ALTHEA).

V roce 1996 získala Bosna a Hercegovina obchodní výhody ve styku s EU a přístup k fondům PHARE a OBNOVA (fond určený na poválečnou obnovu Balkánu), které byly v roce 2001 vystřídány prostředky z přístupových fondů CARDS. V roce 1997 Rada EU konstatovala splnění podmínek pro navázání vzájemných vztahů a v roce 1998 byla pro Bosnu a Hercegovinu jako pro první zemi západního Balkánu vytvořena zvláštní poradní skupina (EU Consultative Task Force) pro technickou a odbornou pomoc v procesu přibližování. V roce 2000 byl zveřejněn plán pro Bosnu a Hercegovinu, který obsahoval 18 základních kroků, které musí země učinit před zahájením rozhovorů o Stabilizační a asociační dohodě.

Ačkoli v roce 2000 došlo k jistému zlepšení, **pokrok je stále nedostačující**. Je třeba udělat nezbytné reformy k zajištění efektivnější státní správy, výkonnější administrativy a soudnictví, zlepšení standardů ochrany lidských práv, boji proti organizovanému zločinu, efektivnější kontrole migrace atd.

Bosna a Hercegovina je zemí, která kvůli válce a s ní spojenému rozkladu státu a společnosti stojí **stále na počátku postkomunistické transformace**. Trpí obecnými neduhy balkánských zemí jako neefektivní státní správou, pomalým soudnictvím, **vyšokou korupcí a slabostí státních institucí**. Trpí ve zvýšené míře existencí paralelních mocenských a finančních struktur a **klientelismem**. Je kritickým bodem z hlediska boje s organizovaným zločinem, především s ilegální migrací, obchodu se ženami, pašováním cigaret a drog, ale i zbraní.

Bělorusko

Ačkoliv je Bělorusko pevně spjato s evropskou historií a většina jeho obyvatel má zájem o dobré vztahy s EU, je jejich úroveň mimořádně špatná. V roce 1994 byl zvolen běloruským prezidentem **Alexandr Lukašenko**, který v zemi **omezuje občanská i politická práva a vládne autoritářským způsobem**. Z tohoto důvodu **nevstoupila v platnost Smlouva o partnerství a spolupráci**, dojednaná v roce 1995 s Evropskou unií. Běloruský vládce ani nemá o spolupráci s unií zájem, jelikož se opírá o podporu Ruska a protizápadní propagandu sovětského stylu. Doposud nebyla Evropská unie schopna účinně **podpořit běloruské demokratické opoziční iniciativy**, které usilují o budování základů občanské společnosti a ochranu lidských práv v zemi. Významná část běloruské demokratické opozice prohlašuje, že po změně režimu bude usilovat o vstup země do EU.

Moldavsko

Kromě problémů způsobených složitým překonáváním neblahého sovětského dědictví a mimořádně špatné hospodářské situace je největším problémem této **nejchudší evropské země** situace v Podněstří, kde s ruskou podporou vládne nikým neuznaný separatistický režim zapojený do obchodu s lidmi, zbraněmi

a drogami. **Podněsterský režim** tak představuje **bezpečnostní riziko** pro celou Evropu. Smlouva o partnerství a spolupráci mezi Moldavskem a EU vstoupila v platnost v roce 1998 na dobu 10 let. Komunisté vládoucí v zemi od roku 2001 se nejprve orientovali na spolupráci s Ruskem, avšak po parlamentních volbách v březnu 2005 přijal moldavský parlament deklaraci o **směřování země k evropské integraci** a zdůraznil důležitost provádění Akčního plánu spolupráce s EU, který byl schválen v únoru 2005.

Ukrajina

Ukrajina, jež se po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 stala jednou z největších evropských zemí, deklarovala jako svůj cíl vstup do Evropské unie již v polovině devadeátých let. V roce 1998 vstoupila v platnost desetiletá **Smlouva o partnerství a spolupráci mezi Ukrajinou a EU**, podepsaná v červnu 1994. V tomtéž roce Ukrajina přijala Strategii integrace do EU a započala proces sladování svého práva s legislativou unie. S mezinárodněpolitickou izolací prezidenta Leonida Kučmy po aférách s vraždou novináře Gongadzeho a prodejem vojenského vybavení Iráku a četných případech porušování lidských práv a svobod se z deklarované vůle k evropské integraci stále zřetelněji vytrácel reálný obsah. Po překonání politické krize ze závěru roku 2004 a **zvolení Viktora Juščenka** prezidentem země byl Akční plán dojednaný s dřívější ukrajinskou reprezentací doplněn a jeho nová podoba byla schválena v únoru 2005. Na Ukrajině se výrazně zlepšila situace v oblasti dodržování lidských práv a nový prezident opakovaně **vyhlásil členství Ukrajiny v EU jako svůj prioritní cíl**. Právo Ukrajiny vstoupit do unie však zatím potvrdil svou deklarací pouze Evropský parlament. V budoucnu je možné očekávat, že Ukrajině bude nabídnuta jistá forma strategického či privilegovaného partnerství, zejména pokud by takové řešení bylo zvoleno pro Turecko. Na zahájení jednání o plnoprávném členství není unie připravena, i když mezi občany EU je zastánců přijetí Ukrajiny více (a odpůrců méně) než v případě Turecka.

Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán

Obyvatelé Kavkazu jsou postiženi dlouhodobými **etnickými konflikty**, **špatnou ekonomickou situací**, **rozsáhlou korupcí** a **porušováním lidských a občanských práv**. Svůj vliv se v regionu také snaží uplatňovat **Rusko**. Arménie, Ázerbájdžán a Gruzie nejsou přímými sousedy unie, jejím deklarovaným zájmem v tomto regionu je podporovat vývoj severního Kavkazu směrem k politické stabilitě a ekonomické prosperitě. Vztahy jednotlivých zemí s unií se podobně jako v předešlých případech odvozují od **Smluv o partnerství a spolupráci**, které pro všechny tři země vstoupily v platnost červenci **1999**. Největší zájem o spolupráci

s EU projevuje Gruzie, kde byl po překonání politické krize v lednu 2004 zvolen prezidentem Michael Saakašvili, který označil vstup země do Evropské unie za dlouhodobou prioritu.

Země jižního a východního Středomoří

V roce 1995 na mezivládní konferenci v Barceloně byl položen základ tak zvanému **Euro-středomořskému partnerství**, jemuž se neformálně přezdívá **Barcelonský proces**. Účastníky konference a signatáři výsledné Barcelonské deklarace bylo patnáct tehdejších členských států EU a dvanáct partnerských států z jižního a východního Středomoří: Maroko, Tunisko, Alžírsko, Egypt, Malta, Kypr, Jordánsko, Izrael, Palestinská samospráva, Libanon, Sýrie a Turecko. Libye získala v roce 1999 status pozorovatele a oba středomořské ostrovy se roku 2004 staly členskými státy EU. Celá struktura tedy nyní zahrnuje **35 zemí** – 25 členských států EU a 10 středomořských partnerských států.

Euro-středomořské partnerství je základním zahraničněpolitickým rámcem určujícím vztahy s dotyčnými zeměmi na úrovni Evropské unie. (Jednotlivé členské státy EU mají vůči těmto zemím vlastní politiku, ta však musí být s partnerstvím kompatibilní.) Základními prvky tohoto konceptu jsou jeho **regionální dimenze** a **multilaterální přístup**, kde účastnické státy vystupují jako rovnocenní partneři. Na bilaterální úrovni je partnerství doplněno asociačními dohodami uzavřenými mezi unií a jednotlivými zeměmi. Barcelonský proces ani asociační dohody nejsou předstupněm pro přípravu partnerských států na budoucí členství v EU, ale mají místo toho vytvářet dobré a všestranně výhodné vztahy, které trvale zajistí pokojné soužití a rostoucí prosperitu v regionu Středomořího moře. Z partnerských zemí pouze Maroko deklarovalo svůj zájem stát se v budoucnu členem EU, avšak nedočkalo se pozitivní odpovědi. Převládající přesvědčení uvnitř **unie v současnosti nepočítá s přijímáním nových členských států z tohoto regionu**.

Agenda Euro-středomořského partnerství je rozdělena do tří základních oblastí: 1. politická a bezpečnostní, 2. ekonomická a finanční, 3. sociální a kulturní. Evropská unie zřídila **fond MEDA**, který má napomáhat naplňování cílů v těchto oblastech. Jeho finanční objem v prvním období mezi lety 1995 a 1999 činil 3,4 miliardy eur, pro období 2000 až 2006 bylo vyhrazeno 5,4 miliardy eur. Tyto prostředky jsou poskytovány jako přímá podpora jednotlivým projektům v rámci partnerství a jsou dále doplněny o půjčky Evropské investiční banky.

Rozhodování o otázkách fungování partnerství probíhá na **euro-středomořských konferencích** různých úrovní. Obecné otázky se řeší na ministerské úrovni při každoročních setkáních ministrů zahraničních věcí, užší problémy pak na setkáních příslušných ministrů (např. ministrů zemědělství, dopravy atd.). Vedle toho se pravidelně scházejí pracovní skupiny odborníků jmenovaných vládami a také zástupci občanské společnosti. Koordinační roli má tzv. **Euro-středomoř-**

ský výbor, který se skládá z vysokých vládních úředníků všech zúčastněných států a zástupců Evropské komise. Na bilaterální úrovni se jednání odehrávají na zasedání **asociačních rad** zřízených k tomuto účelu asociačními dohodami. Podobu partnerství ovlivňuje Evropská komise, která činí konečná rozhodnutí o přidělení finančních prostředků na jednotlivé projekty.

Podoba partnerství byla a je předmětem kritiky z různých stran. Úspěšné bylo totiž zatím pouze v ekonomické oblasti, kde se podařilo významným způsobem **podpořit hospodářství partnerských zemí** a modernizovat jejich infrastrukturu. Vývoj směřuje k ustavení zóny volného obchodu, deklarované jako hlavní ekonomický cíl partnerství. Úspěšně také proběhla řada druhotných projektů zaměřených např. na záchranu kulturního dědictví.

Někteří kritikové poukazují na skutečnost, že Barcelonský proces je **neefektivní z hlediska demokratizace partnerských zemí**, protože neposkytuje Evropské unii dostatečný prostor pro vyvíjení politického tlaku. Cílem je **spíše stabilizace než demokratizace** regionu a zabránění potenciálním bezpečnostním rizikům (např. nekontrolované migraci). Situace se může změnit v následujících letech v souvislosti se zavedením **Evropské politiky sousedství**, která klade větší důraz na vyhodnocení výsledků dosažených partnerskými zeměmi a umožňuje je lépe motivovat k demokratizaci.

Otázky k procvičení

- *Může se v budoucnu stát Bělorusko členskou zemí EU? Jaké podmínky k tomu musí splnit?*
- *Jaké jsou hlavní námitky proti vstupu Turecka do EU? Jak argumentují naopak zastánci tureckého členství v unii?*
- *S jakými hlavními problémy se potýkají země západního Balkánu? Jaká je perspektiva jejich budoucího členství v EU? Co pro ně musí udělat?*

Evropská unie ve světě

Evropská unie se svojí ekonomickou silou, početností populace i rozlohou řadí mezi významné geopolitické aktéry. Dvacet pět členských zemí s populací čítající více než 450 miliónů obyvatel a s jednotným vnitřním trhem představuje subjekt, který má ambici vystupovat jednotně i na scéně světové politiky.

Evropská politika sousedství

Deklarovaným cílem Evropské politiky sousedství (European Neighbourhood Policy) je postupně nabídnout zemím, které sousedí s EU a sdílejí s ní základní hodnoty a principy, možnost **vybudování užšího vztahu s EU** a částečnou hospodářskou a politickou **integraci** s EU, aniž by se nutně musely stát jejími členy. Smyslem je dosáhnout větší **stability, bezpečnosti a blahobytu** na obou stranách hranice Evropské unie a zamezit tak vzniku nových dělicích čar v Evropě po posledním rozšíření unie v roce 2004.

Do Evropské politiky sousedství jsou zapojeny tyto země: **Alžírsko, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzie, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Maroko, Moldavsko, Palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko a Ukrajina.**

S každou zemí jsou dojednány takzvané **akční plány**, které mají vytýčit konkrétní úkoly, jejichž splnění má přiblížit danou zemi k unii. Akční plány mají pokrývat jak oblast politického dialogu a reform, tak i otázky obchodu a přípravu na postupné začleňování do vnitřního trhu EU, problematiku spravedlnosti a vnitřních záležitostí, energie, dopravy, informační společnosti, životního prostředí, vědy a výzkumu, sociální politiky i mezilidských kontaktů (např. prostřednictvím studentských výměnných pobytů). Nástrojem pro uskutečňování Evropské politiky sousedství má být **Instrument evropského sousedství a partnerství**, jenž má od roku 2007 nahradit dosavadní programy TACIS a MEDA. Po naplnění priorit stanovených v akčních plánech se předpokládá nahrazení stávajících Smluv o partnerství a spolupráci Smlouvami o evropském sousedství.

Koncept Evropské politiky sousedství je často **kritizován** pro nedostatečnou schopnost přispět k demokratizaci a budování občanské společnosti partnerské země a pro svoji přílišnou závislost na ochotě těchto zemí s unií na konkrétních otázkách spolupracovat. V případech, kdy tyto země nejsou ochotny kooperovat (např. Bělorusko či některé arabské země v určitých otázkách), nemá EU prakticky žádné možnosti, jak prosazovat své zájmy. V některých otázkách se také projevuje nejednotnost a různé priority členů EU, kteří mnohdy upřednostňují vůči těmto zemím svoji vlastní politiku před společným postupem EU. Některé země pak poukazují na nelogičnost zahrnutí do jednoho rámce země východní Evropy, které mají teoretickou možnost stát se členy unie (např. Bělorusko či Ukrajina), a země, které neleží na evropském kontinentě, a tudíž se stát členy unie nemohou (Maroku byla s tímto poukazem odmítnuta přihláška do EU). Za **problematické** je rovněž považováno, že Evropská politika sousedství nezmiňuje možnost, že výsledkem jejího uplatňování může být v budoucnu vstup zemí východní Evropy do unie. Právě perspektiva členství měla a má značný vliv na provádění potřebných reforem v zemích střední Evropy, na Balkáně i v Turecku. Neschopnost či neochota Evropské unie vytýčit jasnou (byť vzdálenou) perspektivu členství, může mít za následek frustraci a posílení nedemokratických, protievropských a protireformních proudů v těchto zemích.

Evropská unie a USA

Vztahy Evropské unie a Spojených států amerických vždy měly a stále mají jedinečný charakter. V politické rovině představují obě oblasti **základní stavební kameny současného demokratického světa**, které společně respektují takové zásadní hodnoty, jakými jsou demokratický politický systém, respekt k občanským a lidským právům, svoboda názoru a projevu či ochrana menšin. V ekonomické rovině jsou si nejdůležitějšími **komerčními partnery**, jejichž vzájemná obchodní výměna se pohybuje mezi 400 a 500 miliardami eur ročně a tvoří tak **nejsilnější obchodní vztah na světě**. Rovněž v rovině **kulturní** vytváří vztah „Starého“ a „Nového světa“ zcela jedinečné pouto.

V oblasti **bezpečnostní politiky** jsou USA a většina členských států EU vojenskými partnery sdruženými v Severoatlantické alianci (NATO). Ačkoliv již v dnešní době nemá NATO tentýž klíčový význam jako za „studené války“, stále tvoří základní rámec transatlantického spojení. Evropská unie postupně buduje své vlastní vojenské kapacity, které mají za cíl rychle reagovat na případné vznikající krize. Existuje však široká politická shoda na tom, že tyto síly nesmějí oslabit spojení v rámci NATO. Vlastní evropské síly spíše zmírní nerovno-

váhu mezi oběma stranami Atlantiku, která se v minulosti projevovala nutností nasazení amerických jednotek v evropských záležitostech, jako např. při zásahu v Kosovu v roce 1999. Díky posílení svých vojenských kapacit se EU může Spojeným státem stát sebevědomým a užitečným spojencem.

Jak deklaruje Evropská bezpečnostní strategie přijatá v prosinci 2003: *Transatlantický vztah je nenahraditelný. Jednají-li společně, mohou být Evropská unie a Spojené státy americké úctyhodnou silou pro dobro ve světě. Naším cílem by mělo být efektivní a vyvážené partnerství s USA.*

Také všechny členské země Evropské unie udržují s USA **přátelské vztahy**. Nejbližší je Spojeným státem **Velká Británie**, jejichž „zvláštní vztah“ se zřetelně projevil spojenectvím ve válce v Iráku, kde měly obě země početné vojenské kontingenty. **Krizí** naopak prošly transatlantické vztahy Francie a Německa, které byly nejhlasitějšími odpůrci **irácké války**, ale situace se od té doby již normalizovala. V Evropě je možné pozorovat občasně **vlny antiamerikanismu**, jež souvisí s dnešní světovou politikou Spojených státem. Evropská politická scéna je přitom zajedno v názoru, že zatímco nesouhlas s konkrétními kroky americké politiky je přirozenou součástí svobody projevu, paušální antiamerikanismus je odsouzeníhodný a navíc škodlivý pro evropské zájmy.

Česká republika vždy s USA udržovala vztahy vynikající kvality a v rámci Evropské unie patří k nejsilnějším zastáncům transatlantického spojenectví.

Evropská unie a Rusko

Vztah Evropské unie a Ruské federace bývá nejčastěji hodnocen jako **asymetrický**. Rusko je sice se svým místem v Radě bezpečnosti OSN obrem politickým, z hlediska ekonomického je ale zatím bráno spíše za trpaslíka. Tento vztah lze také definovat pomocí vzájemné hospodářské závislosti. Rusko je až pátým nejvýznamnějším obchodním partnerem EU, zatímco EU je největším partnerem Ruska. Hlavním produktem Ruska pro vývoz do zemí Evropské unie zůstávají suroviny (zvláště významné jsou ropa a zemní plyn) a primární výrobky (např. surové železo), které tvoří zhruba 80% ruského exportu. Z Evropské unie se do Ruska vyváží především výrobky s vysokou přidanou hodnotou (např. nové technologie, auta apod.).

Partnerství mezi Evropským společenstvím a Sovětským svazem začalo v souvislosti s celkovým uvolněním poměrů v Sovětském svazu v roce 1989. Do té doby bylo Ruskem ES považováno za pouhý obchodní přívažek NATO.

Základním dokumentem formujícím vztahy mezi Ruskou federací a EU byla **Dohoda o partnerství a spolupráci** z Korfu podepsaná roku 1994, která vymezila oblasti spolupráce v politické ekonomické, vzdělávací a dopravní politice, dále

pak v oblasti životního prostředí, turismu a sociálních věcí. Dohoda rovněž určovala způsoby vzájemných setkání takto:

- a) Summity hlav států (dvakrát ročně – na jaře v Rusku, na podzim v členské zemi EU)
- b) Rada pro spolupráci (ze strany EU komisaři, z ruské strany ministři)
- c) Komise pro spolupráci (vyšší státní úředníci a úředníci EU)
- d) podkomise (experti obou stran)
- e) Výbor pro parlamentní spolupráci (poslanci ruské Státní dumy a Evropského parlamentu).

Dohody také obsahují plán na postupné přejímání práva EU (acquis communautaire), což není plněno.

Dalším důležitým momentem bylo rozšíření EU o Finsko, Švédsko a Rakousko v roce 1995, čímž EU poprvé získala společnou hranici s Ruskou federací. V roce 1999 byly vypracovány na základě dohody obou stran **strategické dokumenty o vzájemných vztazích**. Z evropské strany se dokument zaměřil na otázky politické (posilování demokracie a právního prostředí v Rusku, bezpečnost a stabilita), ruské straně šlo hlavně o posílení vzájemného obchodu a politického dialogu.

V roce 2003 byly v Petrohradě odsouhlaseny tzv. **čtyři společné prostory** založené na Dohodě o partnerství a spolupráci. Jedná se o společný ekonomický prostor, společný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, společný prostor spolupráce na poli vnější bezpečnosti a společný prostor výzkumu, vzdělání a kultury.

Cestovní mapy ze summitu v Moskvě z května 2005 upravují a konkretizují jednotlivé „společné prostory“. Ekonomický prostor by měl vést k usnadnění obchodu pomocí snížení celních a administrativních překážek, jednotný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti zahrnuje spolupráci v boji proti různým formám kriminality, nelegální migraci atd. a prostor vnější bezpečnosti zase kooperaci v boji proti terorismu a šíření zbraní hromadného ničení. Společný prostor výzkumu, vzdělání a kultury koordinuje vzdělávací a výzkumné projekty.

Mezi **sporné otázky** patří v současnosti problémy dodržování lidských práv (zvláště v Čečensku), vývoj ruské demokracie (omezování svobody slova atd.), ruskem ovlivňované konflikty v Podněstří a Abcházii, otázky nedávné historie atd. Mezi dlouhodobější výzvy patří rozdílná struktura obou partnerů (stát oproti nadstátní organizaci, nadstandardní vztahy s Německem, Francií či Španělskem), rozdílný pohled na vztah mezi hodnotami a zájmy v mezinárodních vztazích, vztahy ke společným sousedům.

Rozšíření Evropské unie o deset států v květnu 2004 mělo velký vliv na vztah EU a Ruska. Hlavně východoevropské země vnesly do vztahu nevyřešené otázky z minulosti a celkově posílily část EU kritickou vůči Rusku. Ruská federace má společnou hranici hned s pěti členskými zeměmi EU (Estonsko, Finsko, Litva, Lotyšsko a Polsko) a Kaliningradská oblast se stala v důsledku rozšíření de facto enklávou uvnitř EU.

Evropská unie a Čína

Vztah Evropské unie a Čínské lidové republiky (ČLR) je v současné době mimořádně důležitým faktorem mezinárodní politiky, a to zejména z hospodářského hlediska. Právě obchod a ekonomika určovaly podobu a charakter vzájemných vztahů Evropských společenství (resp. Evropské unie) a Číny.

Formální **dialog mezi ES a Čínskou lidovou republikou** byl otevřen v roce 1975. V té době zároveň docházelo k zásadnímu rozštěpení uvnitř komunistického bloku – došlo ke sblížení Číny a USA, motivovaného především snahou o zadržování vlivu Sovětského svazu v Asii. Komunistická Čína se poté stala daleko vstřícnější vůči všem západním zemím a jedním z důsledků této politiky bylo i zahájení dialogu s Evropou.

Koncem sedmdesátých let zahájilo nové vedení v Pekingu sérii ekonomických reforem, které následně vedly nejenom k růstu čínského hospodářství a **možností investic** ze strany vyspělých států, ale i k rozvoji ekonomické diplomacie. V roce 1985 byla uzavřena **Dohoda o hospodářské a obchodní spolupráci** s Evropským hospodářským společenstvím (EHS), která otvírala široké možnosti pro obchod i investice. O tři roky později byla zahájena činnost Delepace Evropských společenství v Pekingu.

Rok 1989 se stal pro vzájemné vztahy zlomovým. Čínská vláda se rozhodla velmi razantně vystoupit proti demokratickým silám a vojenskou cestou rozehnala **demonstrace na náměstí Tchien-an-men** (Náměstí nebeského klidu). Reakcí na tento masakr bylo rozhodnutí o **přerušení hospodářských a kulturních vztahů** s ČLR ze strany ES, následované **zbrojním embargem** – tedy zákazem vývozu zbraní do Číny. Obdobné kroky učinily vůči Pekingu i Spojené státy a další země. V následujících letech bylo však nutné vztahy obnovit, přesto evropské státy pokračovaly v **kritice nerespektování lidských práv** ze strany čínské vlády. Naopak od roku 1995, kdy byla zformována nová politika EU vůči Číně, jejímž základem jsou hospodářské vztahy, byla otázka lidských práv a kritika jejich nedodržování odsunuta do pozadí. Přestože byl v roce 1994 otevřen **Dialog EU – ČLR**, politické fórum pro vzájemnou diskusi, praktický přístup evropských států (např. v Komisi OSN pro lidská práva) ukazoval významný **ústup EU od obhajoby lidských práv** v Číně.

V průběhu devadesátých let pokračovala Čína ve svém obrovském **hospodářském růstu**, který postupně vedl k tomu, že se z Číny stávala ekonomická velmoc. Na tomto procesu se významně podíleli investoři i obchodníci z členských států EU, proto **objem vzájemného obchodu neustále narůstal**. V současné době je pro Evropskou unii Čína (po USA a Japonsku) třetím nejvýznamnějším obchodním partnerem. Čínská ekonomika roste několikanásobně rychleji než evropská. Navíc **vstup Číny do Světové obchodní organizace** ještě více otevřel vzájemné hospodářské příležitosti.

V těchto vztazích jsou však skryté i mnohé problémy: tím nejdůležitějším je fakt, že Čína vyváží do Evropy daleko více zboží, než kolik nakupuje. Vzniklý **deficit** je pro EU (stejně jako pro další partnery Číny) **značně nevýhodný**. Čína totiž vyrábí své výrobky daleko levněji – důvodem je jak nižší cena práce a výrobních nákladů, tak i faktická neexistence sociálních práv a často i porušování práv autorských. A naopak v Číně není adekvátní poptávka po stejném množství výrobků z jiných zemí a vstup na čínský trh je navíc cizím investorům omezován řadou byrokratických překážek.

Bezpečnostní otázky nejsou sice prioritou ani pro jednu stranu, avšak existují dvě výjimky, které mohou vzájemné vztahy v této oblasti výrazně poznamenat. Tou první je otázka **Tchaj-wanu**. Spor mezi ČLR a Tchaj-wanem je pozůstatkem čínské občanské války, kdy poražená vojska nacionalistů ustoupila před komunisty právě na ostrov Tchaj-wan. Od té doby existuje fakticky nezávislá vláda tohoto ostrova, která byla během „studené války“ chráněna flotilou USA. Evropská unie i USA formálně uznávají, že ostrov patří pod pekingskou vládu, zároveň si ale fakticky nepřejí, aby došlo k jeho **násilnému připojení** k ČLR.

Druhou otázkou je stále existující **zbrojní embargo**. Evropské společenství jej přijalo v okamžité reakci na tchienanmský masakr (1989). Toto rozhodnutí v sobě však obsahovalo velkou problematičnost: nebyly totiž definovány podmínky, na jejichž základě může být embargo zrušeno. Myšlenka jeho zrušení se poprvé oficiálně objevila roce 2004, kdy tento návrh přednesla Francie společně s Německem. Hlavním motivem byl **tlak zbrojního průmyslu** obou zemí, který se chtěl podílet na nákladném přezbrojování čínské armády. K této myšlence se postupně přikláněla většina členských zemí EU. Protestují především obhájci lidských práv, kteří oprávněně tvrdí, že k žádnému výraznému pokroku ze strany ČLR v oblasti respektu k lidským právům dosud nedošlo. Výrazným odpůrcem zrušení embarga jsou rovněž Spojené státy, které by považovaly Čínu disponující moderní armádou za výraznou bezpečnostní hrozbu. Právě tlak USA na některé členy EU zatím brání zrušení embarga.

Otázky k procvičení

- *Jak významnými obchodními partnery jsou pro EU Rusko, USA a Čína?*
- *Zohledňuje EU ve své politice otázku porušování lidských práv? Jakým způsobem? Ve vztahu ke kterým zemím?*
- *Mohou země, s nimiž EU spolupracuje v rámci Evropské politiky sousedství, v budoucnu do EU vstoupit? Pokud ano, které mohou a proč?*

Budoucnost Evropské unie

Rok 2005 obnažil slabiny Evropské unie a jejích členských států. Neúspěšná referenda o evropské ústavě ve Francii a v Nizozemsku přinesla **nejistotu o budoucnosti integračního projektu**, nezbytnou přípravu EU na svět 21. století v nejlepším případě zpomalila, ne-li znemožnila. Pozorovatelé se zároveň shodují na tom, že francouzské a holandské „ne“ spíše než o vztahu občanů k evropské ústavě svědčí o vnitropolitické krizi v členských státech unie – vlády se nepřilíš úspěšně potýkají s důsledky globalizace pro hospodářství a sociální systémy svých států, nenacházejí dostatek odvahy pro klíčové reformy. Další závažný neúspěch – hrozící krach jednání o dlouhodobém rozpočtovém výhledu do roku 2013 – se s vyčerpáním sil v prosinci 2005 podařilo šéfům států a vlád na poslední chvíli odvrátit. Dosažený konsensus na jedné straně sice otevřel novým členským státům zdroje pro rozvoj regionů a infrastruktury, a tak je ve smyslu příjmů ze společné kasy pro Českou republiku jistě úspěchem. Z pohledu EU jako celku a úkolů, kterým se v příštích šesti letech musí postavit, však na druhé straně představuje velmi slabý výsledek – téměř polovina zdrojů společenství jde do zemědělství, zatímco podpora rozvoje vědy a výzkumu, vzdělání a konkurenceschopnosti obnáší pouze několik málo procent. Podobně nedostatečné je unie po finanční stránce připravena na akce v zahraniční a bezpečnostní politice.

Svět okolo nás

Po více než padesátileté existenci evropského integračního projektu se přitom významně **proměnilo prostředí**, v němž se Evropa nachází. Státy kontinentu dnes stojí před úkolem uhájit svůj blahobyt, zajistit zaměstnanost a zaplatit sociální systémy tváří v tvář rostoucí hospodářské konkurenci z jihovýchodní Asie. Ruku v ruce s růstem hospodářské síly Číny a Indie půjde růst moci politické a vojenské, tato moc se čím dál tím více bude promítat do světové soutěže nejen o odbytiště, ale i o zdroje surovin v nejrůznějších regionech světa. Spotřeba zdrojů energie se odráží na stavu naší planety, všechny světové kontinenty zápasí s neblahými

důsledky klimatických změn. Evropa si zároveň musí poradit s problémem energetické závislosti na nestabilních regionech, jako je Perský záliv či oblast Kaspického moře. Zatím nemá odpověď na migrační tlak, především z arabského světa. Útoky na Madrid v březnu 2004 a na Londýn o patnáct měsíců později znovu bolestivě připomněly zranitelnost západních společností a bezpečnostní hrozby, jimž státy kontinentu musí čelit. S výčtem **dopadů globalizace** by se takto dalo pokračovat – těmto hrozbám a problémům však žádný z evropských států nemůže čelit sám. Šanci máme pouze, potáhneme-li za jeden provaz.

Co EU dnes schází

Evropská unie se dnes ohlíží na půl století úspěšné stabilizace kontinentu, na zvládnutí výzev 21. století však není zatím vybavena úplně nejlépe. Zatímco brzy (v roce 2007) do unie vstoupí její 26. a 27. člen, **reforma institucí** dosud nebyla kvůli zablokování procesu ratifikace ústavy dotažena do konce a je nepravděpodobné, že se ji před rokem 2007 podaří realizovat. EU stále funguje na principech a mechanismech původně zřízených pro šest členských států. Tento nedostatek zatěžuje každodenní rozhodování, snižuje akceschopnost unie a zamlžuje strategický, dlouhodobější rozhled společenství. Vzhledem ke složitosti a nízké průhlednosti rozhodovacích procedur a k málo přehlednému **rozdělení kompetencí** mezi Brusel a členské státy občané obtížně rozpoznávají, kdo za které rozhodnutí na národní a evropské úrovni nese politickou zodpovědnost. Občané se tak jen velmi obtížně ztotožňují s politikou unie, přičemž rozhodnutí přijímaná na evropské úrovni se jich bezprostředně dotýkají. Přitom má-li EU své domácí úkoly zvládnout, potřebuje především **podporu vlastních občanů**, jejich ochotu zapojit se do demokratického procesu. V oblastech, v nichž občané nejpálčivěji cítí potřebu společného postupu Evropanů – v zahraniční politice a v zajištění vnitřní bezpečnosti evropského kontinentu – EU dosud nedisponuje dostatečnými instrumenty, které by zajistily jednotu politik členských států – tzv. druhý a třetí pilíř EU totiž stále zůstávají v režimu mezivládní spolupráce.

Dilema

Evropská unie má nakročeno k **dalším vlnám rozšíření** – zatímco institucionální budoucnost společenství je nejistá, řady členských států se brzy rozšíří o Bulharsko a Rumunsko, o něco později vstoupí patrně i Chorvatsko. Od podzimu

2005 unie jedná s Tureckem, které však, přinejmenším s ohledem na rozpočtová ustanovení EU, nevstoupí před rokem 2015. Kandidátský status byl v prosinci 2005 přidělen Makedonii. Ve snaze znemožnit návrat krvavých konfliktů na Balkán drží EU dveře otevřené také pro ostatní země bývalé Jugoslávie a pro Albánii. Odmítnuta nebude moci být ve střednědobém horizontu ani Ukrajina a její dva sousedé – Moldávie a Bělorusko, provedou-li nejprve reformu v demokratický právní stát, který respektuje lidská a občanská práva. Realizace procesu rozšíření a tím i stabilizace bezprostředního sousedství patří nesporně k největším úspěchům EU v posledních patnácti letech. Očekávání některých států, které se dnes nacházejí za hranicemi unie, nejsou o nic menší než očekávání, s nimiž se Češi, Litevci či Maďaři a další postkomunistické země pustily v devadesátých letech do reform. Unie si je na jednu stranu silně vědoma své zodpovědnosti vůči zemím za svými hranicemi, na druhou stranu však již dnes naráží na meze své vnitřní soudržnosti a to i z hlediska schopnosti efektivně fungovat, přijímat rozhodnutí a získat si podporu občanů. Je to těžké dilema: zabouchne-li dveře bezprostředním sousedům, ohrozí jejich vnitřní **stabilitu** a tím i stabilitu svojí. Nechá-li je naplno otevřené, riskuje ztrátu **identity**, přetažení svých možností a postupný propad svých schopností a významu na úroveň Rady Evropy či OBSE. Jedno je dnes jisté: v horizontu deseti let se můžeme ocitnout ve společenství o více než 30 členských státech a toto společenství bude úplně jiné než to, do kterého jsme na začátku tisíciletí vstupovali.

Tři faktory rozhodnou

Jaká budoucnost tedy Evropskou unii – a nás s ní – v příštích deseti, patnácti letech čeká? Klíčovou roli sehrají především tři faktory: prvním z nich je způsob, jakým si unie poradí s výše zmíněnými **závazky vůči (potenciálním) kandidátům** na vstup. Tedy to, zda bude automaticky pokračovat v procesu vyzkoušeném v první vlně východního rozšíření (reformy, negociace, plné členství) či zda svou případnou nabídku Ukrajině, Moldavsku, zemím západního Balkánu a Turecku rozdělí do více stupňů. Ty by těmto státům daly možnost postupné účasti na vnitřním trhu a společných politikách před plným členstvím – tak by na jedné straně udržely motivaci těchto zemí k demokratizaci a transformaci, na druhé straně by umožnily unii samotné reformu a konsolidaci.

Druhým klíčovým faktorem bude připravenost členských států k **reformě institucí EU**, k posílení jejich demokratické legitimacy a odpovědnosti vůči občanům. Půjde o reformu rozhodovacích procedur, o nové rozdělení kompetencí mezi Bruslem a členskými státy a o smysluplnou modernizaci společných politik včetně

struktury rozpočtu. Klíčovou bude v této souvislosti shoda na nutnosti zásadní reformy společné zemědělské politiky.

A konečně třetí faktor spočívá ve schopnosti evropských politiků vést. Je otázkou, zda z členských států vzejdou silné politické osobnosti, které uvidí přes okraj vlastního národního talíře, přijdou se strategickou vizí pro Evropu jako celek a budou mít schopnost ji v unii prosadit. Tyto osobnosti srovnatelné s velikány evropské historie dvacátého století se rodí z krizí a složitých situací, které dokázaly vyřešit. Podíváme-li se na problémy dnešního světa, můžeme si být jisti, že o výzvy pro budoucí lídry nebude nouze.

Kombinace těchto tří faktorů vydá na řadu různých scénářů – pro potřeby tohoto textu zde nastíníme dvě základní varianty:

I. varianta: stagnace, „vícerychlostní“ Evropa, rozštěpení

Evropská unie o 27 či 28 členech (tj. unie včetně Rumunska a Bulharska, resp. Chorvatska) **nenajde vůli k zásadní institucionální a politické reformě** ani k lepšímu postupu ve vztahu k integraci nejbližších sousedů. Bude nadále fungovat na stávajících mechanismech smlouvy z Nice, místo ambiciózní reformy dojde pouze k některým technickým úpravám, které umožní zastoupení Chorvatska v evropských institucích. Vzhledem k těžkopádným rozhodovacím mechanismům nebude možné nalézt účinná řešení nejpálčivějších problémů, získat podporu občanů pro bolestivé, ale nezbytné reformy ani pro finanční transfery na podporu nejslabších regionů uvnitř osmadvacetičlenné unie. Solidarita mezi členskými státy bude oslabena, hospodářská a sociální soudržnost taktéž. Čím **menší bude vnitřní soudržnost**, tím méně bude možné nalézt společný zájem a docílit rozhodnutí, fungování evropských politik se postupně omezí na základní funkce vnitřního trhu, EU jako celek bude **málo akceschopná**. Po formální stránce bude Brusel oficiálně pokračovat v přístupových rozhovorech s kandidátskými zeměmi, ve skutečnosti bude veřejným tajemstvím, že nebude možné vstup dalších zemí realizovat. V lepším případě budou tyto země přijaty s nejrůznějšími dlouhými přechodnými obdobími, které z vize plného členství udělají nedosažitelnou chiméru. Tato perspektiva bude znamenat oslabení proreformních sil v zemích sousedících s EU.

V takové situaci je velmi pravděpodobné, že státy původního jádra společenství, okolo Německa a Francie, které jsou již po desítky let zvyklé fungovat v prostředí evropské integrace, budou mít snahu **vymanit se z nefungujícího prostředí** a postavit v užším kruhu evropskou spolupráci znovu na nohy. Jedním z nejzávažnějších impulsů pro prohlubování další spolupráce v menším počtu států bude společná měna: její existence je postavena na koordinaci hospodářských politik a na udržení fiskální disciplíny. Nebudou-li chtít státy eurozóny riskovat závažnou hospodářskou krizi, budou nuceny udělat vše pro

to, aby zabránily narušení stability eura, anebo eurozónu opustit. V návaznosti na volný pohyb zboží, kapitálu, osob a služeb uvnitř vnitřního trhu bude pro mnohé členské státy neméně důležité prohloubit spolupráci v oblasti justice a vnitra, boje s organizovaným zločinem, spojit síly ve vědecko-technickém výzkumu či v zahraniční politice. Na základě stávajících smluv má skupina nejméně osmi států možnost nečekat na ostatní a postupovat napřed v rámci tzv. **zesílené spolupráce** s tím, že tato spolupráce musí zůstat otevřená ostatním členům unie, kdykoliv se tito připraví a projeví vůli připojit se. V této situaci by fungovaly jedny společné instituce pro celou EU, s účastí všech vlád a europoslanců, ale při přijímání rozhodnutí v rámci oblastí v této užší spolupráci by se scházeli výhradně zástupci zúčastněných států.

V extrémním případě, kdy by státy „jádra“ cítily, že rozpory uvnitř rozšířené EU není možné překonat a že nelze dosáhnout konsensu o dalším dlouhodobém směřování společenství, je možné si představit, že se úzká skupina států dohodne na **založení nové unie** s novými institucemi, v jejichž rámci bude snadněji možné definovat společný cíl a usilovat o jeho dosažení. **Původní EU** by existovala i nadále, je však nasnadě, že by se velmi brzy **propadla do bezvýznamnosti**, podobně jako ve stínu Evropské unie na významu ztratila Evropská zóna volného obchodu (EFTA). Naplnění tohoto scénáře by znamenalo zásadní oslabení role evropského kontinentu při určování dalšího vývoje světa, významně by snížilo schopnost členských států poradit si s globálními hrozbami, snížilo by vliv západní Evropy na stabilitu širšího evropského a středomořského regionu. Pro státy původní EU, které by se ať už pro chybné rozhodnutí vlastních politických elit či pro nepřipravenost ocitly za hranicemi nového jádra, by to znamenalo **ztrátu vlivu na rozhodnutí** činěná touto novou unií, přičemž bezprostřední sousedství s tímto uskupením by znamenalo pasivní přijímání důsledků jeho rozhodnutí. Právě pro stát ve velikosti a geografické poloze České republiky by obnovení hranice integračního uskupení západně od hranic země znamenalo závažné zhoršení geopolitické situace s konkrétními dopady na hospodářskou i politickou stabilitu.

II. varianta: politické společenství obklopené společným hospodářským prostorem

Přestávku na přemýšlení, kterou si EU naordinovala po neúspěšných referendech v létě 2005, lídři evropských států uchopí jako příležitost postavit unii jako celek na reformovaný základ, který EU i jejím členským státům umožní čelit hospodářským, bezpečnostním i environmentálním výzvám dnešního světa. Základem reformy se stane **konsensus o podstatě první a druhé části ústavy** (reforma institucí a Charta základních práv), kterého bylo dosaženo na mezivládní konferenci v roce 2004 a který nebyl v průběhu ratifikačního procesu

III. / Budoucnost Evropské unie

zpochybněn v žádné z členských zemí. Klíčovým aspektem reformy institucí je **posílení demokratické zodpovědnosti** nejvyššího orgánu EU (Evropské rady) zřízením funkce zvoleného předsedy stejně jako posílení vazby exekutivy (Evropské komise) na jediný přímo volený evropský orgán (Evropský parlament). V návaznosti na návrhy obsažené v ústavě dojde ke zjednodušení a **zpráhlednění rozhodovacích mechanismů** a hlasovacích procedur, k dalšímu posílení role Evropského parlamentu vůči Radě ministrů (procedura spolurozhodování). Do praxe budou uvedena ústavou předpokládaná ustanovení posilující roli národních parlamentů i navržené oddělení kompetencí. Tyto systémové a procedurální změny budou uskutečněny v krátkém časovém období tak, aby podle nich mohla – výrazně efektivněji a přehledněji – brzy fungovat již EU rozšířená na 27 či 28 členských států. V návaznosti na institucionální reformu pak bude možné debatovat o hlubších reformách jednotlivých politik (především zemědělské) i změnách ve struktuře a tvorbě evropského rozpočtu.

Souběžně s institucionální reformou lídři EU dospějí k dohodě o **změně strategie dalšího rozšiřování EU**: potenciálním kandidátům nad rámec osmadvacetičlenné EU bude nejprve nabídnuta účast v evropském hospodářském prostoru, na níž bude navazovat perspektiva zapojení do vnitřního trhu EU a koordinace zahraniční a bezpečnostní politiky. Díky zjednodušení zavedení institutu zesílené spolupráce bude možné, aby skupina členských států pokročila ve spolupráci v konkrétní oblasti, ale aby se ostatní státy mohly k tomuto „jádru“ připojit dle vlastní vůle kdykoliv později.

Na tomto základě bude Evropská unie fungovat jako demokratické **politické společenství** založené na sdílených hodnotách a vnitřní soudržnosti, na politické odpovědnosti vedoucích aktérů vůči evropským občanům i členským státům unie. Bude disponovat pravomocemi v oblastech důležitých pro fungování vnitřního trhu a pro zajištění jednotného vystupování EU v zahraniční, bezpečnostní a obchodní politice na mezinárodní půdě. Vzhledem k efektivním vnitřním mechanismům bude působit jako **stabilizační faktor svého regionu**, může jako důležitý hráč ovlivňovat vývoj mezinárodního prostředí a zpětně tak svým členským státům a občanům garantovat to nejdůležitější: mír, bezpečí, stabilitu a prosperitu na evropském kontinentě.

Budoucnost je v našich rukách

Necelé dva roky po vstupu České republiky do Evropské unie je zřejmé, že se evropský integrační projekt nachází na rozcestí. Pro naši zemi má EU význam jako organizace, která nám po staletích života v geopoliticky neklidném prostoru,

v němž se tradičně střetávaly ambice dvou evropských mocností Německa a Ruska, dává institucionálně zakotvený vliv na vývoj v Evropě. Další existence EU a její vývoj v souladu se zájmy České republiky však zdaleka není samozřejmostí. Bude záležet na politicích, kteří řídí naši zemi a zodpovídají za její osud v českém parlamentu i v evropských institucích, kam budou zemi uvnitř rozšířené unie vést, zda budou mít dostatek vizí i schopností, aby ovlivnili výslednou tvář EU.

Otázky k procvičení

- *S jakými problémy se potýká současná Evropská unie? Kde jsou jejich kořeny?*
- *Souvisí proces evropské integrace s globalizací? Jak?*
- *Jak si představujete budoucnost Evropské unie v horizontu dvaceti let? Kdo budou její členové a kdo její sousedé?*

Přílohy

Slovníček pojmů

Acquis communautaire

Jedná se o soubor všech právních norem přijatých Evropskými společenstvími a Evropskou unií. Sousedí z francouzských slov *acquis* (dosažený, získaný) a *communautaire* (týkající se společenství). Acquis communautaire tedy vyjadřuje dosažený právní stav tzv. komunitárního práva.

Agenda 2000

Program přijatý EU na summitu Evropské rady v Berlíně v březnu 1999. Měl tři hlavní body: financování EU v letech 2000-2006 (tzv. rozpočtová perspektiva) v souvislosti s náklady na rozšíření, dopady rozšíření na ujní instituce a nutnost reformy společné zemědělské politiky.

Amsterodamská smlouva

Revize Smlouvy o Evropské unii, přijatá 2. října 1997 (s platností od 1. 5. 1999) na summitu Evropské rady v Amsterdamu. Otevřela možnost tzv. „užší spolupráce“ několika států, posílila pravomoci Evropského parlamentu (např. nutnost schválení předsedy Evropské komise), rozšířila oblasti, v nichž rozhoduje Evropský parlament společně s Radou EU a zřídila insti-

tuci Vysokého zmocněnce pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.

Barcelonský proces

– viz Euro-středomořské partnerství

Benelux

Mezinárodní organizace sdružující Belgii (BE), Nizozemsko (NE) a Lucembursko (LUX). Dohoda o vzniku svazku těchto tří zemí byla uzavřena v roce 1944, přičemž celní unie mezi nimi byla ustavena k 1. 1. 1948. Smlouva o ekonomické unii Belgie, Nizozemska a Lucemburska byla podepsána v Haagu 3. 2. 1958 a trvá dodnes.

Briandovo memorandum

Francouzský premiér a čestný předseda Panevropské unie vypracoval v roce 1930 pro Společnost národů Memorandum o organizaci režimu evropské federální unie, v němž navrhoval budoucí podobu institucí sjednocené federální Evropy. Ve své době nebyly myšlenky memoranda akceptovány, staly se však inspirací pro poválečný proces evropské integrace.

Britský rabat

Finanční kompenzace z evropského rozpočtu ve prospěch Velké Británie. Cílem je zmírnění rozdílu mezi částkou, kterou Velká Británie odvádí do rozpočtu EU, a tím, co z něj získává. Dohoda o této rozpočtové korekci byla podepsána na zasedání Evropské rady ve Fontainebleau 25. – 26. 6. 1984 a platí v principu dodnes.

Bruselská smlouva

– viz Slučovací smlouva

Bruselský pakt

– viz Západní unie

CEFTA

– viz Středoevropská dohoda o volném obchodu

COREPER

Orgán působící v rámci Rady Evropské unie (Rady ministrů). COREPER, tedy *Výbor stálých zástupců* členských států (francouzsky Comité des représentants permanents), připravuje a předjednává návrhy norem evropského práva předtím než se jimi zabývá sama Rada EU. COREPER se skládá z velvyslanců členských států při EU (COREPER II) nebo jejich zástupců (COREPER I).

Čtyři svobody

Základní princip evropského vnitřního trhu. Jde o svobodu pohybu osob, zboží, služeb, kapitálu mezi členskými zeměmi EU.

Demokratický deficit

Kritické označení pro nedostatečné vybavení klíčových orgánů EU demokratickou legitimitou. Problémem je především to, že složení Evropské komise neodráží přímo výsledek voleb do Evropského parlamentu, tedy skutečnost, že se evropská exekutiva neopírá o většinu Evropského parlamentu. V Evropském parlamentu navíc neexistuje klasické rozdělení na vzájemně se kontrolující opoziční a koaliční strany, tak jako v parlamentech národních. Předmětem kritiky také bývá např. to, že klíčový legislativní orgán unie, Rada EU, není volena přímo občany (tak jako parlamenty).

Den Evropy

9. květen byl vyhlášen EU jako Den Evropy v upomínce na datum zveřejnění Schumanova plánu (9. 5. 1950), který stál u zrodu evropského integračního procesu a podnítil vznik Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO).

Dublinká úmluva

Úmluva o odpovědnosti států za posuzování žádostí o azyl, uzavřená mezi členskými státy ES. Byla podepsána v irském Dublinu 15. 6. 1990, vstoupila v platnost 1. 9. 1997. Stanoví všeobecná kritéria, podle nichž lze pro každý azylový případ určit členský stát, který odpovídá za azylové řízení. Umožňuje, aby se žádosti o azyl postupně nezkoumaly ve více smluvních státech, tedy aby nejednotný postup členských států nemohl být zneužíván v situaci, kdy schengenský systém uvolnil hraniční kontroly a umožnil tak nekontrolovaný pohyb osob mezi členskými státy. Nyní

platí přepracovaná verze této úmluvy (tzv. úmluva Dublin II) z března 2003.

ECU

Zkratka pro European Currency Unit (Evropská měnová jednotka), předchůdce společné měny euro. Název také odkazuje na starou francouzskou minci zlatý tolar (ecu d'or). Vznikla v roce 1979 se založením Evropského měnového systému jako virtuální jednotka určující průměrnou sílu evropské ekonomiky.

Erasmus

– viz Sokrates

Euro

Společná evropská měna euro byla zavedena 1. 1. 1999 v bezhotovostním styku spolu s tehdejšími měnami členských států. Od 1. 1. 2002 nahradilo euro měnu dvanácti členských států EU (Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko a Španělsko).

Euro-středomořské partnerství

V roce 1995 byl na mezivládní konferenci v Barceloně položen základ takzvanému Euro-středomořskému partnerství, nazývanému Barcelonský proces. Účastníky konference a signatáři výsledné Barcelonské deklarace bylo patnáct tehdejších členských států EU a dvanáct partnerských států z jižního a východního Středomoří (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Kypr, Libanon, Malta, Maroko, Palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko a Turecko). Lib-

ye získala v roce 1999 status pozorovatele a oba středomořské ostrovy (Kypr a Malta) se roku 2004 staly členskými státy EU. Celá struktura tak nyní zahrnuje 35 zemí – 25 členských států EU a 10 partnerských států.

Europol

Evropský policejní úřad vznikl v roce 1992 a sídlí v nizozemském Haagu. Patří mezi specializované agentury EU a jeho cílem je koordinovat spolupráci členských zemí EU v boji především proti mezinárodnímu organizovanému zločinu (pašování drog, obchod s lidmi, ilegální migrace, praní špinavých peněz, terorismus apod.).

Eurostat

Statistický úřad Evropské unie. Jeho úkolem je ve spolupráci se statistickými úřady členských států zjišťovat a shromažďovat statistická data ze všech zemí EU při zachování jednotné metodologie.

Eurozóna

Označení pro skupinu zemí používajících společnou měnu euro. V současnosti zahrnuje dvanáct členských zemí EU (viz euro).

Evropská centrální banka

Evropský systém centrálních bank je složen z Evropské centrální banky a národních centrálních bank členských států. Založena byla 30. června 1998 a od 1. ledna 1999 převzala zodpovědnost za měnovou politiku EU. Vydává emise bankovek jednotné měny euro.

Evropská hymna

Rada Evropy přijala v roce 1972 za evropskou hymnu Ódu na radost, poslední větu z Deváté symfonie Ludvíka van Beethovena (složena 1823). Její slova vyjadřující víru ve svobodu, radost, smíření a sbratření národů napsal již roku 1785 Friedrich Schiller.

Evropská investiční banka

Evropská investiční banka je autonomním orgánem v rámci EU. Poskytuje jako finanční instituce Evropské unie dlouhodobé investiční úvěry podporující vyvážený hospodářský vývoj a integraci Evropské unie. Jejími orgány jsou Rada guvernérů, Rada ředitelů, Řídicí výbor a Kontrolní výbor.

Evropská komise

Evropská komise má 25 komisařů, jednoho za každou členskou zemi. V čele komise stojí předseda a pět místopředsedů. Je jmenována na dobu pěti let a její jmenování musí hlasováním potvrdit Evropský parlament, kterému je komise zodpovědná. Evropská komise je nejvyšší výkonný orgán Evropské unie, který má v mnoha otázkách i rozhodovací pravomoc. Svá rozhodnutí přijímá prostou, tedy nadpoloviční většinou. Disponuje výhradní zákonodárnou iniciativou.

Evropská konvence o ochraně lidských práv a základních svobod

Základní dokument evropského systému ochrany lidských práv. Byla přijata členskými státy Rady Evropy v roce 1950, v platnost vstoupila 3. 9. 1953. Zakotvuje do mezinárodního práva základní prin-

cipy ochrany lidských práv jako je právo na život (článek 2), zákaz mučení a jiného nelidského zacházení (článek 3), právo na spravedlivý proces (článek 6), právo na svobodu myšlení, náboženského přesvědčení (článek 9), projevu (článek 10) nebo zákaz diskriminace na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, přesvědčení, politických názorů či národnostního nebo společenského původu (článek 14). Pro vymáhání závazků vyplývajících z přistoupení států k této úmluvě byl zřízen Evropský soud pro lidská práva sídlící ve Štrasburku.

Evropská obranná agentura

Byla zřízena z rozhodnutí Evropské rady v červenci 2004. Cílem této specializované instituce je koordinovat aktivity členských států v oblasti vojenské výzbroje a techniky tak, aby zbytečně nezdujovaly své úsilí a byly schopny efektivně reagovat v krizových situacích (např. při teroristických útocích), zejména pak s ohledem na požadavky společné evropské bezpečnostní a obranné politiky.

Evropská politika sousedství

Cílem Evropské politiky sousedství, která vznikla v roce 2004, je stabilizovat prostor na východ a jih od EU tím, že bude zemím, které sousedí s EU a sdílejí s ní základní hodnoty a principy, nabídnuta možnost vybudování užšího vztahu s EU a částečné hospodářské a politické integrace s EU, aniž by se nutně musely stát jejími členy.

V současnosti zahrnuje tyto země: Alžírsko, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzie, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Maroko, Moldavsko, Palestinská sa-

mospráva, Sýrie, Tunisko a Ukrajina. S každou zemí jsou zpracovávány akční plány, které mají vytýčit konkrétní úkoly, jejichž splnění má přiblížit danou zemi k unii.

Evropská společenství

Evropská společenství (ES) je souhrnný název pro Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM) a Evropské hospodářské společenství (EHS). Název Evropská společenství (ES) se používá od podepsání Bruselské smlouvy (tzv. Slučovací smlouvy) ze dne 8. 4. 1965, která s platností od 1. 7. 1967 spojila základní orgány těchto společenství a ustavila pro všechny tři jednu Komisi ES, Radu ES a jediný společný rozpočet. Všechna společenství si však dodnes zachovala vlastní právní subjektivitu.

Evropská rada

Evropská rada je prostorem, kde jsou reprezentovány národní zájmy členských zemí EU. Funguje na mezivládním principu, který zaručuje rovnost a suverenitu všech jejích členů. Skládá se z hlav států a vlád všech 25 členských zemí EU. Její setkání (konaná zpravidla dvakrát ročně) bývají též nazývána jako summit EU.

Evropská unie

Současná podoba evropského integračního procesu. Byla ustavena Maastrichtskou smlouvou (Smlouva o Evropské unii, podepsána 7. 2. 1992), která vstoupila v platnost 1. 11. 1993. Její struktura spočívá na třech pilířích a 11 orgánech (Rada EU, Evropská ko-

mise, Evropský parlament, Evropský soudní dvůr, Evropský účetní dvůr, Evropská centrální banka, Evropská investiční banka, Evropský inspektor ochrany údajů, Evropský veřejný ochránce lidských práv, Hospodářský a sociální výbor a Výbor regionů).

Evropská vlajka

Původně ji přijala Rada Evropy, od roku 1986 ji používá také ES, resp. EU. Na modrém podkladu se nachází dvanáct zlatých hvězd symbolizujících jednotu evropských zemí. Počet hvězd je stálý, s novými členy se nikterak nemění.

Evropské hospodářské společenství

Evropské hospodářské společenství (EHS) vzniklo (současně s EURATOM) na základě Římských smluv podepsaných 25. 3. 1957 Belgií, Francií, Itálií, Lucemburskem, Nizozemskem a Spolkovou republikou Německo, které vstoupily v platnost 1. 1. 1958. Cílem EHS je propojování ekonomik členských států v rámci vnitřního trhu a měnové unie.

Evropské sdružení volného obchodu

Bylo založeno 4. 1. 1960 jako alternativa k integračnímu uskupení EHS, sídlí v Ženevě. Sdružuje některé státy, které nechtěly být členy EHS/EU, protože měly zájem jen o bezcelní zónu bez politické a hospodářské integrace. Zakládajícími členy byly Dánsko, Lichtenštejnsko, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko a Velká Británie (později vstoupil Island

a Finsko). Členské státy z ESVO postupně přestoupily do EHS, resp. EU. V současnosti Evropské sdružení volného obchodu (ESVO, angl. EFTA) sdružuje už jen Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko. Spolu s EU tvoří tzv. Evropský hospodářský prostor. Tento prostor je napojen na vnitřní trh EU, pro volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu v něm platí (až na některé výjimky) stejná pravidla jako uvnitř EU.

Evropské společenství pro atomovou energii

Vzniklo současně s EHS (viz výše) na základě Římských smluv (25. 3. 1957). Cílem Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM) je podpora, koordinace a kontrola jaderného výzkumu a jaderné energetiky členských států.

Evropské společenství uhlí a ocelí

První instituce procesu evropské integrace. Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), zvané též Montánní unie, vzniklo z podnětu francouzského ministra zahraničí Roberta Schumana a jeho poradce Jeana Monneta (tzv. Schumanův plán) na základě tzv. Pařížských smluv ze dne 18. 4. 1951 s platností od 23. 7. 1952. Zakládajícími členy byly Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko a Velká Británie (tzv. Evropská šestka). Cílem ESUO byla kontrola a koordinace vnitřního trhu s uhlím a ocelí.

Evropský hospodářský prostor

Smlouva o vytvoření Evropského hospodářského prostoru (EHP) byla uza-

vřena 2. 5. 1992 v portugalském Oportu mezi státy Evropského sdružení volného obchodu (s výjimkou Švýcarska) na jedné straně a členskými státy EU na straně druhé. S platností od 1. 1. 1994 byl vytvořen prostor společného trhu mezi těmito dvěma uskupeními, na kterém platí stejná pravidla pro pohyb většiny komodit jako na společném trhu.

Evropský inspektor ochrany údajů

Funkce evropského inspektora ochrany údajů byla vytvořena v roce 2001. Jeho úkolem je zajišťovat, aby orgány a instituce Evropské unie respektovaly právo občanů na soukromí při zpracovávání jejich osobních údajů. Inspektor a jeho zástupce jsou jmenováni Evropským parlamentem a Radou EU na obnovitelné období pěti let. V roce 2004 byl evropským inspektorem ochrany údajů jmenován Holanďan Peter Johan Hustinx.

Evropský měnový systém

Systém založený v roce 1979 za účelem vytvoření spolehlivého mechanismu směnných kursů měn členských států ES, k podpoře jejich vzájemných obchodních vztahů a prohloubení integračního procesu. Zahrnuje mechanismus směnných kursů, evropskou měnovou jednotku (ECU), úvěrový mechanismus pro pomoc slabším měnám a Evropský fond měnové spolupráce.

Evropský ombudsman

Evropský ombudsman vyšetřuje stížnosti na špatnou správu vykonávanou in-

stitucemi a orgány Evropské unie. Stížnosti k Evropskému ombudsmanovi mohou podávat občané členského státu EU nebo osoby s povolením k pobytu v členském státě. Stížnosti mohou podávat i firmy, sdružení nebo jiné právnické osoby se sídlem v Evropské unii. Evropský ombudsman je jmenován Evropským parlamentem vždy na pět let.

Evropský parlament

Evropský parlament je evropským parlamentním shromážděním. V rámci struktury EU reprezentuje zájmy občanů Evropské unie. V současnosti má 732 poslanců rozdělených do sedmi frakcí. Mezi jeho pravomoci patří schvalování rozpočtu unie, volba předsedy Evropské komise a jejích členů a účast na legislativním procesu.

Evropský soud pro lidská práva

Mezinárodní soudní instituce zřízená Radou Evropy, sídlí ve Štrasburku. Jejím hlavním úkolem je dohlížet na dodržování Evropské konvence o ochraně lidských práv a základních svobod (1953) a jejích dodatečných protokolů. Může se na něj obrátit každý občan členského státu Rady Evropy, skupina občanů, nevládní organizace nebo občan třetí země nacházející se na území členské země rady Evropy, cítili se být poškozeni jednáním signatářské země konvence. Shledá-li soud, že stát vážně porušil lidská práva žalujícího a jednal v rozporu s ustanoveními konvence, může jej odsoudit a nařídit kompenzaci újmy. Každá členská země Rady Evropy má u soudu jednoho soudce.

Evropský univerzitní institut

Vysokoškolská instituce zřízená členskými státy ES v roce 1972. Sídlí v italské Florencii a je zaměřen výhradně na postgraduální studium ve společenských vědách (historie, politologie, právo, ekonomie) se zřetelem na evropská témata.

Evropský soudní dvůr

Evropský soudní dvůr (resp. Soudní dvůr Evropských společensví) se sídlem v Lucemburku je nejvyšší instancí práva EU. Dohlíží nad jednotným výkladem a aplikací evropského práva. Mohou se na něj obrátit jak členské státy, tak fyzické a právnické osoby zemí EU, pokud se cítí být poškozeny rozhodnutím učiněným podle komunitárního práva. Skládá ze z 25 soudců (každý členský stát má jednoho zástupce) a 8 generálních advokátů, kteří jsou jmenováni Radou EU na základě dohody členských států na dobu šesti let. Dnešním předsedou Evropského soudního dvora je Řek Vassilios Skouris.

Evropský účetní dvůr

Evropský účetní dvůr zastupuje zájmy daňových poplatníků, kontroluje, zda Evropská unie vynakládá prostředky ze svého rozpočtu podle rozpočtových pravidel a předpisů a na účely, pro které byly tyto výdaje určeny. Je tvořen 25 členy – tedy vždy jedním zástupcem z každého členského státu. Jeho členové jsou jmenováni na dobu šesti let většinovým rozhodnutím Rady EU.

Evropský záruční a orientační zemědělský fond

Hlavní nástroj financování Společné zemědělské politiky EU. Vznikl v roce 1962 a patří mezi tzv. strukturální fondy.

Federalismus

Myšlenkový a politický směr usilující o federální uspořádání. Stoupenci evropského federalismu usilují o vytvoření Spojených států evropských (po vzoru USA), s jednou federální ústavou, vládou, prezidentem, měnou, armádou a společnou zahraniční politikou.

Finanční perspektiva

Základní rámec příjmů a výdajů EU na určité období. Je výsledkem složitých jednání hlav členských států na Evropské radě. Dosud byly uzavřeny čtyři finanční perspektivy: 1988-1992 (tzv. Delorsův balík I), 1993-1999 (tzv. Delorsův balík II), 2000-2006 (Agenda 2000) a v prosinci 2005 byla po komplikovaných jednáních dosažena shoda na finanční perspektivě 2007-2013. Každý rok však musí Evropský parlament spolu s Radou EU schvalovat roční rozpočet a dojednat jeho jednotlivé kapitoly.

Fond soudržnosti

Fond soudržnosti (zvaný též Kohezní fond) byl založen v roce 1993. Jeho cílem je přispívat na projekty z oblasti životního prostředí a dopravní infrastruktury. Je určen nejchudším zemím EU, aby vyrovnával rozdíly mezi ekonomikami členských zemí.

Generální ředitelství

Evropská komise se dělí na 37 oddělení s vymezenou působností zvaná generální ředitelství. V čele každého z nich stojí generální ředitel přímo podřízený příslušnému komisaři, který má politickou i pracovní odpovědnost za práci daného ředitelství.

Helsinská skupina

Označení pro skupinu zemí usilujících o členství v EU, které byly na summitu Evropské rady v Helsinkách v prosinci 1999 zařazeny do 2. vlny rozšiřování plánované na rok 2007. Patří do ní Bulharsko a Rumunsko.

Hospodářský a sociální výbor

Poradní orgán EU, který je je konzultován před přijetím některých legislativních aktů EU. Jeho členové jsou vybíráni ze zástupců občanské společnosti a hospodářské sféry. V současnosti má výbor 317 členů.

ICTY

– viz Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

Charta základních práv občana EU

Přijata na zasedání Evropské rady v Nice v prosinci 2000. Jedná se o dokument, který není zatím právně závazný, ale jeho politický význam je značný. Charta obsahuje tři základní kategorie práv: 1) základní práva a svobody tak, jak vyplývají z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (1950), 2)

práva a svobody občanů EU ve vztahu k Evropským společenstvím, 3) sociální práva vyplývající z Charty základních sociálních práv (viz níže).

Charta základních sociálních práv

Charta základních sociálních práv (zvaná též Evropská sociální charta) byla přijata na summitu Evropské rady v prosinci 1989 ve Štrasburku. Podepsalo jí jedenáct zemí tehdejších Evropských společenství, Velká Británie ji nejprve podepsat odmítla, podpis Spojeného království připojil až labouristický premiér Tony Blair po nástupu k moci v roce 1997.

Jednotný evropský akt

Byl podepsán v Lucemburku na summitu Evropské rady 2. – 3. 12. 1985, vstoupil v platnost po ratifikaci členskými státy 1. 7. 1987. První výrazná revize smluv o ES v osmdesátých letech. Ukotvil instituci Evropské rady, posílil pozici Evropského parlamentu, rozšířil princip kvalifikované většiny na věci vnitřního trhu a poprvé formuloval požadavek na vznik společné zahraniční politiky. Kompetence společenství byly rozšířeny o přeshraniční problémy životního prostředí a určité aspekty ochrany spotřebitele.

Jednotný vnitřní trh

Mezi zeměmi Evropských společenství byl plně spuštěn 1. 1. 1993. Jeho podstatou jsou tzv. čtyři svobody, tedy odstranění překážek pro volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu mezi členskými státy. Utvářel se

postupně poměrně složitým procesem od samého počátku evropského integračního procesu.

Kandidátská země

Země usilující o členství v Evropské unii, kterým EU oficiálně přiznala status kandidátské země. V současnosti jej má pět zemí: Bulharsko, Rumunsko, Turecko, Chorvatsko a Makedonie.

Kodaňská kritéria

Kodaňská kritéria pro státy usilující o členství v Evropské unii byla přijata na summitu EU v Kodani v červnu 1993. Rozdělují se do tří skupin: politická (stabilita institucí, demokracie, zákonnost, ochrana lidských práv, ...), ekonomická (fungující tržní hospodářství) a právní (schopnost převzít závazky plynoucí z členství, především *acquis communautaire*). Jejich splnění je nutnou podmínkou přijetí země do EU.

Konvent o budoucnosti Evropy

Rozhodnutí o ustavení Konventu o budoucnosti Evropy bylo přijato na zasedání Evropské rady v Laekenu 14. a 15. prosince 2001. Byla zde schválena tzv. Laekenská deklarace, která zmíněný Konvent zřizovala. Členy Konventu byli vedle zástupců tehdejších patnácti členských států EU a představitelů hlavních institucí Evropské unie také zástupci třinácti kandidátských zemí (včetně Bulharska, Rumunska a Turecka). Hlavním úkolem Konventu zasedajícího v letech 2002 a 2003 byla důkladná reforma systému fungování EU. Konvent vypracoval návrh evropské ústavní smlouvy, kterou

předložil mezivládní konferenci. Předsedou konventu byl bývalý francouzský prezident Valéry Giscard d'Estaing. Poprvé v dějinách evropské integrace se na reformě smluv nepodílely jen vlády členských států, ale i zástupci parlamentů členských zemí a poslanci Evropského parlamentu, tedy volení politici s přímou vazbou na občany EU. Jednání Konventu byla po celou dobu jeho práce přístupná veřejnosti.

Konvergenční kritéria

Tato kritéria (někdy též zvaná Maastrichtská, neboť byla stanovena přílohou Maastrichtské smlouvy) musí splnit členská země EU k tomu, aby mohla přijmout jednotnou měnu euro. Jsou to konkrétně: 1) rozpočtový deficit menší než 3 %, 2) vnitřní dluh nižší než 60 %, 3) míra inflace se nesmí lišit o více než 1,5 % od inflace tří států eurozóny s nejnižší inflací, 4) dlouhodobé úrokové míry se nesmí lišit o více než 2 % od úrokových měr tří nejlepších států eurozóny, 5) po dobu 2 let se země nesmí vychýlit ze stanoveného kurzového rozpětí.

Lisabonská strategie

Strategie přijatá v roce 2000 na summitu v Lisabonu, jejímž záměrem je učinit z EU nejkonzurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomiku světa, která bude schopna udržitelného hospodářského růstu při zachování sociální soudržnosti a nízké nezaměstnanosti.

Lucemburská skupina

Označení pro skupinu zemí usilujících o členství v EU, které byly na summitu

Evropské rady v Lucemburku v prosinci 1997 zařazeny do 1. vlny rozšiřování EU v roce 2004. Patřily do ní Česká republika, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Slovinsko a Kypr, později byly do lucemburské skupiny zařazeny také Malta, Litva, Lotyšsko a Slovensko.

Lucemburský kompromis

Podle Smlouvy o EHS mělo dojít od 1. 1. 1966 k přechodu od jednomyslného k většinovému rozhodování v Radě EU. Francouzský prezident Charles de Gaulle s tím nesouhlasil, protože se bál možného přehlasování Francie. Nejprve odvolal zástupce Francie z evropských institucí (tzv. „politika prázdné židle“) a poté začal jednat o kompromisním řešení. Kompromis dojednaný v Lucemburku spočíval v tom, že Rada EU sice může schvalovat rozhodnutí většinově, ale jen pokud nejsou dotčeny „velmi důležité zájmy“ některé členské země. Jde de facto o právo veta vedoucí k tomu, že státy mají vždy snahu spíše dospět ke konsenzu předem než hlasovat.

Maastrichtská kritéria

– viz Konvergenční kritéria

Maastrichtská smlouva

– viz Smlouva o Evropské unii

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

Byl založen jako součást systému OSN v roce 1993. Jeho úkolem je stíhání osob odpovědných za porušení mezinárodního

humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie v době občanských válek po roce 1991. Sídlí v nizozemském Haagu, předsedou je americký soudce Theodor Meron, hlavní žalobkyní Švýčarka Carla del Ponteová. V současnosti je v jeho vazbě například bývalý jugoslávský prezident Slobodan Milošević či chorvatský generál Ante Gotovina.

Montánní unie

– viz Evropské společenství uhlí a oceli

NATO

– viz Severoatlantická aliance

NUTS

Zkratka pro francouzský výraz *Nomenclature des unités territoriales statistiques* (Klasifikace územních statistických jednotek). Jedná se o administrativní celky vytvořené evropským statistickým úřadem Eurostat pro účely jednotné a srovnatelné klasifikace územních jednotek v rámci celé EU. NUTS se člení do pěti úrovní. Kategorie NUTS 0 je na úrovni státu (např. ČR), NUTS 1 má úroveň území (v ČR totožné jako stát, např. v Německu jde o spolkové země), NUTS 2 je na úrovni oblasti (ČR je pro tento účel rozdělena do osmi oblastí), NUTS 3 kraje (ČR má 14 krajů) a NUTS 4 okresu (v ČR bylo 91 okresů). Tyto jednotky mají význam pro fungování regionální politiky EU.

Občanství EU

Občanství Evropské unie bylo zavedeno Maastrichtskou smlouvou a nenahrazuje, ale pouze doplňuje občanství členského stá-

tu EU. Z občanství unie vyplývají určitá práva a povinnosti stanovená Smlouvou o EU např.: svobodu pohybu a usazení se kdekoli v EU, právo volit a být volen do obecní samosprávy a do Evropského parlamentu v místě trvalého pobytu, právo na diplomatickou a konzulární ochranu jakýmkoli členským státem EU, petiční právo vůči Evropskému parlamentu nebo právo obracet se na evropského ombudsmana.

Pakt stability a růstu EU

Byl přijat na summitu Evropské rady v Amsterodamu 16.–17. 6. 1997. Stanovuje konkrétní kritéria pro přechod na euro a pravidla rozpočtové disciplíny zemí eurozóny.

Panevropanství

Politická doktrína usilující o sjednocení evropského kontinentu. Jeho prvním významným nositelem bylo tzv. Panevropské hnutí založené z iniciativy hraběte Richarda Coudenhove-Kalergiho ve dvacátých letech dvacátého století. Po druhé světové válce se úsilím a plány tohoto hnutí inspirovali zakladatelé poválečné evropské integrace – mj. Robert Schuman a Jean Monnet.

Pařížské smlouvy

Smlouvy o založení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) podepsané v Paříži 18. 4. 1951 Francií, Itálií, Německem, Belgií, Nizozemskem a Lucemburskem.

Petersberské prohlášení

Bylo přijato 19. června 1992 na setkání Rady ministrů Západoevropské unie

(ZEU), od Maastrichtské smlouvy považované za obrannou komponentu EU. Stanovovalo, že ZEU může uskutečňovat i bojové nasazení k zajištění míru (tzv. petersberské mise) a navíc nejen s mandátem OSN či OBSE. Pojmenováno je podle kopce Petersberg u Bonnu, na němž se tehdy schůzka ministrů konala.

PHARE

Název je zkratkou Pologne-Hongrie Actions pour la Reconversion Economique (Polsko-Maďarsko, akce pro ekonomickou přeměnu). Vznikl v roce 1989 původně na podporu zmíněných dvou zemí, ale postupně se do něj mohly zapojit i další země střední a východní Evropy (včetně ČR).

Pilíře EU

Evropská unie stojí na třech pilířích: 1. pilířem jsou Evropská společenství, která mají nadstátní charakter, zatímco další dva pilíře – Společná zahraniční a bezpečnostní politika (2. pilíř) a spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí (3. pilíř) spočívají v oblasti mezivládní spolupráce.

Právo ES

Právo Evropských společenství (EU nemá právní subjektivitu) je dvojího druhu: primární a sekundární. Primární, které je nadřazené, tvoří smlouvy o založení Evropských společenství a ty, které je doplnily či revidovaly (např. Maastrichtská smlouva či přístupové smlouvy nových členských států). Sekundárním právem jsou akty vydané samotnými institucemi ES – nařízení, směrnice, rozhodnutí, stanoviska a doporučení.

Předsednická země EU

Vždy na šest měsíců předsedá Radě Evropské unie (a tím i celé EU) jedna členská země. Státy se rovnoměrně střídají. V první polovině roku 2006 předsedá EU Rakousko, ve druhé pak Finsko. Česká republika by měla Radě Evropské unie předsedat od ledna do června roku 2009.

Přechodná období

V rámci smlouvy o přístupu země k Evropské unii si mohou obě strany (budoucí členská země i země EU) vymínit určité výjimky z aplikace některých opatření z práva EU. Po určité přechodné období je zachován původní stav, aby dané země měly čas se na plnou harmonizaci připravit.

Přidružená země

Přidružená země jsou ty, které podepsaly s Evropskou unií tzv. dohodu o přidružení k EU (zvaná též asociační dohoda). Ta upravuje vztahy mezi nimi a EU a přináší usnadnění obchodních, politických a kulturních kontaktů mezi EU a přidruženou zemí.

Rada Evropské unie

Rada Evropské unie (zvaná též Rada ministrů) je legislativní orgán EU, který reprezentuje zájmy členských států. Radu EU tvoří ministři 25 států EU. Rada – ve většině případů spolu s Evropským parlamentem – schvaluje legislativu a koordinuje hospodářskou politiku členských států, Jmenuje členy Účetního dvora, Hospodářského a sociálního výboru a Výboru regionů. Je také zodpovědná za uzavírání smluv mezi Společenstvím na jedné straně a třetími státy

nebo mezinárodními organizacemi na straně druhé. V případě tzv. váženého hlasování disponuje každý ze zástupců členských států EU určitým počtem hlasů úměrným velikosti populace členské země (např. Česká republika má 12 hlasů z celkových 321).

Rada Evropy

Mezinárodní organizace evropských zemí zřízená na základě Londýnské smlouvy podepsané 5. 5. 1949. Jejím cílem je usilovat o hospodářskou, sociální, kulturní, vědeckou a právní spolupráci. Věnuje se harmonizaci právních řádů členských států a monitorování stavu lidských práv. Díky Radě Evropy byla sjednána Evropská konvence o ochraně lidských práv a základních svobod (1953) a zřízen Evropský soud pro lidská práva sídlící ve francouzském Štrasburku. V současné době má Rada Evropy 46 členských států (včetně např. Turecka, Ruska, Ukrajiny, Arménie, Ázebjájdžánu či Gruzie). Jediným evropským státem, který není členem Rady Evropy a signatářem Evropské konvence o ochraně lidských práv, je Bělorusko.

Rada ministrů

– viz Rada Evropské unie

Rozšíření

Z původních šesti zakladatelských zemí Evropského společenství uhlí a oceli se počet států zapojených do evropského integračního procesu rozrostl již na dvacet pět. K prvnímu rozšíření došlo v roce 1973 přistoupením Velké Británie, Irska a Dánska. Druhé spočívalo ve vstupu Řecka (1981) a při třetím přistoupilo k ES Portugalsko

a Španělsko (1986). Ke čtvrtému rozšíření došlo v roce 1995, kdy se členskými státy Evropské unie staly Rakousko, Finsko a Švédsko. Páté, největší rozšíření přišlo 1. 5. 2004 přistoupením osmi postkomunistických států (Česká republika, Polsko, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko a Estonsko) a dvou středomořských ostrovní států (Kypr a Malta). Příští, šestá vlna rozšíření (o Bulharsko a Rumunsko) je plánována na rok 2007.

Římské smlouvy

Byly podepsány Francií, Belgií, Nizozemskem, Lucemburskem, Německem a Itálií v Římě 25. 3. 1957, v platnost vstoupily 1. 1. 1958. Na základě těchto smluv došlo k založení Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM) a Evropského hospodářského společenství (EHS). Současně na jejich základě došlo k prohloubení jejich vzájemné spolupráce s Evropským společenstvím uhlí a oceli a vzniku společných institucí těchto tří organizací – Shromáždění (pozdější Evropský parlament), Soudního dvora a Hospodářského a sociálního výboru (jen EHS a EURATOM).

Severoatlantická aliance

Severoatlantická aliance (NATO) vznikla na základě Washingtonské smlouvy podepsané dvanácti prvními signatáři (USA, Kanada, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Velká Británie, Francie, Itálie, Portugalsko, Dánsko, Norsko a Island) ve Washingtonu, D. C. 4. 4. 1949. Jedná se o obranné společenství západních zemí postavené na úzké spolupráci mezi státy západní Evropy a USA. V roce 1952 při-

stoupilo Turecko a Řecko, v roce 1955 (Západní) Německo a 1982 Španělsko. Česká republika vstoupila do NATO spolu s Maďarskem a Polskem 12. 3. 1999. Na NATO summitu v Praze (listopad 2002) bylo rozhodnuto o přijetí sedmi dalších členských zemí – Litva, Lotyšsko, Estonsko, Slovensko, Slovinsko, Bulharsko a Rumunsko vstoupily v roce 2004. Nyní má Severoatlantická aliance 26 členských zemí.

Severská rada

Mezinárodní organizace, která vznikla v roce 1952 a sdružuje Finsko, Švédsko, Norsko, Island a Dánsko. Jejím hlavním cílem je prohlubovat spolupráci mezi těmito zeměmi, z nichž dvě nejsou členy EU (Island a Norsko). Spolupráce probíhá především na parlamentní a ministerské úrovni.

Schengenská smlouva

Byla podepsána 14. 6. 1985 v lucemburském městě Schengenu. Jejím smyslem bylo postupné zrušení pohraničních kontrol mezi členskými státy na jedné, současné posílení spolupráce policejních a justičních orgánů a lepší ostraha vnějších hranic EU na druhé straně. Plně vstoupila v platnost 26. 3. 1995. Česká republika, která je spolu s Lucemburskem jedinou členskou zemí EU, která nesousedí s nečlenským státem unie, ani nemá moře, by měla k Schengenské smlouvě přistoupit v roce 2007.

Schumanův plán

Plán předložený francouzské vládě ministrem zahraničí Robertem Schumanem

a jeho poradcem Jeanem Monnetem 9. května 1950. Plán navrhoval vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO), jakožto prostředku mírové hospodářské spolupráce Francie a Německa a současně jako nástroj k zabránění novému zbrojení Německa tím, že klíčové odvětví jeho případného válečného průmyslu bude pod mezinárodní kontrolou. Zakládajícími členy ESUO byly Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko a Německo.

Slučovací smlouva

Běžně používaný název pro Bruselskou smlouvu o ustavení společné Rady a společné Komise Evropských společenství. Podepsána byla 8. 4. 1965 a v platnost vstoupila 1. 7. 1967.

Smlouva o Evropské unii

Byla podepsána dvanácti členskými zeměmi ES 7. 2. 1992 na summitu Evropské rady v nizozemském městě Maastrichtu. Smlouva o EU (Maastrichtská smlouva) vstoupila v platnost po schválení všemi členskými státy 1. 11. 1993 (nejprve jí v referendu odmítlo Dánsko, po několika dílčích změnách v druhém hlasování prošla) a na jejím základě vznikla Evropská unie.

Smlouva zakládající Ústavu pro Evropu

Návrh smlouvy zásadně měnící institucionální uspořádání Evropské unie připravil Konvent o budoucnosti Evropy (2002–2003) a schválila jej mezivládní konference v červnu 2004. Ke slavnostnímu podpisu se sjely do Říma hlavy států a vlád člen-

ských zemí EU 29. 10. 2004. Při následném procesu ratifikace členskými zeměmi, byla smlouva schválena v jedenácti zemích národnými parlamenty a ve dvou v referendu. Po odmítnutí v referendech ve Francii (29. 5. 2005) a v Nizozemsku (1. 6. 2005) se její přijímání zastavilo.

Smlouva z Nice

Přijata na summitu Evropské rady v Nice ve dnech 7. – 9. 12. 2000. Rozšiřovala počet oblastí, v nich se může v Radě EU hlasovat většinou (na místo hlasování jednomyslného), posílila pravomoci Evropského parlamentu a stanovila nové rozdělení zastoupení členských států v evropských institucích po rozšíření EU na východ.

Sokrates/Erasmus

Program na podporu mobility studentů a učitelů vysokých škol, který vznikl v roce 1987. Umožňuje studijní pobyty na většině vysokých škol v zemích EU. Ten, kdo splní kritéria obdrží také finanční podporu Evropské unie.

Společná zemědělská politika EU

Vznikla v roce 1958 spolu se založením EHS. Jejím principy jsou: společný trh se zemědělskou produkcí v EU, zvýhodnění unijní produkce před zahraniční prostřednictvím vysokých ochranných cel a subvencování exportu a financování zemědělské politiky ze společného rozpočtu. V praxi to znamená, že v rámci takto nastaveného systému je např. evropským farmářům odkupována produkce, kterou

nedokázali na trhu prodat. Společná zemědělská politika je financována především prostřednictvím Evropského záručního a orientačního zemědělského fondu.

Stabilizační a asociační dohoda

Dohoda o přidružení k Evropské unii. Jedná se o prvotní upravení vztahů mezi EU a zeměmi v jejím okolí vedoucí např. k limitovanému přístupu země na vnitřní trh EU či k vzájemné obchodní nebo politické spolupráci.

Strukturální fondy

Hlavní rozpočtový nástroj Evropské unie sloužící k naplňování cílů politiky EU v různých oblastech. V současnosti jsou čtyři: Evropský sociální fond (vznikl v roce 1960), Evropský orientační a záruční zemědělský fond pro (1962), Evropský fond regionálního rozvoje (1975) a Finanční nástroj pro podporu rybolovu (1994).

Subsidiarita

Jeden ze základních principů EU spočívající v tom, že správu je třeba vykonávat na té nejnižší možné úrovni, která je schopna jí unést.

Summit

- viz Evropská rada

Transatlantické vztahy

Vztahy mezi Evropou a Spojenými státy americkými. Od druhé světové války jsou

pro západní Evropu klíčovým faktorem její bezpečnosti (prostřednictvím NATO) a prosperity (Marshallův plán, obchodní výměna mezi EU a USA).

Úřední jazyky EU

Evropská unie má dnes 20 rovnocenných úředních jazyků. Každá členská země má právo na to, aby se její úřední jazyky staly úředními jazyky EU. Pro občany to znamená, že mohou s institucemi EU komunikovat v úředním jazyku své vlastní země. V současnosti jsou úředními jazyky EU angličtina, čeština, dánština, estonština, finština, francouzština, italština, litevština, lotyšština, maďarština, maltština, němčina, nizozemština, polština, portugalská, řečtina, slovenština, slovinština, španělština a švédština. Od 1. ledna 2007 se 21. oficiálním jazykem EU stane irština (gaelština).

Visegrádská skupina

Středoevropská regionální organizace vzniklá v únoru 1991 na setkání československého (Václav Havel), polského (Lech Wałęsa) a maďarského (Árpád Gönz) prezidenta v maďarském městě Visegrádu. Jejími zakládajícími členy bylo ČSFR, Polsko a Maďarsko, po rozpadu Československa (1993) začala být nazývána Visegrádskou čtyřkou. Prvotním cílem spolupráce bylo vzájemně koordinovat proces začleňování zemí střední Evropy do euro-atlantických struktur (EU a NATO). Nyní se hlavně soustřeďuje na podporu vzájemné spolupráce v např. oblastech boje s kriminalitou, ochrany životního prostředí, azylové a migrační politiky. Skupina nemá žádné stálé společné instituce s výjimkou summitů hlav států

a Mezinárodního visegrádského fondu (sídlí v Bratislavě), který podporuje spolupráci zemí Visegrádské skupiny v kulturních, vědeckých a vzdělávacích projektech.

Výbor regionů

Poradní orgán EU vznikl v reakci na rozvoj evropské regionální politiky a založen byl v roce 1993. Výbor regionů mají 317 členů, kteří musí mít volený mandát na regionální nebo místní úrovni. Česká republika v něm má 12 zástupců, z nichž 7 jmenuje Asociace krajů ČR a pět Svaz měst a obcí ČR.

Výbor stálých zástupců

– viz COREPER

Vysoký zmocněnec pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku

Koordinátor zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie, jeho úkolem je pomáhat k dosažení kompromisu mezi státy EU v mezinárodně politických otázkách a reprezentovat stanovisko EU na mezinárodní scéně. Funkce byla zřízena Amsterodamskou smlouvou (1997, s platností od 1999). Prvním vysokým zmocněncem se stal bývalý generální tajemník NATO Javier Solana. Vysoký zmocněnec je zároveň generálním tajemníkem Rady EU.

Západní Balkán

V souvislosti se blížícím se vstupem Bulharska a Rumunska do EU (resp. jejich začleněním do tzv. helsinské skupiny) za-

čala Evropská unie používat termín „Západní Balkán“, kterým odlišuje státy bývalé Jugoslávie (Srbsko a Černá Hora, Makedonie, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Slovinsko) a Albánii od černomořských kandidátů.

Západní unie

Smlouva o Západní unii podepsaná dne 17. 3. 1948 v Bruselu (tzv. Bruselský pakt). Ustavila vojensko-politickou spolupráci mezi Belgií, Francií, Lucemburskem, Nizozemskem a Velkou Británií. Zavazovala členské státy k vzájemné pomoci v případě vojenského napadení. V roce 1954 změnila na Západoevropskou unii, která byla nejprve Maastrichtskou smlouvou (1993) včleně-

na do EU, smlouvou z Nice poté (2000) plně přenesena do Evropské obranné a bezpečnostní politiky. Západoevropská unie tak jako samostatná organizace zanikla.

Západoevropská unie

Vojenský blok evropských zemí, který vznikl v roce 1955 transformací Bruselského paktu (Západní unie) a přijetím SRN a Itálie. Sídlem organizace je Brusel. Po celá 90. léta byla přidružena k EU a stala se základem k vytvoření evropské obranné identity, později evropské zahraniční a bezpečnostní politiky. V roce 2000 byla definitivně začleněna do EU a zanikla jako samostatná organizace.

Pracovní listy

Na následujících stránkách naleznete čtyři kopírovatelné pracovní listy, které by měly usnadnit výklad evropské problematiky v hodinách zeměpisu, dějepisu, základů společenských věd a podobně orientovaných předmětů. Každý pracovní list se snaží postihnout specifický aspekt evropské integrace. Pracovní listy mohou posloužit během výkladu k lepšímu utřídění si právě nabytých znalostí nebo k ověření znalostí studentů. Za nimi následuje klíč se správnými odpověďmi.

1. Fungování Evropské unie

K pracovnímu listu by měli žáci přikročit až po výkladu v hodině. Tento pracovní list může také posloužit vyučujícímu pro lepší vysvětlení fungování Evropské unie a aktivnímu zapojení žáků do hodiny.

2. Evropské politické osobnosti

Tento pracovní list se zaměřuje na aktivní politické osobnosti v Evropě (hlavy států, premiéry, představitele EU). Po vyplnění listu může vyučující rozpoutat se studenty debatu o jednotlivých politicích a reáliích jejich zemí.

3. Rozšiřování ES/EU

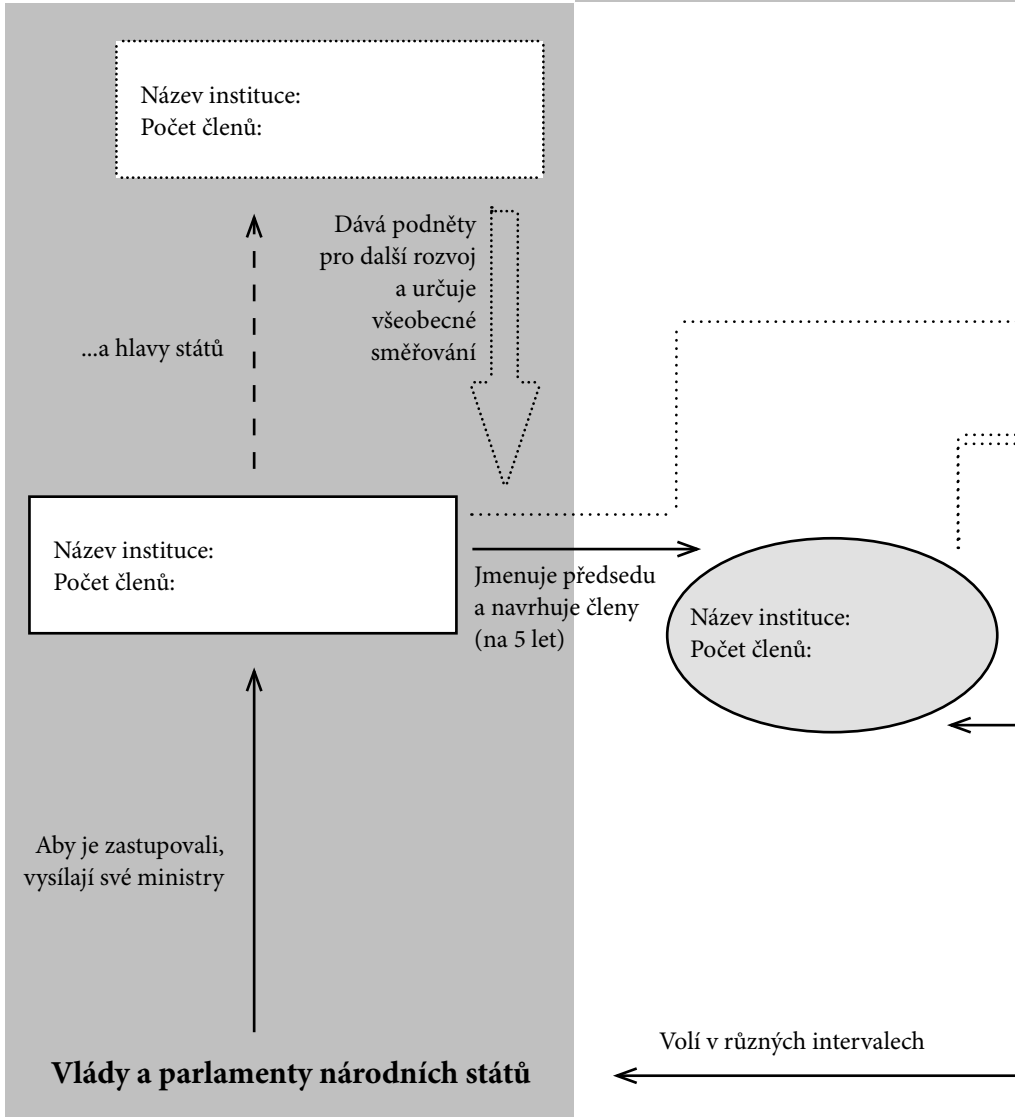
Zde doporučujeme práci zkoordinovat s výkladem vyučujícího. Pracovní list by měl sloužit k lepší orientaci v procesu rozšiřování Evropské unie. Po jeho vyplnění pak žákům zůstane přehledné zpracování procesu přistupování nových členů do ES/EU.

4. Významné smlouvy v procesu evropské integrace

Nejdůležitější rozhodnutí a smluvní ujednání v rámci evropské integrace jsou tématem tohoto pracovního listu. Studenti si tak mohou souběžně s výkladem historie evropské integrace utříbit své poznatky zprostředkované vyučujícím.

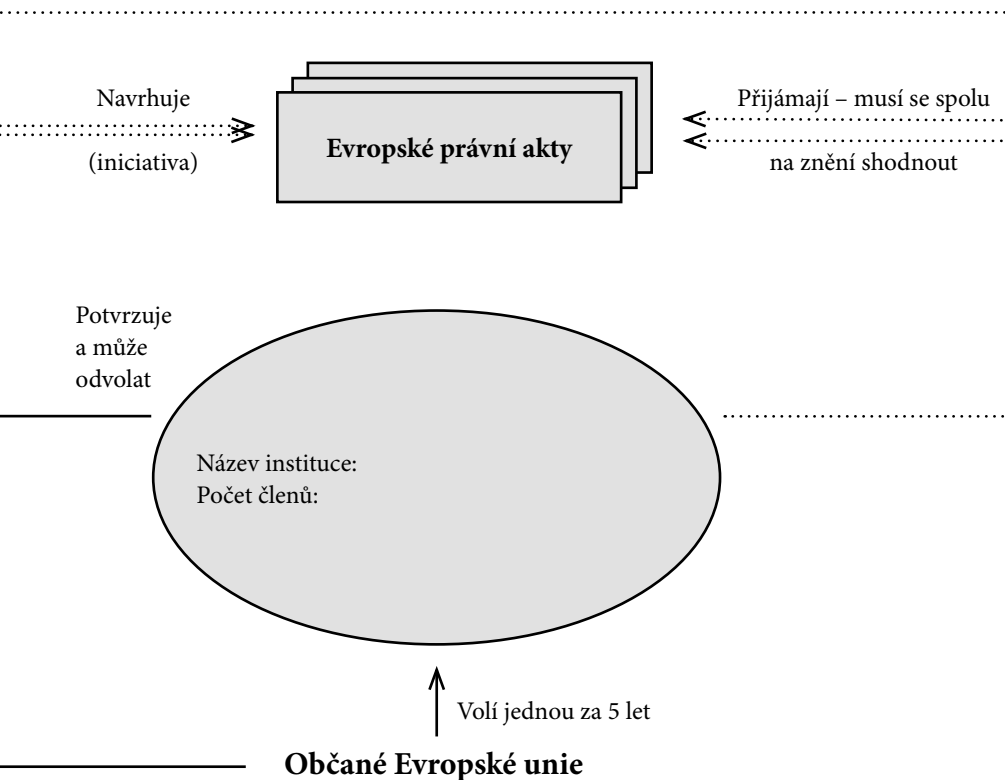
1. Fungování Evropské unie

Mezivládní spolupráce

Doplňte čtyři z následujících názvů institucí Evropské unie:

- Evropská komise
- Evropská rada
- Evropská centrální banka
- Evropský parlament
- Evropský účetní dvůr
- Rada EU
- Výbor regionů

2. Evropské politické osobnosti

.....
Je nejdéle sloužícím premiérem v dějinách své země. Na domácí poměry smýšlí velmi proevropsky. Je považován za symbol moderní levice.

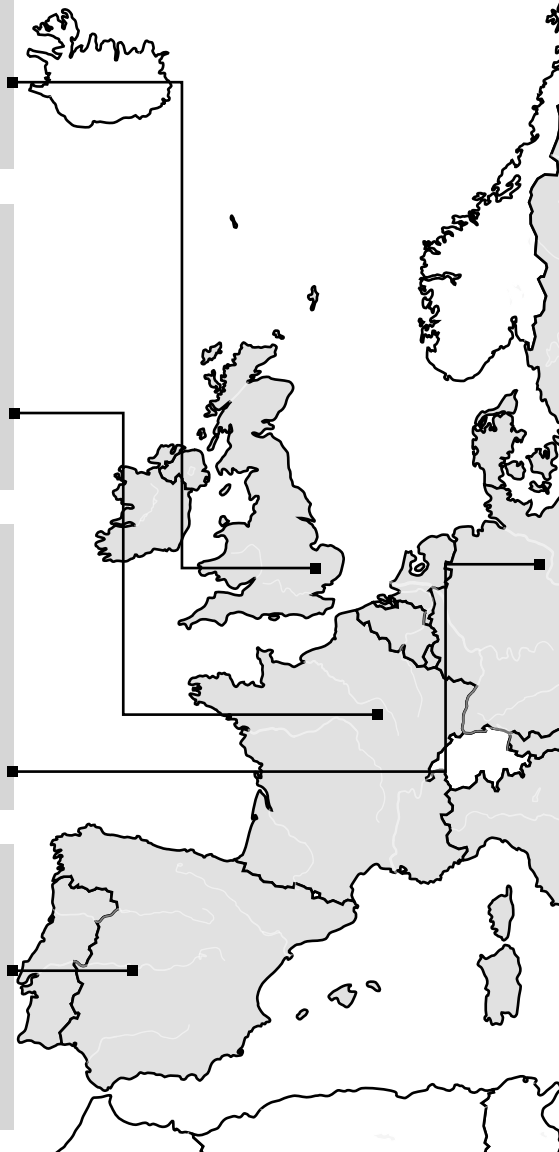
.....
Byl premiérem a starostou hlavního města. V roce 1995 byl poprvé zvolen prezidentem. Jeho znovuzvolení bylo poznamenáno úspěchem extrémní pravice.

.....
Jako první žena v historii své země stanula v čele vlády. Očekává se od ní proevropský kurs, ale i napravování vztahů s USA.

.....
V roce 2004 nečekaně vyhrál volby a jeho země okamžitě stáhla vojska z Iráku. Provádí reformy a ambiciózní zahraniční politiku, která je proevropská.

Přiřadte tato jména k medailonkům:

- Tony Blair
- José Manuel Durão Barroso
- Silvio Berlusconi
- Jacques Chirac
- Recep Tayyip Erdogan
- Lech Kaczyński
- Angela Merkelová
- José Luis Rodríguez Zapatero

.....
Vyhrál prezidentské volby i díky kritickému postoji vůči EU. Ze své země chce vytvořit regionální velmoc a vlivného člena Unie.

.....
Předseda Evropské komise je bývalý portugalský premiér. Čekala se od něj samostatná a ambiciózní politika, zatím však těmto očekávání příliš nedostál.

.....
Stal se premiérem jako majitel několik a televizních stanic a fotbalových klubů. Bývá obviňován z populismu a propojování politiky se svými ekonomickými zájmy.

.....
Jeho nástup do funkce předsedy vlády provázely obavy, neboť je představitelem islamistické strany. Podařilo se mu však přiblížit svou zemi členství v EU.

Zdroj: www.eu.int, www.wikipedia.cz

3. Rozšiřování ES/EU

Doplňte do mapy jména člen-
ských zemí EU a níže vypište
data rozšiřování ES/EU.

Založení ESUO:
Rok 19 ..

1.
Rok 19 ..

2.
Rok 19 ..

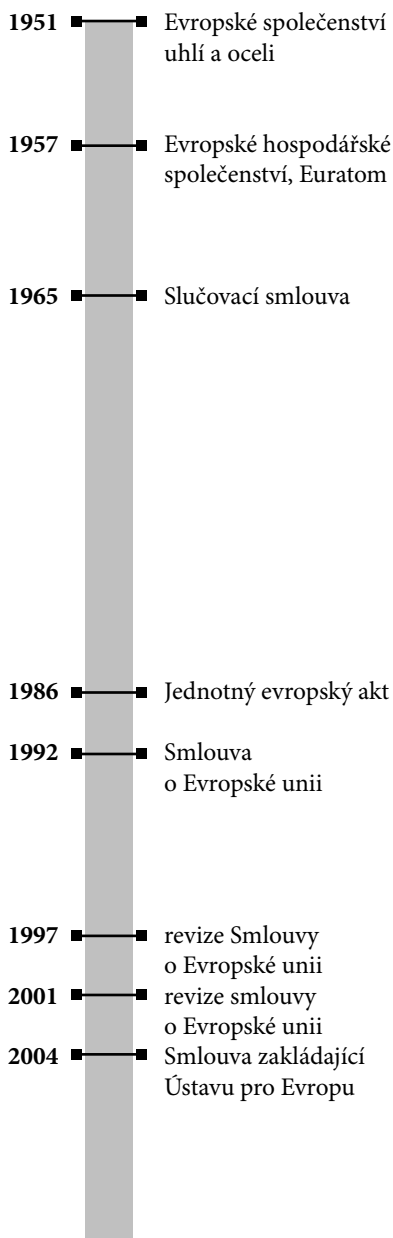
3.
Rok 19 ..

4.
Rok 19 ..

5.
Rok 20 ..

4. Významné smlouvy v procesu evropské integrace

Doplňte do mapy jména měst, ve kterých byly podepsány nejvýznamnější smlouvy, a přiřadte je k letopočtům:

- Amsterdam
- Brusel
- Haag
- Lucemburk
- Maastricht
- Nice
- Paříž
- Řím

Klíč k pracovním listům

1. Fungování Evropské unie

Občané EU volí jednou za 5 let Evropský parlament (732 členů). Ten potvrzuje a může odvolat Evropskou komisi (25 členů). Předsedu Evropské komise a její členy navrhují členské státy prostřednictvím Evropské rady, která má také 25 členů a skládá se z hlav států a vlád členských zemí EU, a Rady EU. Ta se skládá z rezortních ministrů všech 25 členských států a ze stálých zástupců těchto zemí (COREPER). Každý stát má sice jednoho zástupce, tito však disponují různým počtem hlasů (ČR má dnes 12 ze 321 hlasů).

2. Evropské politické osobnosti

Od prostředka ve směru hodinových ručiček: Lech Kaczyński (Polsko), José Manuel Durão Barroso (předseda Evropské komise), Silvio Berlusconi (Itálie), Recep Tayyip Erdogan (Turecko), José Luis Rodríguez Zapatero (Španělsko), Angela Merkelová (Německo), Jacques Chirac (Francie) a Tony Blair (Velká Británie).

3. Rozšiřování ES/EU

Založení ESUO: 1951 (zakládající členové: Francie, Itálie, Německo, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko). Vlny rozšiřování ES/EU:

1. 1973: Velká Británie a Irsko
2. 1981: Řecko
3. 1986: Španělsko a Portugalsko
4. 1995: Rakousko, Finsko a Švédsko
5. 2004: Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Kypr a Malta

4. Významné smlouvy v procesu evropské integrace

- 1951: Paříž (Evropské společenství uhlí a oceli)
- 1957: Řím (Euratom, Evropské hospodářské společenství)
- 1965: Brusel (Slučovací smlouva)
- 1986: Haag, Lucemburk (Jednotný evropský akt)
- 1992: Maastricht (Smlouva o Evropské unii)
- 1997: Amsterdam (revize Smlouvy o Evropské unii)
- 2001: Nice (revize Smlouvy o Evropské unii)
- 2004: Řím (Smlouva zakládající Ústavu pro Evropu)

Zdroje informací, literatura

Literatura

- Barták, Karel: Průvodce Evropskou unií, ÚMV, Praha 1999
- Barták, Karel – Bethlenfalvy, Daniela von: Mýty a realita Evropské unie, ÚMV, Praha 2000
- Barták, Karel – Telička, Pavel: Kterak jsme vstupovali, Paseka, Praha 2003
- Cihelková, Eva – Jakš, Jaroslav (eds.): Evropská integrace – Evropská unie, Oeconomica, Praha 2004
- Clancy, Eugene a kol.: Evropská unie a ochrana živorního prostředí: očima nevládních organizací, Společnost pro trvale udržitelný život, Praha 1998
- Coudehove-Kalergi, Richard Nikolaus: Pan-Evropa, Panevropa, Praha 1993
- Čejka, Marek – Mořkovská, Lucie (eds.): Česká republika a Evropská unie – studijní materiály, MPÚ, Brno 2002
- Černocho, Pavel: Cesta do EU, Linde, Praha 2003
- *Česká republika v Evropské unii – přínosy a náklady*, Asociace pro studium mezinárodních vztahů, Praha 2004
- Dančák, Břetislav (ed.): Evropská unie a vývoj koncepce evropské bezpečnosti, MPÚ, Brno 2001
- *Evropská unie od A do Z*, Karolinum, Praha 1997
- Fiala, Petr – Mareš, Miroslav (eds.): Evropské politické strany, MPÚ, Brno 2001
- Fiala, Petr – Pitrová, Markéta: Evropská unie, CDK, Brno 2003
- Fiala, Petr – Pitrová, Markéta: Rozšiřování ES/EU, MPÚ, Brno 2002
- Frič, Pavol (ed.): Česká soda v Evropské unii. Scénáře strategického chování ČR v EU, CESES, Praha 2004
- *Glosář: Instituce, politiky a rozšiřování Evropské unie*, Informační centrum při Delegaci Evropské komise v České republice, Praha 2001
- Grygar, Jiří: Ochrana základních práv v Evropské unii, IFEC, Praha 2001
- Had, Miloslav – Urban, Luděk: Evropská společenství – první pilíř Evropské unie, ÚMV, Praha 2000
- Had, Miloslav – Pikna, Bohumil: Druhý a třetí pilíř Evropské unie, ÚMV, Praha 2001
- Had, Miloslav: Společná zahraniční a bezpečnostní politika, ÚMV, Praha 2000
- *Instituce Evropské unie*, Informační centrum při Delegaci Evropské komise v České republice, Praha 2002

- Janků, Martin: Evropská unie – právní systém evropských společenství, Computer Press, Praha 2002
- Kočíková, Pavla: Evropská unie a životní prostředí, Montanex, Ostrava 1998
- Komárek, Martin: Unie jaká je aneb proč se Francouzi bojí polských instalérů, ANO pro Evropu, Praha 2005
- Klokočka, Vladimír – Wagnerová, Eliška: Ústavy států Evropské unie, Linde, Praha 2004
- Luňák, Petr: Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce, Libri, Praha 1997
- MacDonagh-Pajerová, Monika – Nekvapil, Václav (eds.): Jsme v Evropě a co dál?, Petrov, Brno 2004
- Moreau Defarges, Philippe: Evropské instituce, Karolinum, Praha 2002
- *Návrh Smlouvy o založení ústavy pro Evropu*, Úřad pro úřední tisky EU, Lucemburk 2003
- Pick, Otto – Handl, Vladimír (eds.): Česká zahraniční politika 1993-2004, Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2004
- Pikna, Bohumil: Evropská unie vnitřní a vnější bezpečnost a ochrana základních práv (na pozadí boje s mezinárodním terorismem), Linde, Praha 2002
- Pitrová, Markéta: Institucionální struktura Evropské unie, MPÚ, Brno 2001
- Plechanová, Běla: Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření, Karolinum, Praha 2004
- Prodi, Romano: Idea Evropy, Barrister&Principal, Brno 2003
- Romancov, Michael – Romancová, Eva: Evropské politické a ekonomické instituce, Eurolex Bohemia, Praha 2002
- *Smlouva o Evropské unii. Smlouva o založení Evropského společenství*, Victoria Publishing, Praha 1994
- Schrötter, Hans Jörg: Aktuální slovník Evropské unie, nakl. Brána a Knižní klub, Praha 2003
- Siedentop, Larry: Demokracie v Evropě, Barrister&Principal, Brno 2004
- Šaradín, Pavel (ed.): Volby do Evropského parlamentu v České republice, Periplum, Olomouc 2004
- Šonka, Jaroslav: Srozumitelně o Evropské unii, Plot, Praha 2004
- Urban, Luděk – Rovná, Lenka – Šmejkal, Václav – Černocho, Pavel: O Evropské unii, Ministerstvo zahraničních věcí, Praha 2000
- Veber, Václav: Dějiny sjednocené Evropy, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004
- Witzová, Ivana: Důsledky vstupu ČR do Evropské unie, ÚMV, Praha 2000
- Zlý, Bohumír: Evropská unie a integrační procesy od A až do Z – výkladový slovník, Montanex, Ostrava 2001

Internet

- Portál Evropské unie
<http://www.europa.eu.int/>
- Evropská komise
<http://www.europa.eu.int/comm>
- Zastoupení Evropské komise v ČR
<http://www.evropska-unie.cz>
- Evropský parlament
<http://www.europarl.eu.int>
- Rada EU
<http://ue.eu.int>
- Evropský soudní dvůr
<http://curia.eu.int>
- Evropský účetní dvůr
<http://www.eca.eu.int>
- Evropský veřejný ochránce práv (ombudsman)
<http://www.euro-ombudsman.eu.int>
- Evropská centrální banka
<http://www.ecb.int>
- Evropský hospodářský a sociální výbor
<http://www.esc.eu.int>
- Výbor regionů
<http://www.cor.eu.int>
- Společná evropská zahraniční a bezpečnostní politika
[http://www.europa.eu.int/
/agencies_cfsp](http://www.europa.eu.int/agencies_cfsp)
- Eurostat – evropský statistický úřad
<http://europa.eu.int/comm/eurostat>
- Euroskop – oficiální webové stránky o EU Úřadu vlády ČR
<http://www.euroskop.cz>
- Asociace pro mezinárodní otázky
<http://www.amo.cz>
- Visegád.info
<http://www.diplomacie.info>
- Visegád.info
<http://www.visegrad.info>
- Café Babel
<http://www.cafebabel.com>
- Ano pro Evropu
<http://www.anoproevropu.cz>

Máte kolem sebe mladé lidi, kteří studují střední školu a...

...zajímají se o mezinárodní politiku?

...chtějí se dozvědět více o Evropské unii?

...láká je vyzkoušet si roli diplomata?

...baví je diskutovat a hledat řešení problémů?

...zajímají se o nějaký stát či region?

...rádi by si zlepšili své rétorické umění?

představte jim

PRAŽSKÝ MODEL OSN

Pražský model OSN je prestižní vzdělávací program pro středoškolské studenty z celé České republiky. Náplň programu tvoří několik přípravných setkání a slavnostní konference. Model nabízí účastníkům příležitost poznat svět diplomacie a konkrétní problémy, které řeší světové společnosti.

Jako zástupci jednotlivých členských států OSN studenti hájí názory svých zemí ve vybraných orgánech Spojených národů – v Pražském modelu tak zasedá Rada bezpečnosti, Valné shromáždění, Komise pro udržitelný rozvoj a Světová zdravotnická organizace.

Součástí projektu je také Rada Evropské unie, která přibližuje studentům roli EU na mezinárodní scéně a možnosti dialogu mezi evropskými státy a ostatními členy OSN.

Model OSN pořádá Asociace pro mezinárodní otázky.

**XII. ročník Pražského modelu OSN
začíná v září 2006.**

**Více informací o projektu
najdete na www.amo.cz**

Hledáte informace o mezinárodním dění?

www.diplomacie.info

portál Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

Nabízí řadu interaktivních služeb:

- **Publikace**
desítky článků, analýz a studií
- **Databáze odkazů**
obsahuje více než dva tisíce odkazů
k většině zemí světa
- **Anketa**
k aktuálnímu mezinárodnímu dění
- **Nástěnka**
prostor ke zveřejňování informací o projektech a akcích
s mezinárodní tematikou
- **Diskusní fóra**
k aktuálním tématům mezinárodní politiky
a zahraniční politiky ČR
- **a další...**

**Asociace
pro mezinárodní
otázky (AMO)**

**Žitná 27
110 00 Praha 1**

info@amo.cz

www.amo.cz

Tel./fax: 224 813 460

Publikace *Jak učit o Evropské unii* je důležitým dílem. Učitelům na středních školách dává nejenom ucelený přehled o historii evropského integračního procesu i o jeho současném stavu, ale je také sama užitečným návodem, jak problematiku EU zprostředkovat studentům. *Asociace pro mezinárodní otázky*, která se tohoto úkolu ujala, tak udělala mladé generaci i jejím učitelům neocenitelnou službu.

z předmluvy Jiřího Pehe

Eurokop.cz
Eurofon 800 200 200
Eurocentrum Praha

Za podpory Odboru
pro informování o evropských
záležitostech Úřadu vlády ČR

Projekt byl uskutečněn za finanční podpory Úřadu vlády ČR
v rámci realizace Koncepce informování o evropských záležitostech v ČR.

© 2005

Asociace pro mezinárodní otázky

ISBN 80-903468-3-9